

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**TARİHİ ÇEVRE KORUMADA REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI:
TRABZON ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar İbrahim AKTÜRK

**HAZİRAN 2020
TRABZON**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

TARİHİ ÇEVRE KORUMADA REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI:
TRABZON ÖRNEĞİ

İbrahim AKTÜRK

ORCID : 0000 -0002 - 7121 - 8846

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"YÜKSEK MİMAR"

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22 / 05 /2020

Tezin Savunma Tarihi : 24 / 06 /2020

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN

ORCID : 0000 -0002 - 3183 - 0424

Trabzon 2020

ÖNSÖZ

“Tarihi Çevre Korumada Rekonstrüksiyon Uygulamaları: Trabzon Örneği” isimli bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans tez danışmanım olmayı kabul eden, çalışmalarım boyunca benimle bütün bilgi ve deneyimini her aşamada paylaşıp destekleyen değerli danışmanım Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmasındaki yapı araştırmalarında gerekli belgeler ve projeler konusunda yardımını esirgemeyen Envar, Ataman, Zan, Boyut Mimarlık ve Restorasyon Ofisleri sahiplerine, değerli hocam Reşat SÜMERKAN’a, Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü çalışanlarına katkılardan dolayı teşekkürü borç bilirim.

Son olarak hem hayatımdaki her alanda hem de bu çalışmada beni manevi olarak sınırsız şekilde destekleyen başta canım eşim Sevgi AKTÜRK ve biricik oğlum Erdem AKTÜRK olmak üzere bütün aileme çok teşekkür ederim.

İbrahim AKTÜRK
Trabzon 2020

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak sunduğum “Tarihi Çevre Korumada Rekonstrüksiyon Uygulamaları: Trabzon Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

24/06/2020

İbrahim AKTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VII
SUMMARY	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
TABLolar DİZİNİ.....	XII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Problemin Tanımı.....	2
1.3. Çalışmanın Amacı.....	3
1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	3
1.5. Tarihi Çevre Kavramı.....	4
1.6. Kentsel Bellek	5
1.7. Kültürel Miras ve Yok Olma Nedenleri.....	7
1.8. Rekonstrüksiyon Bağlamında Koruma Süreci	9
1.9. Müdahale Yöntemi Olarak Rekonstrüksiyon.....	17
1.9.1. Rekonstrüksiyon Tanımı ve Yöntemi	18
1.9.2. Rekonstrüksiyon için Gerekli Şartlar	24
1.9.3. Uluslararası Koruma Mevzuatında Rekonstrüksiyon	28
1.9.4. Rekonstrüksiyona Yönelik Eleştiriler ve Karşılaşılan Sorunlar.....	33
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	41
2.1. Trabzon.....	41
2.2. Rekonstrüksiyon Değerlendirme Tablosunun Oluşturulması ve Kullanılan Ölçütler.....	44
2.2.1. Kent Belleğinde Yer Alması Ölçütü	45
2.2.2. Mevcut Konumunda Bulunma Ölçütü	45
2.2.3. Özgün Malzeme ve Yapım Tekniğiyle Yapılma Ölçütü.....	46

2.2.4.	Özgün Cephe, Kütle ve Gabaride Olma Ölçütü	46
2.2.5.	İşlev ve Plan Açısından Özgünlük Ölçütü	47
2.2.6.	Yeterli Belgelerin Olması Ölçütü	47
2.2.7.	Eski Fotoğraf veya Gravürlerin Olması Ölçütü	47
2.3.	Rekonstrüksiyonu İncelenen Yapılar	49
2.3.1.	Trabzon Çaykara Taşören Köyü Cami	49
2.3.2.	Trabzon Vakıfkebir Bekir Turan Evi	56
2.3.3.	Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi	62
2.3.4.	Trabzon Ortahisar Makina Mühendisleri Odası Binası	69
2.3.5.	Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi	73
2.3.6.	Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi	79
2.3.7.	Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Yaylacı Evi	85
2.3.8.	Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi	91
2.3.9.	Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon	97
2.3.10.	Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü	102
3.	BULGULAR VE İRDELEMELER	112
3.1.	Rekonstrüksiyonu Yapılan Yapılardan Elde Edilen Veriler	112
3.1.1.	Trabzon Çaykara Taşören Köyü Cami Hakkında Tespitler	113
3.1.2.	Trabzon Vakıfkebir Bekir Turan Evi Hakkında Tespitler	114
3.1.3.	Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi Hakkında Tespitler	114
3.1.4.	Trabzon Ortahisar Makina Mühendisleri Odası Binası Hakkında Tespitler	114
3.1.5.	Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi Hakkında Tespitler	115
3.1.6.	Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi Hakkında Tespitler	115
3.1.7.	Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Yaylacı Evi Hakkında Tespitler	115
3.1.8.	Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi Hakkında Tespitler	116
3.1.9.	Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon Hakkında Tespitler	116
3.1.10.	Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü Hakkında Tespitler	116
3.2.	Trabzon'da Yok Olmuş Önemli Yapılardan Elde Edilen Veriler	117
4.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	119
5.	KAYNAKLAR	123
6.	EKLER	128

ÖZGEÇMİŞ

Yüksek Lisans

ÖZET

TARİHİ ÇEVRE KORUMADA REKONSTRÜKSİYON UYGULAMALARI:
TRABZON ÖRNEĞİ

İbrahim AKTÜRK

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Süleyman ÖZGEN
2020, 127 Sayfa, 11 Ek Sayfalar

Kültürel miraslar geçmişin izlerini geleceğe taşıyan en önemli araçlardır. Tarihi çevre içinde bütünlük oluşturan miraslar bazı nedenlerden dolayı hasar görebilir hatta yıkıma uğrayabilir. Yıkılan ya da hasar gören yapılar içinde koruma müdahalesi gerekmektedir. Koruma müdahale yöntemlerinden olan rekonstrüksiyon ile yok olan eserleri yeniden canlandırılması sonucu tarihi çevreler eski kimliklerini yeniden kazanabilmektedir. Çalışma kapsamında tarihi çevre içinde yok olmuş ve kültürel değerlere sahip mimari yapılara yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları incelenmiştir. Birinci kısımda literatür taraması yapılarak rekonstrüksiyonun korumadaki yeri, tanımı, gerekli şartları, yasalardaki yeri ve sorunları örneklerle incelenmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında Trabzon tarihinden başlanarak Trabzon'da yapılan on tane önemli rekonstrüksiyon uygulamaları oluşturulan tabloya göre değerlendirilmiştir. Tabloda yedi adet ölçüt olup yapıların başarısı ölçütlere göre açıklanmıştır. Ayrıca Trabzon'da yok olan literatürde yer alan yapılar içinde rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu uygulanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümde değerlendirme tablosunda incelenen yapılar hakkında tespitler yapılmıştır. Aynı zamanda tabloda yer alan ölçütler içinde birtakım verilere ulaşılmıştır. Çalışmanın son bölümü olan sonuç kısmında ise rekonstrüksiyon uygulamaları için öneriler verilmektedir. Bunun yanında Trabzon'da yapılan ve yapılabilecek yeniden yapımlar hakkında sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Çevre, Kültürel Miras, Koruma, Rekonstrüksiyon

Master Thesis

SUMMARY

RECONSTRUCTION APPLICATIONS IN HISTORICAL ENVIRONMENTAL
PROTECTION: TRABZON EXAMPLE

İbrahim AKTÜRK

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture/ Architecture Graduate Program
Supervisor: Assist. Prof. Süleyman ÖZGEN
2020, 127 Pages, 11 Appendix Pages

Cultural heritages are the most important tools that carry the traces of the past to the future. Inheritances that form integrity within the historical environment may be damaged or even destroyed for some reason. Protection intervention is required within collapsed or damaged structures. As a result of the revival of the works that have been destroyed with reconstruction, which is one of the methods of conservation intervention, historical circles can regain their old identities. Within the scope of the study, the historical reconstruction applications to architectural structures with cultural values have been examined. In the first part, the literature review was done and the place of reconstruction in protection, its definition, necessary conditions, its place in laws and problems were examined with examples. In the second part of the study, ten important reconstruction applications made in Trabzon starting from the date of Trabzon were evaluated according to the table created. There are seven criteria in the table and the success of the structures is explained according to the criteria. In addition, a reconstruction evaluation table was applied among the structures in the literature that disappeared in Trabzon. In the third part of the study, determinations were made about the structures examined in the evaluation table. At the same time, some data were reached within the criteria in the table. In the final part of the study, suggestions are given for reconstruction applications. In addition to this, conclusions were reached about the reconstructions that could be done in Trabzon.

Key Word: Historical Environment, Cultural Heritage, Conservation, Reconstruction

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa, 1840	11
Şekil 2. Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa, 2010	11
Şekil 3. a) Carcassonne şehir surları, b) Pierrefonds Şatosu, 1901.	12
Şekil 4. a) Venedik San Marco Çan Kulesi, Venedik, İtalya, 1902, b) Venedik San Marco Çan Kulesi rekonstrüksiyon sonrası	13
Şekil 5. a) Belediye Binası ve Çan Kulesi savaş öncesi durumu, b) Savaş sonrası rekonstrüksiyonu, Arras, Fransa	14
Şekil 6. Varşova Kentinin savaş sonrası durumu, Polonya	15
Şekil 7. Coventry Katedrali'nin bugünkü durumu, Londra, İngiltere.	16
Şekil 8. Konjic Köprüsü, Saraybosna, Bosna-Hersek.	17
Şekil 9. a) Hattuşa arkeolojik kentnin kuşbakışı görünümü, b) Vaziyet planı üzerinde rekonstrüksiyon yapılan kent suru Hattuşa, Çorum, 2007	20
Şekil 10. a) Hattuşa rekonstrüksiyon yapılan kent surları görünüşü, b) Kent surundakullanılan kerpiç tuğlaların yapımı, Hattuşa, Çorum, 2007.....	21
Şekil 11. Bursa Irgandi Köprüsü 19. yüzyıl sonlarına ait resim	22
Şekil 12. Bursa Irgandi Köprüsü rekonstrüksiyon sonrası, Yıldırım, Bursa, 2004	22
Şekil 13. Kasap Halil Mescidi rekonstrüksiyon sonrası, İstanbul	23
Şekil 14. Mostar Köprüsü'nün savaş sonrası durumu, 1993	26
Şekil 15. a) Mostar Köprüsü'nün rekonstrüksiyon sonrası durumu, b) Mostar Köprüsü kent içindeki yeri, Bosna-Hersek, 2015	26
Şekil 16. a) Mostar, Sevri Hacı Hasan Camii'nin savaş sonrası durumu 1997, b)Rekonstrüksiyonu, Mostar, Bosna-Hersek.....	27
Şekil 17. İse Tapınağı, Japonya, 2018	28
Şekil 18. II. Dünya savaşı sonrasında ayağa kaldırılan kent, Varşova, Polonya	29
Şekil 19. Benjamin Franklin Müzesi, Philadelphia, 1976	35
Şekil 20. Atatürk'ün doğduğu ev, Çankaya, Ankara, 2014	36
Şekil 21. a) Esmâ Sultan Camii'nin yıkımından sonra Jajce kentinin merkezinde oluşan boşluk, b) Uygulama anı, Jajce, Bosna-Hersek	38
Şekil 22. Esmâ Sultan Camii'nin rekonstrüksiyon uygulaması, Bosna-Hersek 2016.....	38
Şekil 23. Shakespeare Globe Tiyatrosu'nun ilk hali	39
Şekil 24. Shakespeare Globe Tiyatrosu'nun yeni hali, Londra	39

Şekil 25. Parthenon'un Amerika Nashville-Tennessee'deki versiyonu	40
Şekil 26. Trabzon'un fiziki haritası.	41
Şekil 27. Vadiler arasındaki yerleşim bölgeleri	42
Şekil 28. Eski Trabzon Kenti genel görünüm	43
Şekil 29. Rekonstrüksiyon için önemli kriterler	44
Şekil 30. Taşören Cami yangın geçirmeden önceki hali	50
Şekil 31. a) Taşören Cami yangın anı, b) Yangın sonrası yıkık durumu.....	50
Şekil 32. Taşören Cami yangın anı minaresi	52
Şekil 33. a) Yangın öncesi Taşören Cami üst kat taşıyıcı direk ve süslemeler, b) Yangın öncesi mihrap kısmı	52
Şekil 34. Harim kısmı yapım aşaması	53
Şekil 35. Bekir Turan Evi'nin yıkık durumunun krokisi	57
Şekil 36. a) Bekir Turan Evi'nin yıkık ön cephesi b) Arka cephesi	57
Şekil 37. Bekir Turan Evi'nin yıkık merdiveni ve deforme olmuş tavan kaplamaları.....	58
Şekil 38. a) Bekir Turan Evi'nin yıkımı b) Arazi düzeltme işlemleri	58
Şekil 39. Trabzon Ortahisar Surları'nda Pertev Paşa Konuk Evi.....	63
Şekil 40. Pertev Paşa Konuk Evi'nin yıkımı	63
Şekil 41. Trabzon Pertev Paşa Konuk Evi'nin çelik konstrüksiyon yapım hali	64
Şekil 42. Pertev Paşa Konuk Evi'nin iç mekan görüntüsü	65
Şekil 43. Makina Mühendisleri Odası Binası'nın koruma alanı içindeki durumu.	70
Şekil 44. Hacıkadızaade Konağı'nın cephedeki kırılmış pencereler.....	71
Şekil 45. a) Hacıkadızaade Konağı'nın giriş alanı, b) Hacıkadızaade Konağı'nın güney cephesi	71
Şekil 46. Rahmiye Öksüz Evi'nin ilk hali.	74
Şekil 47. a) Kuzey taraftan dükkan katı, b) Birinci kattaki sofa	74
Şekil 48. 1990'lı yıllarda tescilli binanın yerine yapılan yeni yapı	75
Şekil 49. Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi'nin kuzey cephesi.	80
Şekil 50. Güney cephesi	80
Şekil 51. a) Hamit Topaloğlu Evi'nin zemin katı, b) Birinci kattaki oda.....	81
Şekil 52. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi genel görünüm	86
Şekil 53. Giriş kapısı ve avlu	86
Şekil 54. Yıkık üst katı ve merdiveni.	87
Şekil 55. Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi yıkılmadan önceki hali.....	92
Şekil 56. Kodlama Eğitim Merkezi zarar görmüş duvarları.....	92

Şekil 57. a) Metal pencere kolu detayı, b) Tavandaki sütun başlığı detayı	93
Şekil 58. Rekonstrüksiyon uygulaması sonrası yeni yapı	93
Şekil 59. a) 1975'te Uzungöl'deki geleneksel evlerin silüeti, b) Eski Uzungöl evleri.....	98
Şekil 60. Eser Pansiyon ön cephe	98
Şekil 61. Osman Baba Köprüsü'nün yıkılışı	103
Şekil 62. Osman Baba Köprüsü'nün eski görseli	103
Şekil 63. Osman Baba Köprüsü'nün yeniden yapılışı	104

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. Yapılar için oluşturulan rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	48
Tablo 2. Trabzon Çaykara Taşören Cami yapı kimlik bilgileri	51
Tablo 3. Trabzon Çaykara Taşören Cami planlar açısından karşılaştırılması	54
Tablo 4. Trabzon Çaykara Taşören Cami görünüşler açısından karşılaştırılması	55
Tablo 5. Taşören Cami rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu	56
Tablo 6. Trabzon Vakfikebir Bekir Turan Evi yapı kimlik bilgileri.....	59
Tablo 7. Bekir Turan Evi planlar açısından karşılaştırılması	60
Tablo 8. Bekir Turan Evi görünüşler açısından karşılaştırılması	61
Tablo 9. Bekir Turan Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosundaki durumu	62
Tablo 10. Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi yapı kimlik bilgileri.....	66
Tablo 11. Pertev Paşa Konuk Evi planlar açısından karşılaştırılması	67
Tablo 12. Pertev Paşa Konuk Evi görünüşler açısından karşılaştırılması	68
Tablo 13. Pertev Paşa Konuk Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosundaki durumu .	69
Tablo 14. Trabzon Ortahisar Makina Mühendisleri Odası Binası yapı kimlik bilgileri.....	72
Tablo 15. Makina Mühendisleri Odası Binası rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	73
Tablo 16. Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi yapı kimlik bilgileri.....	76
Tablo 17. Rahmiye Öksüz Evi planlar açısından karşılaştırılması	77
Tablo 18. Rahmiye Öztürk Evi görünüşler açısından karşılaştırılması	78
Tablo 19. Rahmiye Öztürk Evi'nin rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu	79
Tablo 20. Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi yapı kimlik bilgileri.....	82
Tablo 21. Hamit Topaloğlu Evi planlar açısından karşılaştırılması	83
Tablo 22. Hamit Topaloğlu görünüşler açısından karşılaştırılması	84
Tablo 23. Hamit Topaloğlu Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	85
Tablo 24. Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Yaylacı Evi yapı kimlik bilgileri	88
Tablo 25. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi planlar açısından karşılaştırılması.....	89
Tablo 26. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi görünüşler açısından karşılaştırılması.....	90
Tablo 27. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi'nin rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	91
Tablo 28. Trabzon Ortahisar Kodlama Eğitim Merkezi yapı kimlik bilgileri	94
Tablo 29. Bilgisayar ve Kodlama Eğitim Merkezi planlar açısından karşılaştırılması	95

Tablo 30. Kodlama Eğitim Merkezi görünüşler açısından karşılaştırılması.....	96
Tablo 31. Kodlama Eğitim Merkezi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	97
Tablo 32. Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon yapı kimlik bilgileri.....	99
Tablo 33. Uzungöl Eser Pansiyon planlar açısından karşılaştırılması.....	100
Tablo 34. Uzungöl Eser Pansiyon görünüşler açısından karşılaştırılması.....	101
Tablo 35. Uzungöl Eser Pansiyon'nun rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	102
Tablo 36. Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü yapı kimlik bilgileri	105
Tablo 37. Akçaabat Osman Baba Köprüsü'nün rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu.....	106
Tablo 38. Yeniden inşa edilen yapıların rekonstrüksiyon tablosundaki genel durumu....	107
Tablo 39. Trabzon'da rekonstrüksiyonu yapılan diğer yapılar.....	108
Tablo 40. Trabzon'da yok olmuş literatürde yer alan yapıların listesi.....	109
Tablo 41. Literatürde yer alan yok olmuş yapıların yeniden yapılabilmesi durumu	110
Tablo 42. Trabzon Turan Sinema Binası'nın rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu	111

KISALTMALAR LİSTESİ

- GEEAYK: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun KVKBK : Kùltür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
- ICCROM: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (Uluslararası Koruma Çalışmaları Merkezi ve Kùltür Varlıklarının Restorasyonu)
- ICOMOS : International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
- UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleřmiř Milletler Eğitim, Bilim ve Kùltür Örgütü)
- VBM : Vakıflar Bölge Müdürlüğü

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Kültür varlıkları eski zamanlardan günümüze gelen ve emanet olarak alınan miraslardır. Taşınır ve taşınmaz olan bu kültür varlıkları geçmişin izlerini taşıdığı için kent açısından korunması gereklidir. Kültürel mirasları korurken uygun teknik ve uygulama kullanılmalıdır. Çünkü gelecek kuşaklara tarihi ve kültürel değerler özgün haliyle ulaşması temel sorumluluk olduğu düşünülmektedir.

İnsanoğlu çok eski çağlardan beri korumayı içgüdüsel olarak yaşamaktadır. İlk olarak kendini ve yuvasını dış etkilere karşı korurken zamanla yapı bazında tarihi çevreyi koruma olarak devam etmiştir. Ancak gerek teknolojik gelişmeler gerekse de hızlı kentleşme ile artan nüfus artışından dolayı tarihi değerler yeteri kadar korunamamakta hatta yok olmaktadır. Belki de uzun vadede tarihi yapılar ve kültürel değerler sadece fotoğraflarda kalacak yeni neslin onlara ulaşamayacağı düşünülmektedir.

Koruma konusu içinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları kültürel mirasları yeniden oluşturmayı hedefleyen tekniktir. Rekonstrüksiyon, yok olmuş veya harap halde olan ancak kentsel bellekte yer edinen yapılar için yapılan restorasyon uygulamasıdır. Bu uygulama yapılırken yapının özgün haliyle yapılması temeldir. Yapılan uygulamalarda özgünlüğe ne kadar ulaşırsa rekonstrüksiyon çalışması da o kadar başarılı olur.

Rekonstrüksiyon koruma mevzuatında yerini geç dönemlerde almıştır. Geçmişte rekonstrüksiyon restorasyon ile eş anlamlı olarak gösteriliyordu. Yıkılan kiliselerin halk gözündeki itibarının zayıflaması için tekrar inşa edilme yoluna gidilmiştir. Daha sonraları Violet Le Duc'un girişimleriyle ortaya çıkan stilistik rekonstrüksiyon kavramıyla örtüşmekteydi (Mazlum, 2014). Rekonstrüksiyon yer yer denenilen ancak tam olarak kabul görmeyen bir koruma türü olarak devam etmiştir. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı'nda bombalanarak yok olan Avrupa kentleri için rekonstrüksiyon vazgeçilmez bir uygulama olmuştur. Savaş sonrası yapılan rekonstrüksiyon eğiliminin amacı ulusal kimliği gösterme çabası olmuştur.

Rekonstrüksiyon savaş sonrası yeni dünya düzeninde yönetmelikler ve tüzüklerle bir sisteme oturtulmaya çalışılmıştır. Mevzuatlarda yer alan temel çıkarım yapının özgünlüğüdür.

Yeniden yapım uygulamaları yapılırken yapının özgün yapım sistemi ile yeniden oluşturulması kabul görmektedir. Özgünlüğü, konum, malzeme, plan ve cephe özelliklerinde kullanmak gereklidir. Çok özel durumlarda yapılması uygun görülen yeniden yapım yeterli belgelere dayanması da gereklidir (Ahunbay, 2009; Ersen, 2014). Ancak yapılan yeniden yapımların tarihi değer taşımadığı sadece biçimsel olarak yapıyı yansıttığı düşüncesiyle restorasyon teknikleri içinde en son çare olarak görülmektedir. Bu yüzden rekonstrüksiyon kavramı eleştirilen bir konudur. Rekonstrüksiyon tartışmalı bir konu olsa da son yıllarda Türkiye’de koruma gündeminde yeniden yapım uygulamaları önemli yer tutmaktadır.

1.2. Problemin Tanımı

Çeşitli nedenlerle yıkılan ya da harap olmuş yapıların yeniden yapımı sadece Türkiye’de değil başka ülkelerde de koruma kuramında eleştirilere maruz kalmaktadır. Yeniden yapımların koruma uygulaması olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunda tartışmalar sürmektedir. Restorasyon çalışmalarında yeterli ve doğru belgelere ulaşılamayacağı ve yapılan yeni yapının özgün halini yansıtmayacağı gerekçesiyle tercih edilmemesi gerektiğinin savunanlar olduğu kadar bu düşüncenin tersini savunan görüşlerde bulunmaktadır. Tez çalışmasının problemini, yoğun tartışmalara neden olan ve hala koruma disiplini içinde olup olmadığı sorgulanan rekonstrüksiyon tekniğinin uygulanma durumu ile biçimi oluşturmaktadır.

Ayrıca rekonstrüksiyon uygulamaları özel durumlarda yapının özgünlüğüne uygun olarak yapılması gerektiği vurgulanmasına rağmen yapılan yeniden yapım uygulamaların rant, popüler yaşam ile ticari beklentiler gibi kaygılarla inşa edildiği ve ilke kararlarına uymayan örneklerin yaygın olduğu görülmektedir. Yapılan replika uygulamalarından dolayı rekonstrüksiyon uygulamaları amacından uzaklaşarak yanlış yansıtılmaktadır. Yapılan yanlışlıklar ve eksiklikler rekonstrüksiyon uygulamalarının başarıya ulaşmasını engellemektedir. Bu sorun tez çalışmasının incelediği diğer bir problemdir.

1.3. Çalışmanın Amacı

Rekonstrüksiyon çalışmaları, restorasyon tekniklerini içinde son çare olarak gösterilse de değişen kent düzeni içinde varlığı gerekli olduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı kültürel mirasların koruma kavramı çerçevesinde rekonstrüksiyon uygulamalarının neden ve nasıl yapılması gerektiğini ortaya koymaktır. Bu amaca ulaşmak için Trabzon'da yapılan yeniden yapım uygulamaları incelenerek değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda yapılan uygulamalar hakkında öneriler verilerek yeni yapılacak yeniden yapımlara örnek teşkil etmesi hedeflenmiştir. Ayrıca değerlendirme yapılırken rekonstrüksiyon ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütleri rekonstrüksiyon uygulamalarına uygulayarak mevzuatta yer alabilecek bir kriter tablosunun ön çalışması yapılmıştır.

Bunların yanında Trabzon bölgesinde yok olmuş ancak kent belleğinde yer edinmiş yapılar için rekonstrüksiyon önerileri yapılması hedeflenmiştir. Bu öneriler ile kente tekrar kazandırılacak yapıların envanterleri verilmiştir.

1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma esas olarak Trabzon Kenti içinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarını incelemektedir. Bu incelemenin temelini literatür çalışmalarıyla beraber alan çalışmaları oluşturmaktadır. Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları içinde rekonstrüksiyon öncesi ile sonrasını karşılaştırma yapabilecek yeterli düzeyde belgeleri bulunan ve çeşitlilik sunması açısından on yapı belirlenerek rekonstrüksiyon açısından değerlendirmeleri yapılmıştır. Literatür çalışmaları sonucunda ulaşılan yedi kriter alan çalışması sonucu belirlenen on yapı üzerinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Ayrıca yapıların elde edilen belgelerine dayanarak rekonstrüksiyon öncesi ve sonrası planları ile görünüşleri açısından karşılaştırma tabloları yapılarak rekonstrüksiyon bakımından uygunluğu ortaya koyulmuştur. Her yapı için rekonstrüksiyon ölçütleri oluşturulmuş ve ölçütleri sağladığı sayıya göre başarı durumu çıkarılmıştır. Belirlenen yedi ölçütten üç ölçütü veya daha azını sağlayanlar başarısız, dört ölçütü sağlayanlar orta, beş ölçütü ve üstünü sağlayanlar başarılı olarak değerlendirilmiştir. Devam eden çalışmada Trabzon için literatürde yer alan yok olmuş yapıların stokları belirlenmiştir. Geçmişe duyulan özlem ve tarihsel süreklilik için Trabzon bölgesinde hangi yapıların rekonstrüksiyon uygulamalarının yapılması gerektiği tablo ile sunulmuştur.

1.5. Tarihi Çevre Kavramı

Eski uygarlıklardan günümüze ulaşan yerleşmeler ile kalıntılar tarihi çevrenin kapsamıdır. Tarihi çevre denildiğinde sitler ile anıt bölgeleri değerlendirilmelidir. Kentsel, kırsal ya da arkeolojik alanlar tarihi çevreyi oluşturmaktadır (Ahunbay, 2011). İnsanlığın en temel iç güdülerinden bir de bu tarihi çevreyi gelecek nesillere aktarma isteğidir. Bunu sağlamak içinde anıtlar ile yerleşmelerin beraber bir bütünü oluşturduğunu düşünmek gerekir ve birlikte sahip çıkılması gerekir. Bu birliktelikte tarihi çevrenin kendisini oluşturmaktadır (Erder, 2018).

Tarihi çevreler bağlı olduğu kültürün özelliklerini yansıtan en önemli açık sergilerdir. İnsanların yaşamlarını ve işçiliklerini mekânsal anlamda yansıtılan alanlardır. Eğitici ve ilgi duyulan tarihi çevreler toplumun ortak payda da buluşmalarını sağlayan unsurlardır. Bu tarihi çevreler tarihi, estetik ve kültürel özelliklerinden dolayı sistemli şekilde korunmalıdır (Ahunbay, 2011). Ancak çağdaş toplumların istekleriyle zıt düşebilmektedir. Konfor koşulları ile daha sade mekanlara gereksinim duyulması ve ekonomik dengelerden dolayı koruma konusunda tarihi çevre zarar görmektedir. Aynı zamanda kentsel olarak yeni alanlara ve yolların yapılması teknolojik olarak tarihi çevreyi tahrip eden nedenlerdendir (Kuban, 2000).

Tarihi çevreler geçmişi öğreten canlı örnekler olduğundan da yaşamaya devam etmelidir. Kent ya da köy bileşenlerini içinde barındıran tarihi çevre aynı zamanda eski uygarlıkların mimari ve kültürel özelliklerini açıkça göstermektedir (Ahunbay, 2011). Yaşayan bir sistem olan kent için de tarihi çevrenin sürekliliği olmalıdır. Sosyal ve ekonomik değişimlere ayak uydurmalıdır. Kültürel özellikleriyle günümüze adapte olmalı ve insanlar için varlığını sürdürmelidir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Anadolu'nun kültür zenginliğinden dolayı çeşitli yerleşmelerde birçok sivil mimarlık örnekleriyle beraber tarihi çevreler bulunmaktadır. Geleneksel yaşam mekanlarının yanında daha büyük dini, sivil ve askeri yapıların oluşturduğu tarihi alanlarda Anadolu'nun birçok bölgesinde bulunmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005). Örnek olarak Ortaçağ döneminden kalan Hasankeyf ve Osmanlı Döneminde yapılmış olan dini mimari yapılarıyla Eyüp bölgesi geleneksel dokuyu yansıtan tarihi çevrelerdir. Bu örneklerin dışında Amasya ve Bursa'da tarihi ve kültürel özelliklerinden dolayı kentsel anlamda tarihi çevreyi oluşturmaktadır (Ahunbay, 2011).

Kuban'a (2000) göre toplumun yapısı ve kültürü hızlı değişimlerin sonucu tarihi çevreleri de etkilemiş olmasına karşın sağlıklı bir toplum için değişimler ile geleneksel arasında denge olması gerekir. İç güdüsel olarak tarihi çevreyi koruma isteği toplumlarda vardır. Koruma isteği de bu dengenin sağlanmasındaki önemli yöntemlerden biridir. Tarihi alanların çağdaş yaşamı engellediği düşünülse de kentin sürekliliği için engel oluşturmaz (Kuban, 2000). Ahunbay'a (2011) göre de aynı bu bilinçle tarihi çevreler ayakta olmalı ve gelecek kuşaklar için korunmalıdır. Ahunbay (2011), koruma müdahalelerinin kimilerine göre boş yere yapıldığı söylene de aslında tarihi çevreler geçmişin göstergesi olduğunu için korunması gerektiğini savunmaktadır.

1.6. Kentsel Bellek

Türk Dil Kurumu'na (2020) göre bellek “ Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlanmaktadır. İnsanların yaşadıkları çevrede olup bitenleri öğrenmesi ve kazandıkları bilgileri depoladıkları yer olarak ta söylenebilir. Bu depolanan bilgilerin beyinde saklanma süresine göre uzun ve kısa süreli olarak ayrılmaktadır (Kır, 2016). Özetle bellek insanların en temel fonksiyonlarından olup zaman ve mekan ilişkilerini algılamasını sağlayan en önemli yetilerindedir. Aynı zamanda bellek farklı disiplinlerde ortaya çıkan kavram olmakla birlikte kimilerine göre değerli olan bilgiyi kaydetme ya da önemli geçmiş saklama olarak açıklanmaktadır (Avcıoğlu ve Akın, 2017). Hafızada biriktirilen önemli kişiler, olaylar, zamanlar veya mekanlar bellekte saklanması yolu ile aslında tarihin geleceğe aktarılması söz konusudur (Ünlü, 2017).

Bellek kavramı kişileri etkilediği kapsama göre bireysel ve kolektif bellek olarak değişebilmektedir. Bireysel bellek herhangi bir olayın ardından sadece kişiye bırakabildiği izlerdir. Kolektif bellek ise toplumsal olarak geçmişin herkesi etkilediği ve yedeklendiği ortak unsurdur. Yani toplumsal olarak yaşanan olayların yada geçmişin halkta yarattığı sosyal ortak paydası ve iletişim aracıdır. Kolektif bellek toplumlar için ortak yer ve ortak mekan ile birleşerek oluşabilmektedir (Avcıoğlu ve Akın, 2017). İlk olarak kolektif bellek fikrini ortaya atan Bergson olmuş ve ona göre psikolojik etkiler altında şekillenmektedir (Kır, 2016). Bergson'un öğrencisi olan ve bellek üzerine daha ileri çalışmalar yapan Halbwachs'ta belleğin toplum kimliğini oluşturan en önemli unsurlardan oluşturduğunu söylemiştir (Güven, 2019). Belleğin bireysel olarak çok anlam ifade edemeyeceği

toplumsal nitelik kazanırsa önemli olacağını savunmuştur (Avcioğlu ve Akın, 2017). Halbwachs'göre kolektif bellek toplumsal belleğin yanında bireysel olarak anıların birleşiminden oluşmakta ve toplumsal olarak kimliğin şekillenmesinde önemli etkendir (Ünlü, 2017).

Tasarımcı olarak bellek, zaman ve mekan ilişkileri üzerine çalışan ve kent için kolektif hafıza üzerinde duran kişi Aldo Rossi olmuştur. Aldo Rossi ' ye (2006) göre kent kendi içinde tarihsel hazine gibidir. Ona göre kent zaman içinde yapılmış, ara ara kesintilere uğrasa da dönemin izlerini taşıyan ve insan ürünü nesnedir. Kentin ruhunu tarihten aldığını savunmaktadır. Kentin kendisi, kentte yaşayanların kolektif belleğidir. Bu bellekte nesnelere ve mekanlarla ilgilidir. Aldo Rossi'ye (2006) göre kolektif belleğin merkezi kentlerdir. Bu kentlerle yaşayanları arasındaki ilişkide kentlerin tarihini şekillendirir. Mekanların ve belleğin birbiri için çok önemli olduğunu açıklamaktadır (Rossi, 2006). Kolektif bellek için toplumsal anlamda değerli her unsurun yer edinebileceği ve tarihi yansıtacağı söylenebilir. Lynch'e göre kentlerin farklılaşan özellikleri ve değerleri kentlerin kimliğini oluşturmaktadır. Kent kimliğini kültürel, tarihi ve doğal etkenler belirlemektedir. Özellikle kamusal ve sosyal alanlar kentin kimliğini ortaya koymaktadır. Kültürel çeşitliliğin toplanma alanları ve toplumsal ilişkilerinin yer aldığı kamusal mekanlar kolektif bellekte yer almaktadır (Ünlü, 2017).

Anılar, dil, din, kültür gibi birçok toplumsal değerlerin biriktiği kısım ve toplumu birçok yönden etkileyen bellek kolektif bellektir. Kentsel mekanların ise toplumda bıraktığı hatıralarda kentsel belleği oluşturmaktadır. Kentsel bellek kolektif belleğin içindeki bir parça veya uzantısı olarak görülebilir (Güven, 2019). Bireysel ve toplumsal ilişkiler içinde yoğrulan kentsel çevre, kolektif belleğin doğmasına etki yaparken aynı zamanda mekana bağlı kentsel bellek olarak tanımlanan düzen oluşmaktadır. Kentsel bellek içinde de sonuç olarak hafıza mekanları ortaya çıkmaktadır. Buradaki mekanlar özellikle tarihi açıdan önemli olan kültür varlıklarıdır. Yok olan veya mevcut olan kültürel miraslar birçok açıdan kentsel bellekte yer edinerek toplumsal hafızada varlıklarını sürdürmektedir.

1.7. Kültürel Miras ve Yok Olma Nedenleri

Müdahale biçimlerinden olan rekonstrüksiyon uygulaması kentsel bellekte yer edinen kültürel miraslara yapılmaktadır. Bunun için kültürel miras kavramının ne olduğu ve yıkılma ya da yok olma nedenleri kavramsal olarak ele alınmıştır.

Miras kelime anlamı olarak eski nesillerden geriye kalan özelliklerin bütünüdür. Miras sadece mal veya mülk olmaz aynı zamanda kültürel veya manevi değerlerden de oluşabilir. Kültürel miras bir topluluğa ait paylaşılabilen bağ olmakla beraber tarihi ve kimliği simgeleyen değerlerdir (Tunçer, 2017).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'na göre kültür varlıkları; "... tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır." olarak tanımlanmaktadır.

Kültür mirası sanatsal veya sembolik değerleri kapsayan, geçmişteki bütün işaretler olarak tanımlanabilirken geçmiş ve gelecek arasındaki en sağlam bağlantı olan bilgi, birikim, inanç ve deneyimlerden oluşan bütün insanlığın ortak malıdır. Geçmişle iletişim kurulmasını sağlayan kültür varlıkları aynı zamanda kültürel süreklilik içinde önemli araçlardır.

Kültürel miras, yaşam zenginliğinin ve geçmişte ulaşılan teknik, edebi ve estetik seviyelerin kanıtıdır. Özellikle kültür varlıklarının oluşturduğu kültürel miras, geçmişi yansıtan belgelerdir. Eski insanların yaşam biçimleri, yapı ve estetik anlayışları gibi birçok konuda bizlere bilgiler verirler. Bu nedenle geçmişi geleceğe aktarmak ve deneyimleri örnek almak için kültürel mirası korumak gereklidir. Bu miraslar birçok değere sahiptir. Bunlar süreklilik, tarihsel, anı, mitolojik, artistik, teknik, özgünlük ve belge değeri gibi birçok özelliklerdir. Ayrıca kültürel miras sadece insan yapısı olan varlıkları içermez. Doğal varlıklarda kültürel miras değeri taşır ve korunması gerekli alanlardır. Bu doğal değerler jeolojik ve biyolojik olarak birçok özelliklere sahiptir (Madran ve Özgönül, 2005).

Kültürel miras bir toplumun bütün fertlerine ait geçmişleri anlatan ve birlik duygularını artıran bir hazinedir. Kültürel miras toplumun kimlikleşmesini sağlayan en önemli unsurdur. İşte bu kültürel mirasta günümüze kadar şekillenen yerel ve evrensel özelliklere sahip her türlü somut ve somut olmayan varlıklardır. Somut olan varlıklar tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar gibi, dil, gelenek,

dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirasın içinde yer alırlar (Ünal, 2014). Kültür mirası eski kuşaklardan gelen evrensel değerler olarak nitelendirilirken Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde de üç kategoriye ayrılmıştır. Bunlar genel başlıklar halinde anıtlar, yapı toplulukları ve sitlerdir (Tunçer, 2017).

Kültürel miras geçmişi geleceğe taşıyan çok geniş kapsamlı somut ve soyut varlıkları içermektedir. Yapı anlamında ise korunan ya da korunacak olan değerlerimiz mimari mirası oluşturur. İnsanlar ve mekanlar arasındaki etkileşimini sunan, koruma ilkeleriyle korunan farklı ölçek ve nitelikteki yapı ve yapı grupları mimari miraslardır (Ünal, 2014).

Anıtların ya da sit alanlarının restorasyon uygulamasına geçmeden önce yıkımlarına neden olan etkenler gözlem ve tekniklerle araştırılıp saptanması gerekmektedir. Hekim hasta ilişkisi gibi yapı mimar ilişkisi olmalı ve anıt iyice analiz edilmelidir. Binayı iyi tanıdıktan sonra bozulma nedenleri saptanıp iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Yanlış müdahaleler veya doğru olmayan tanımlar yapıya zarar verebilir (Ahunbay, 2011).

Yapıların gördüğü zararlar boyutlarına göre, hasar, bozulma ve patinalanma şeklinde şiddetliden hafife doğru sıralanabilir ve değişebilir. Orbaşı'ya (2008) göre hasar, strüktürün bozulma, tahribat ve bileşen kaybı sonucu, gerçekleştirmek üzere tasarlandığı kapasiteyi sürdürememesidir. Croci (2000), hasarı strüktürün taşıyıcılığının bir kısmını ya da tümünü kaybetmesi olarak açıklamaktadır. Hasar ciddi bir bozulma türü olup yapının yıkımına kadar gidebilmektedir. (Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

İstanbul ve Anadolu'da günümüze ulaşmamış çok sayıda kültür varlığının olduğu tespit edilmiş ve bu kültür varlıkları yangınlar, depremler, savaşlar gibi afetlerin yanında hukuki, idari, kültürel, ekonomik ve sosyal/toplumsal nedenlerle zarar görmüş veya yıkılmışlardır. (Bilgili, 2015).

Ahunbay (2011) anıtların bozulmaya sebep olan etkenleri gruplamıştır. Bunlar yapının konumundan, zeminden, malzeme ve strüktüründen doğan bozulmalar iç nedenleri oluştururken doğal afetler, bayındırlık, kentleşme, trafik gibi insanların verdiği zararlardan oluşan dış nedenlerdir. Alsaç (1992) ise yapıyı bozan, tahrip eden ve devamında yıkılmasına sebep olan etmenleri 7 başlık altında toplamıştır. Bunlar yer ve iklimsel koşullar, hava koşulları, fiziksel, kimyasal, biyolojik, insanın verdiği zararlar ile yapının zeminine ve tasarımına bağlı etkenlerdir.

Kültür varlıkları olarak tanımlanan tarihi yapıların zaman içerisinde savaş, doğal afetler, kullanıcı kaynaklı vb. gibi nedenlerden dolayı özgün hallerini kaybetmesi veya

tamamen yok olması durumunda gerçekleştirilen rekonstrüksiyon uygulamaları, yapıların yeniden kentin tarihi kültür mirasına kazandırılmasında önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Tarihi yapıların yok olma nedenleri analiz edilip gerekli önlemler alındıktan sonra yapılan rekonstrüksiyon uygulaması hedefe ulaşmış olur. Çünkü yok olma ya da bozulma nedenlerini engelledikten sonra tarihi yapı tekrar aynı bozulmaya maruz kalmayıp uzun yaşayabilecektir. Aksi takdirde bozulma ya da yıkılma nedeninde yeterli analiz ve çalışma yapılmayan yapı rekonstrüksiyon yapıldığında yine aynı sorunlarla karşılaşabilir.

1.8. Rekonstrüksiyon Bağlamında Koruma Süreci

Kültürel mirası koruma kuramı, varlığını yüzyıllarca süren bir geçmişe borçludur. Koruma kavramı ilk çağlarda insanoğlunun kendini, evini ve yiyeceği dış etkilerden muhafaza etmek olarak ortaya çıkmaktadır. Koruma, böyle başlayıp değişime uğramış ve mimari anlamda tarihi eserlerin kültürel olarak sürekliliğinin sağlanması için amaç olmuştur (Varol, 2015). Koruma 19. yüzyılda Avrupa’da gelişmeye başlamış olup, genel olarak hem yapının kendi içindeki hem de çevresi ile sağlayacağı bütünlük ve özgünlük kavramları üzerinde oturmuştur.

Türk Dil Kurumu’na (2020) göre koruma, bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek olarak tanımlanmaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu’na göre koruma “Taşınmaz kültür varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemi...” olarak tanımlanmaktadır. Hasol’ün (2017) mimarlık sözlüğündeki koruma tanımı ise tarihi ve sanat eseri taşıyan doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamalarını sürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakımına ilişkin gerekli önlemleri alma olarak açıklamıştır. Ahunbay (2019) ise korumayı, kültür varlıklarını güvenle geleceğe aktarmak için yapılan sürekli bakım, konservasyon, restorasyon ve izleme işlemlerini içeren çalışmalar olarak tanımlamıştır.

Koruma aslında kaybetme korkusundan kaynaklanan içgüdüsel bir duygu olmakla beraber tarihi çevreler içinde var olan kültüre sahip çıkmak olarak ta ifade edilebilir. Sadece bina ya da yapıların korunması değil geçmişin ve anıların da geçtiği yerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için korumak gerekmektedir.

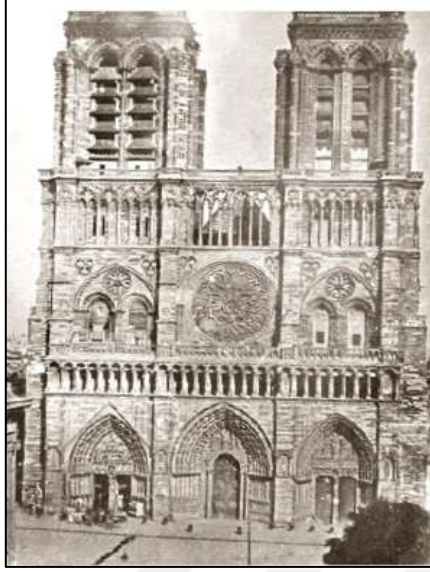
Geçmişî geleceğe aktarma aracı olarak görülen koruma her ÷lke için zorunlu hale gelmiştir (Tapan, 2014). Koruma olgusu müzeye çevirmek ya da hiç kimsenin girmemesiyle saklamak, dondurmak demek değildir. Koruma içindeki anılarıyla yaşatmak demek ve isteyenlere ulaşması demektir (Bektaş, 1992).

Korumanın amacı, kültür varlığının, onun fiziksel ve kimyasal doğası içinde vücut bulan kültürel özelliklerinin incelenmesi, kaydedilmesi, muhafaza edilmesi ve gerekli en az müdahale restore edilmelidir. Aslında tarihi eserin gelecek kuşaklar için garanti altına alınma çalışmalarını içerir (Zakar ve Eyüpgiller, 2018). Ahunbay'a (2019) göre koruma, kültür varlıklarının geleceğe güvenli bir şekilde aktarmak için yapılan sürekli bakım, konservasyon, restorasyon ve izleme işlemlerini kapsayan uygulamalardır.

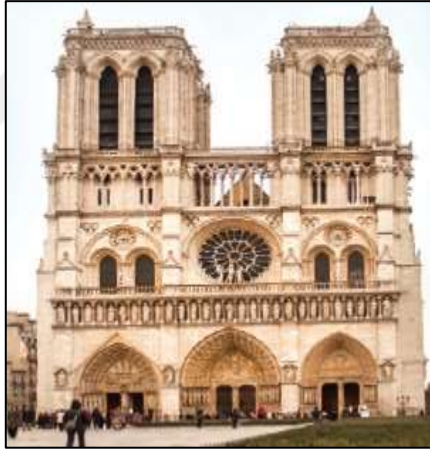
Kent belleğinde yer edinen kültürel mirasın çeşitli nedenlere yok olması ya da kısmen yıkılmasına karşın tekrar gün yüzüne çıkmasını koruma tekniklerinden olan rekonstrüksiyon eylemi ile yapabiliriz. Bunun için korumanın önemi tarihi yapılar ve kentsel kimlik için büyüktür. Rekonstrüksiyon uygulamasının özü gereği geçmişte kalan izleri tekrar yaşatma olduğundan aynı zamanda koruma eylemi yapılmış olunacaktır. Rekonstrüksiyon tanımına geçmeden önce koruma içindeki tarihsel süreci incelenmiştir.

Koruma olgusunun kavramsal evrimi incelendiğinde, mimar ve sanat tarihçisi Eugene Emmanuel Viollet-le-Duc çalışmaları ile hız kazandığı gör÷lmektedir. Viollet-le-Duc koruma konusunu disiplin olarak 19. yüzyılda başlatan etkili bir restorasyon kuramcısıdır. Viollet Le Duc “ ... teori olarak her yapının veya yapı kısmının kendi stilinde onarılması, tamamlanması gerekliliğini... “ savunmuştur. Bu duruma örnek olarak 12. yüzyılda yapımına başlanmış olan Paris Notre Dame Katedrali'nin restorasyonunda daha sonraki yüzyılda yapılan pencereleri kaldırmıştır (Alioğlu, 2013). Viollet Le Duc'un teorisinden de anlaşıldığı gibi ortaya koydukları düşünce rekompozisyon olarak adlandırılmıştır (Şekil 1). Üslup birliğine varma ilkesi aslında teoride ve uygulamada rekonstrüksiyon ile büyük benzerlikler göstermektedir (Mazlum, 2014). Tarihi eserlerin tekrar canlandırılması olan rekonstrüksiyon çalışmaları bu şekilde başlamış ancak ilk dönemlerde öznel bir çaba olarak bu eylem kullanılmıştır (Şekil 2). Kilisenin yıkılmış olan görüntüsünün Hristiyan inancını zayıflatıp, kilise ile alay edilmesinin önüne geçilmesini sağlamaya çalışılmıştır (Okar, 2012).

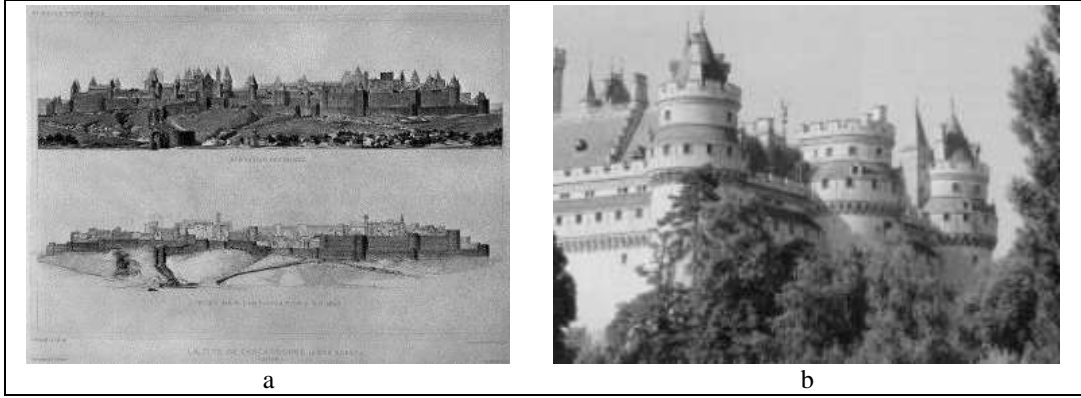

Şekil 1. Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa, 1840 (Ersen, 2015).

Şekil 2. Notre Dame Katedrali, Paris, Fransa, 2010 (Ersen, 2015).

Yine bu dönemlerde uygulamaları konusunda yeniden yapım olarak adlandırılabilir örneklerin en önemli iki tanesi şekil 3'te görüldüğü gibi Carcassonne şehir surları ve Pierrefonds Şatosu'nun onarımı gösterilebilir (Okar, 2012). Violet Le Duc Fransız Devrimi'nden sonra askeri işlevini yitiren ve harap olan surların onarımını 13. yüzyıldaki durumuna döndürmek için rekonstrüksiyon çalışmaları yapmıştır. Benzer şekilde 1858-1870 yılları arasında şatonun onarımı için çalışma yapmıştır. Büyük ölçüde yıkılmış olan Pierrefonds Şatosu'nun III. Napoleon için yazlık yaşama alanı olarak hem yapı anlamında hem de donatı ile heykelleri de tekrar inşa etmiştir (Mazlum, 2014).

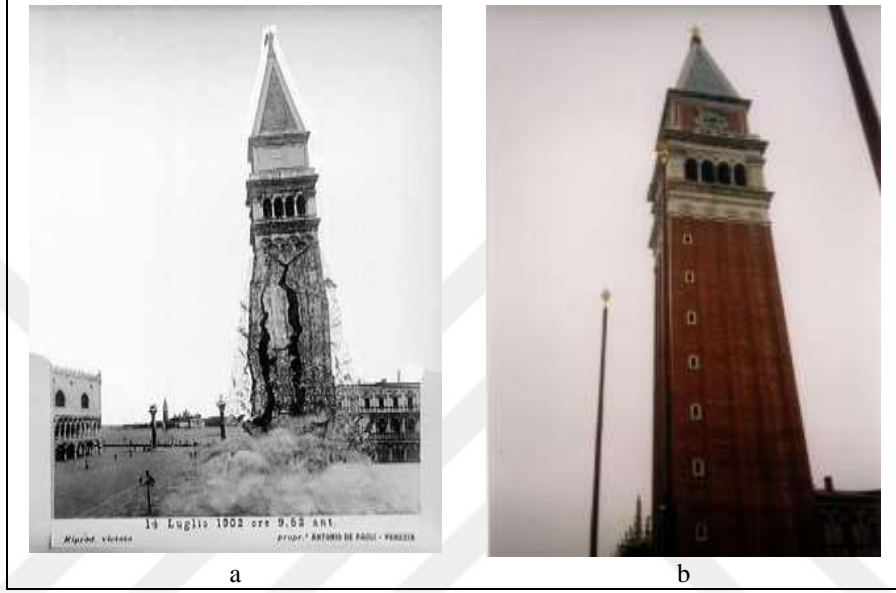

Şekil 3. a) Carcassonne şehir surları, b) Pierrefonds Şatosu, 1901 (Ersen,2015).

Stilistik restorasyon çalışmaları tepkilere neden olmuş ve koruma yöntemi çok tartışılmıştır. Bu akımı eleştiren John Ruskin *The Seven Lamps of Architecture* adlı kitabında, romantik görüş olarak adlandırılan koruma anlayışını, “...Anıtlarınıza iyi bakınız; O zaman restorasyona gerek kalmayacaktır. Zamanında çatıya koyulan birkaç kurşun levhası, yağmur oluklarından zamanında alınan birkaç dal ve yaprak, hem çatıyı, hem de duvarları hasardan kurtaracaktır...” ifadesi ile açıklamaktadır. Yaygınlaşan bu karşı görüş William Morris’in “...düşünüyoruz ki eğer şu an yapılmakta olan işlemler böyle sürerse gelecek kuşaklar bu eserleri araştırmaya değer bulmayacaklar...” ifadesi ile desteklenmiş ve restorasyon uygulamalarını kabul etmedikleri aynı zamanda da rekonstrüksiyonların özgünlük için tehdit olduğunu savunmuşlardır (Alioğlu, 2013).

Rekonstrüksiyon konusunda görüş ve çalışmaları olan bir başka uzman da, İtalyan mimar ve sanat tarihçisi Luca Beltrami söylenebilir. Bütün restorasyon çalışmalarını belgelere dayandırmanın önemi üzerinde duran, bu nedenle yaklaşımına “tarihî restorasyon” denilen Beltrami, Milano’daki Sforza Şatosu’nun, yaklaşık 40 yıl ayakta durduktan sonra 1521’de yıkılan Filarete Kulesi’ni arşiv belgelerine (çizim, maket, tablo) dayanarak 1893-1905 yılları arasında yeniden inşa etmiştir. Bir rönesans kulesinin rekonstrüksiyonu olan bu uygulamada Beltrami, belli bir esnekliğin kabul edilebilir olduğunu savunmuştur. Ona göre, asıl önemli olanın bütünün tasarımında ve kütlelerin genel görünüşünde kendini gösterecektir. Beltrami daha sonra ikinci bir rekonstrüksiyon deneyimi, 14 Temmuz 1902’de Venedik’teki San Marco çan kulesinin yapısal sorunlarından dolayı çökmesi üzerine ortaya çıkar (Şekil 4). Kulenin rekonstrüksiyonu, İtalya’da iki farklı görüşün ortaya çıkmasına yol açmış, tarihî bir yapının aynen yeniden inşasına muhalefet edenler görülmüş ancak, kulenin kent silüetindeki yeri ve San Marco

Kilisesi'ni tamamlayıcı etkisi sebebiyle yeniden yapılmasına karar verilmiştir (Mazlum, 2014). Malzeme zayıflamasından dolayı yıkılan kulenin rekonstrüksiyonunda eski fotoğraflardan yararlanılmıştır. San Marco Meydanı ve Venedik kentinin silüeti için önemli bir simge olan bu kulenin yeniden yapımı tartışmaya yer bırakmamıştır (Ahunbay, 2011).

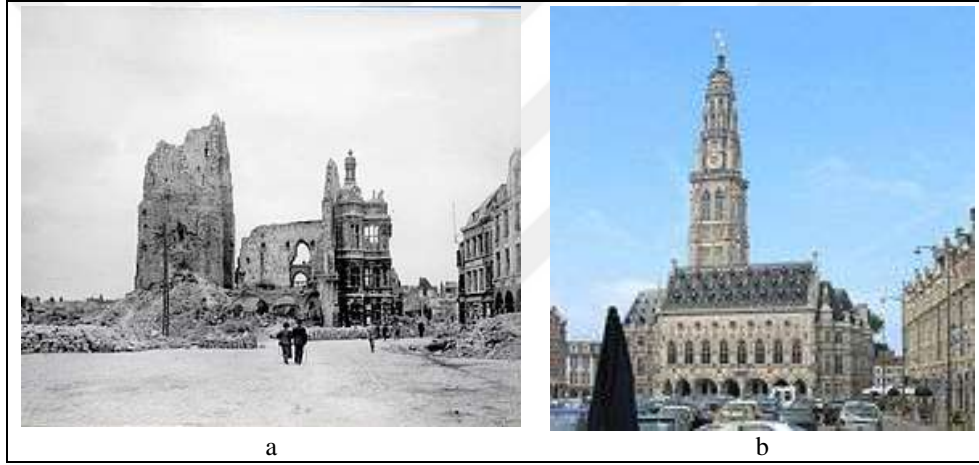

Şekil 4. a) Venedik San Marco Çan Kulesi, Venedik, İtalya, 1902, b) Venedik San Marco Çan Kulesi rekonstrüksiyon sonrası (URL-1, 2019).

Her bir akım diğeri ile çelişmekte ve tartışmalar devam etmektedir. Böyle ortamda restorasyon için genel kriterler oluşturmaya çalışanlar olmuştur. En etkili çalışmaya yapan Boito'nun , "...Anıtlar tüm insanlığın tarihini belgelerler. Bu nedenle onlara saygılı davranılması gerekir. Yapılacak herhangi bir değişiklik yanıltıcı sonuç ve hükümlere yol açabilir... İlk tasarımdan sonra, değişik dönemlerde yapılan ekler anıtın bir parçası olarak kabul edilmeli; başka bir öğeyi kapatma ya da bozma gibi zararlı etkileri olmadığı takdirde korunmalıdır..." ifadesi tarihi yapıları için yapılacak restorasyon uygulamalarında özgünlüğün öneminden bahsetmektedir. Bu yaklaşım Carta Del Restouro'da 1931 yılında yanlış uygulamaların yapılmaması olarak İtalya'da yasal nitelik kazanmıştır (Alioğlu, 2013).

Çeşitli süreçlerden gelen kültürel miras özgünlüğüyle korunması temel amaçtır. Tamamen yıkılan yapılar için herhangi bir uygulama yapılması söz konusu değildi. Ancak Avrupa'da 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki dünya savaşı sonrası çok sayıda bina

yıkılmış ve kentlerin silüetleri bozulmuştur (Alioğlu, 2013). Ciddi kayıp veren Almanya, İngiltere, İtalya, Polonya ve Fransa gibi büyük ülkeler başta gelmektedir. Buralarda birçok tarihi kent bombalanarak yıkılmıştır. Harap halde olan kentlerde toplumun tekrar normal yaşama dönebilmesi için yıkılan binaları yeniden yapmışlardır (Ahunbay, 2019). Rekonstrüksiyon savaş sonrası harap olarak kentler için ihtiyaç olarak görülmekteydi (Jokilehto, 2013). Tahribatlar sonucu kentlerin fiziksel olarak tekrar imarı söz konusu olmuş ve tarihi çevreler için rekonstrüksiyon vazgeçilmez koruma modeli olmuştur. Şekil 5'te gösterilen örnek gibi Fransa'da bazı yapıların dokunulmayıp savaş anısı olarak kalması istenmiş bazı yapıların ise restorasyonla beraber rekonstrüksiyon uygulamaları yapılmıştır (Alioğlu, 2013).

Şekil 5. a) Belediye Binası ve Çan Kulesi savaş öncesi durumu, b) Savaş sonrası rekonstrüksiyonu, Arras, Fransa (URL-2, 209).

Mimari restorasyon uygulamalarının çok tartışıldığı dönemde ağır kayıplara neden olan II. Dünya Savaşı olmuştur. Örneğin Fransa'da yaklaşık 460.000 bina, Berlin'de 600.000 bina, Varşova'da ise kentin %85'i yıkılmıştır. Varşova kenti bu konuda en önemli çalışmaları yapmıştır. Varşova toplumu yıkılan fiziksel çevrenin yeniden inşası için rekonstrüksiyon uygulamasına karar vermiştir. Varşova toplumu, kentin yeniden yapımını eski Varşova görünüşü gibi olması gerektiğini ve hafızalarda yer alan meydan çekirdeğinin oluşturulması görüşünü savunmuşlardır. Bu tarihi bölgenin rekonstrüksiyon çalışmaları güvenilir belge, rölöve ve eski resimlere dayandırılarak aynı noktalarda inşa edilmiştir. Yapılan rekonstrüksiyonların temel amacını sosyal birlik ve kent kimliği oluşturmuştur (Alioğlu, 2013; Mazlum, 2104). Kent ve ülke için değer taşıyan yapıların felaketler sonucu

yıkılması sonucu tarihsel kimlik için rekonstrüksiyonlarının yapılması gerekmektedir. II. Dünya Savaşı'nda yıkılan özellikle Varşova kentinde tarihi çevrenin önemli anıtları tekrar yapılmıştır (Şekil 6). Kentsel doku ve çevresel bütünlük için geri kazanılması gereken yapılar geleneksel verilerle inşa edilmişlerdir (Ahunbay, 2011). Varşova'da aslında ortaçağ kent kimliğini ortadan kaldırmak için ağır şekilde bombalandı. Polonya'da mimari karakterlerinin orijinal olarak ortaya sunabilmek için yeniden yapımı restorasyon tekniği olarak görmüşlerdir (Jokilehto, 2013).

Şekil 6. Varşova Kentinin savaş sonrası durumu, Polonya (URL-3, 2019).

II. Dünya Savaşı dünya içinde rekonstrüksiyon uygulamaları içinde önemli bir kırılmadır. Rekonstrüksiyona sıcak bakılmadığı savaş öncesi zamanda felaketler sonucu yapıların küçük bir kısmı yeniden inşa ediliyordu. Ancak bu savaş sonrası kentlerin yapısı büyük ölçüde tahrip olmuş ve sembolik unsurlar silinmiştir. Bu zamandan sonra kültürel mirasları geri getirmek için rekonstrüksiyon sıkça başvurulan yöntem oldu. Özellikle savaşı kaybeden ve çok zarar gören Almanya, Polonya, Belçika gibi kentler tarihsel süreklilik için bu teknikle yapıları korumaya karar vermişlerdir. Kent hafızası ve işlevsel olarak sembolik değerlerin yeniden kazanımı için rekonstrüksiyon sıkça başvurulan yöntem olmuştur (Erkartal, 2016). Bu durum doğrultusunda verilebilecek örneklerden biride İngiltere'de savaş sırasında bombalanan ve çok az kısmı kalan Coventry Katedrali verilebilir. II. Dünya Savaşı sırasında neredeyse tamamen yıkılan yapı ulusal bir proje yarışmasıyla farklı bir rekonstrüksiyon çalışmasına sahne oldu. Burada bombalan yapıya sadece sağlamlaştırma yapılarak yıkılmış hali ile kalmasına ve çan kulesinde yapılan restorasyon çalışmaları mevcuttur. Dış duvarlarıyla yıkık halde insanların anılarında

kalması için bırakılmış ve hemen kuzey bölümüne beton iskelet üzerine kırmızı kumtaşlarıyla şekil 7’de gösterildiği gibi yeni bir kilise yapılmıştır (Karahan, 2010; Karaca, 2016).

Şekil 7. Coventry Katedrali’nin bugünkü durumu, Londra, İngiltere (URL-4, 2019).

II. Dünya Savaşı sadece Avrupa’da değil Balkanlarda da ciddi hasarlara neden olmuştur. Birçok Balkan Kenti’nde yapılar bombalanmış ve tarihi bölgeler harap olmuştur. Özellikle Bosna’ tarihi köprüler ve yapılar yıkılmıştır. Savaş sonrası yaraları sarmak ve yok olan anıtları tekrar canlandırmak için rekonstrüksiyon çalışmaları yapılmıştır. Saraybosna’nın güney kesiminde Neretva Nehri üzerinde IV. Mehmet Dönemine tarihlenen köprü Almanlar tarafından bombalanmıştır. Savaş sonrasında yeniden yapılması planlanan köprü için modern eklentiler tasarlanmıştır. Ancak yönetim sıradan yapıya dönüştüğü için memnun kalmamıştır. Köprünün eski anlamına tekrar kavuşması için Türkiye’den destek istenmiştir. Destek sonrasında köprünün yeniden yapımında eski fotoğrafları ve geriye kalan parçaları kullanılarak 17. Yüzyıl Osmanlı Köprü’sü yeniden yapılmıştır (Şekil 8). Yeniden yapılan köprü bulunduğu tarihi çevrede dağlara doğru etkili silüet sergilemektedir. (Ahunbay, 2019).

Şekil 8. Konjic Köprüsü, Saraybosna, Bosna-Hersek (URL-5, 2019).

Çeşitli nedenlerle yıkılan yapıların çok özel durumlarda aslına uygun olarak yapılması rekonstrüksiyon çalışmasıdır. Tarihsel süreçte rekonstrüksiyon tekniği hızla ilerlemişken sonraki oluşumlar uluslararası tüzükler ve bildirimlerle devam etmiştir. Koruma çerçevesinde yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarında temel çıkarım ise yapının aslına uygun olarak yapılması gerektiğidir. Aksi takdirde korumak değil taklit olmaktan öteye geçemez. Rekonstrüksiyon tekniği koruma kapsamında kendine tarihsel süreçten bugüne sağlam yer edinmiştir.

1.9. Müdahale Yöntemi Olarak Rekonstrüksiyon

Tarihi yapılar kente kimlik kazandırdığından dolayı korunmalı ve yaşatılmalıdır. Sadece fiziksel olarak değil insanlara bıraktıkları izler için tarihi eserlere sahip çıkmak gerekmektedir. Gelişen teknoloji ve artan nüfus ile kentin geometrik ruhu değişse de tarihi yapıların kültür etkisi çok önemlidir. Kentin sürdürülebilirliği ve yaşanmışlıklar açısından tarihi eserlere birçok müdahale edilmektedir. Geleneksel yöntemlerin yanında çağdaş tekniklerle müdahale biçimine yön verilmektedir (Karaca, 2016). Kapsamlı müdahale yöntemi gerektireceği gibi daha küçük planlı çalışmalarla gerekebilir. Ahunbay'a (2011) göre anıtların onarımları genel olarak sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapma, temizleme ve taşıma gibi yöntemlerden yararlanılarak yapılır. Çoğu kez anıtların onarımları sayılan tekniklerin birkaçının beraber uygulanması ile oluşur (Ahunbay, 2011).

Genel biçimiyle restorasyon teknikleri tümel bir rekonstrüksiyon, yani geçmişe dönük yapılmadığı zaman, özgün yapı tekniği- bugünkü yapı tekniği; özgün çevre-

bugünkü çevre; özgün işlev- bugünkü işlev; özgün strüktür- çağdaş strüktür; özgün estetik- çağdaş estetik arasındaki ayrımlardan kaynaklanan ve uygulamayı direkt etkileyen zıtlıklar içerir (Kuban, 2000).

Çağdaş koruma konusu bakımından rekonstrüksiyon istenmeyen veya en son çare olarak görülmektedir. Özgün eser yok olduğu için yeniden yapılanı tarihi bir değeri olmayacağı düşünülmektedir (Ahunbay, 2019). Müdahale biçimlerinden olan rekonstrüksiyon birçok tartışmalara yol açmıştır. Kimileri rekonstrüksiyona karşı çıkmış tiyatro dekoru, taklit, birebir ölçülerde yapılmış maket uygulaması olduğunu savunmuştur. Bazıları ise rekonstrüksiyonu restorasyon tekniklerinden biri olarak görüp aslına uygun olarak inşa edildiği zaman özel koşullarda yapılması gerektiğini söylemiştir. Kültürel mirasın yeniden ihyası olarak ya da tekrar canlandırmak olarak açıklanan rekonstrüksiyon literatüre girmiş birtakım koşulları olan önemli bir müdahale biçimidir. Kent silüeti ve toplumsal bellek için rekonstrüksiyon uygulamasının yapılması gereklidir.

Genel olarak müdahale biçimlerinden olan rekonstrüksiyon yöntemi, ancak korunması gerekli kültür varlığı olarak toplumun hafızasında yeri olan bir yapının ya da yapı grubunun herhangi bir nedenle yitirilmiş olması sebebiyle özgün sekliyle yeniden inşa edilmesi olarak açıklanabilir (Varol, 2015). Koruma kuramında mimari eserin özgünlük değerinin devam etmesi için yeniden yapım tekniği restorasyon çalışmalarından daha ayrı yere konulmalıdır. Rekonstrüksiyon zorunlu durumlarda yapılmalı ve koruma amacını aşmamalı, özgünlüğe sadık kalmalıdır (Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

1.9.1. Rekonstrüksiyon Tanımı ve Yöntemi

Ahunbay (2011) rekonstrüksiyonların, tümüyle yıkılmış yok olmuş, ya da harap olmuş bir anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması ancak çok özel durumlarda kabul göreceğini söylemiştir. Özel durumlarda dışında yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarının kopya çalışmaları olduğu ve tarihi değer taşımayacağı söylenebilir. Sadece biçimsel olarak kütle ve mekanlarıyla ilk yapıya benzeyeceği, anıtın yerini alması mümkün değildir. Harap olmuş anıt veya sitlere yapılacak rekonstrüksiyon çalışmasının elde bulunan belgelere dayanarak özgün malzeme ve işçilik kullanarak gerçekleşmesi şarttır. Kent silüetinin önemli bir parçası ya da tarihi bütünlük içinde ayırt edici özellikleri bulunan yapıların tarihi belgeler ile yıkılan yapıya ait parçalardan yararlanılarak yeniden yapımına gidilebilir (Ahunbay, 2011).

Yeniden inşa etmek, kaybolmuş ya da imha edilmiş bir yerin dönemine ilişkin tarzda yapmaktır. Deprem gibi doğal afetlerle veya silahlı çatışmalar sonucu hasar gören yapılara özel olarak yapılmalıdır. Aslında rekonstrüksiyon yeniden yaratmak anlamına gelmez. Mimari mirası bağlam olarak kullanarak sosyal ekonomik olarak yeniden oluşturulmasıdır. Toplum açısından zihinsel bir süreç olan rekonstrüksiyon yeniden kentsel kimliğe dönmektir (Jokilehto, 2013). Rekonstrüksiyon, kayıp binaların kopyası olarak geçmişini benimseyen bir biçime dönme işlemidir. Kentsel kimliğe dönmek veya yeniden kazanmak için büyük bir güçtür (Mager, 2016).

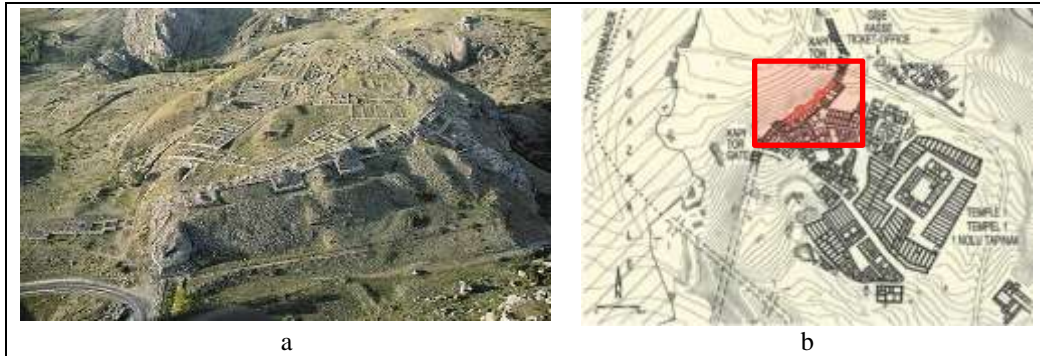
Rekonstrüksiyonu Kanada Etik Yasası (2000) tarihi, edebi, şekli, arkeolojik ve bilimsel kanıtlara dayanarak, bir kültürel varlığı kısmen veya tamamen yeniden oluşturmak üzere yapılan her uygulama olarak açıklamıştır. Orbaşlı (2008) ise yeniden yapımı bir yapının özgün yerinde bir kopyasının inşa edilmesi yöntemiyle yeniden yaratılması şeklinde açıklar. Ona göre yeniden yapım çoğunlukla yangın, savaş, deprem vb. felaketler sonrasında hasar görmüş binaların tamamen veya kısmen yeniden inşa edilmesidir. Burden, rekonstrüksiyonu doğru biçimi, özgün malzeme ve detayları birleştirerek yıkılmış olan yapının yeniden yapılması olarak açıklamıştır (Zakar ve Eyüpgiller, 2018).

Doğal afetler, yangınlar, savaşlar veya uzun süren bakımsızlık sonucu tarihi yapılar zarar görmektedir. Bu etkiler sonucu yıkılan tarihi yapı ve bozulan tarihi çevre için yeniden düzenleme çalışmaları yapılmak istenebilir. Yitirilen önemli tarihi eserleri yeniden görmek için rekonstrüksiyon uygulaması yapmak gerekmektedir (Ahunbay, 2019). Ersen'e (2014) göre rekonstrüksiyonun yapılma amaçları, kimlik, aidiyet kaygıları, sembolik, estetik değerler, kent ve sliüet için tasarım bütünlüğü veya sosyal ile politik nedenlerdir. Bu amaçlardan bir veya birkaçı hedef olarak alınıp yeniden inşa uygulaması yapılabilir. Zaten yapılan uygulamada mimari korumanında parçası olacaktır (Ersen, 2014).

21.07.1983 tarihinde kabul edilen Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gereği kurulan, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 1999 tarihli 660 sayılı ilke kararının "Müdahale Biçimleri" kısmında " korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taşımasına rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılmamış bir yapının, kültür varlığı niteliği ile kültürel çevreye olan tarihsel katkıları göz önünde bulundurularak ve eldeki mevcut belgelerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanarak kendi parselinde önceki oturum alanında, özgün cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği ile kapsamlı restitüsyon

etüdüne dayalı rekonstrüksiyon uygulamasının koşulsuz sağlanması olarak rekonstrüksiyon (yeniden yapım) yönteminin müdahale biçimi olarak tanımlanmıştır. Ancak uygulama gerçekleşinceye kadar parselde her türlü inşai ve fiziki müdahalenin yasaklanmasına (otopark, fuar, sergileme vb.) yeni işlev ile kullanma ve aynı parselde tescilli yapı yerinde veya diğer boş alanlarda başka bir yeni yapılaşmaya izin verilemeyeceğine; tüm bu uygulamalar için koruma kurulu kararının alınması gerektiğine karar verilmiştir. Böylelikle taşınmaz kültür varlığının yeniden yapılarak korunması için gerekli şartlar açıkça belirtilmiştir” (KVKBK, 2009).

Mimari korumada rekonstrüksiyon ancak toplumsal bellek açısından gerekliliği olan, zarar görmüş bir bütünü geri kazanılması, arkeolojik alanlarda özgün duruma ait bilgi verecek bir örnek teşkil etme ve benzeri özel nedenlerle kabul edilebilir bir eylem olarak yapılabilir (Zakar ve Eyüpgiller, 2018). Buna örnek olarak Çorum Hattuşa’da 2002 yılında başlayan 2005’te biten rekonstrüksiyon çalışması verilebilir (Şekil 9). Arkeolojik kazılar, belgeler ve eski fotoğraflardan yararlanılarak aslına uygun olarak Hitit dönemi teknik ve malzemeyle arkeolojik alanda bir kısım sur duvarları tekrar ayağa kaldırılmıştır. Ayağa kaldırılan bölümün kent suru seçilmesindeki amaçlar, yapının işlevinin açık olması ve ziyaretçileri en önde karşılayarak dikkat çekici olmasıdır (Seeher, 2007).

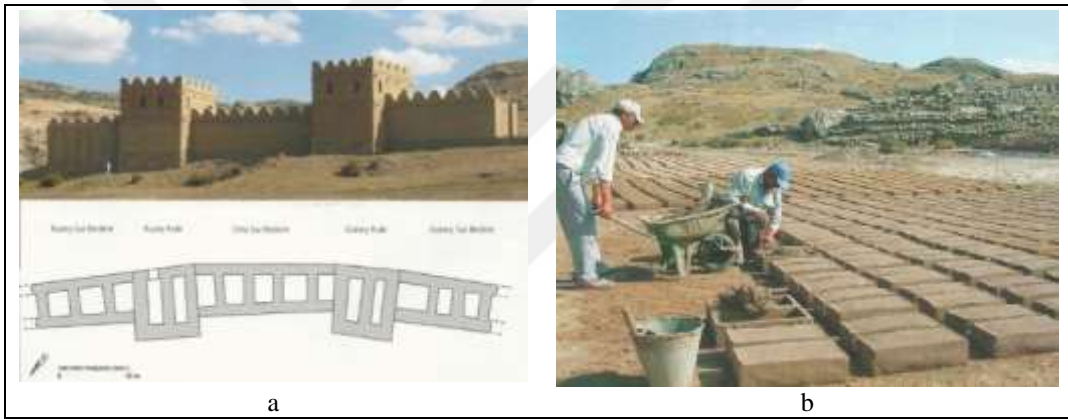

Şekil 9. a) Hattuşa arkeolojik kentinin kuşbakışı görünümü, b) Vaziyet planı üzerinde rekonstrüksiyon yapılan kent suru Hattuşa, Çorum, 2007 (Seeher, 2007).

Sandık duvar tekniğiyle yapılmış olan kent suru yine rekonstrüksiyon çalışması kapsamında aslına uygun olarak mevcut temel kalıntılarının üzerine paralel 2 duvarın belirli aralıklarla yerleştirilmesiyle yapılmıştır. Kent surunun en üst bölümüne Hititlerde görülen savunma amaçlı yapılan mazgal dişler yapıldı. Arkeolojik alan içinde kuzey

bölgedeki kent surunun seçilme nedenleri vardır. Bu sebepler, malzeme taşımacılığı için ulaşım kolaylığı ve ziyaretçiler tarafından rahatlıkla görülebilmesidir (Seeher, 2007).

Rekonstrüksiyon çalışması kapsamında 2 kule, 3 sur bedeninden oluşan toplam 65 m uzunluğunda kent suru yeniden yapılmıştır. Malzeme olarak o döneme uygun kerpiç tuğlası hazırlanmış ve kullanılmıştır. Şekil 10'da gösterildiği gibi çevresel malzemelerle oluşan kerpiç çam ağacından yapılan 46*46*12 cm kalıplar ile kalıplanıyor ve kalıpta belli süre kurutulduktan sonra kullanılıyor. Kent surunun alt bölümünde suyun difüzyonunu sağlaması için Hititlerdeki diğer yapılarda olduğu gibi taş kaide kullanılmıştır. Taş kaide yaparken çevreden devşirme malzemeler kullanılmıştır. Hitit özelliği taşımayan tek malzeme ise taşın bağlayıcısı olarak kullanılan çimento harcıdır. Ayrıca en üst kısımda otlardan yapılan dam örtüleri kullanılmıştır (Seeher, 2007).

Şekil 10. a) Hattuşa rekonstrüksiyon yapılan kent surları görünüşü, b) Kent surunda kullanılan kerpiç tuğlaların yapımı, Hattuşa, Çorum, 2007 (Seeher, 2007).

Tamamen yıkılmış ya da harap olmuş yapıların restorasyonu yeniden yapma yöntemiyle mümkündür. Kalıntılar ve belgeler ışığında yapı yeniden inşa edilebilir. Yeniden yapım isteğe bağlı olsa da genellikle kentin silüetini tamamlamak açısından gerekli olabilir (Karaca, 2016). Türkiye’de Bursa İrgandı Köprüsü rekonstrüksiyon uygulamalarına bir örnektir. 1422 yılında Bursa Osmangazi ilçesinde yapılmış ancak 1922 yılında Yunanlılar tarafından bombalanan köprünün ana kemerli yıkılmış büyük hasar görmüştür. Mevcut kalıntılar, eski belgeler ve arşivlerden yararlanılarak çalışmalar başlamıştır (Şekil 11). İki dönem restitüsyon çalışması yapılan köprü ahşap iskeletli olarak alt tarafı betonarme sistemde 2004 yılında içinde 18 dükkan işlevinde olarak tekrar inşa

edilmiştir (Şekil 12). Kentin silüetinde önemli olan yapı üzerinde çarşı olan ender köprü yapılarındandır (Karahan, 2010).

Şekil 11. Bursa Irgandı Köprüsü 19. yüzyıl sonlarına ait resim (URL-6, 2019).

Şekil 12. Bursa Irgandı Köprüsü rekonstrüksiyon sonrası, Yıldırım, Bursa, 2004 (URL-7, 2019).

Rekonstrüksiyon uygulamalarındaki yöntem tarihi belgeler yoluyla gelişmektedir. Elde edilen veriler ile tümüyle yıkılmış ya da kısmen yıkık durumda olan yapı üzerinde çalışmalar başlanır. Öncelikle yapının bozulma ya da yıkılma sebepleri teşhis edilir. Çünkü aynı sorun bir daha o yapıya etki etmemelidir. Yapılan teşhis ve arşiv çalışmalarından sonra rekonstrüksiyon için zemin hazırlanmış olur.

Tamamen yıkılmış durumlarda kaynak yetersizliği durumlarında yapılan uygulamalarda vardır. Arşiv çalışmalarının kısıtlı olduğu durumlarda yapı yine de yapılacaksa bulunabilen mevcut kalıntıları ve dönemine ait diğer çevre yapılarla ilişkiler kurulup bu şekilde çalışmaya yön verilmelidir. İstanbul Fatih İlçesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın Kasapbaşı Kasap Halil tarafından 1547 yılında yapılan Kasap Halil Mescidi buna örnektir (Şekil 13). 1915 yılında yangınla yok olmuş ve 2006'ya kadar üzerinde gecekondulaşma yapılmıştır. 2008'de belediye tarafından temizlenen bu çevrede bulunan zemin parçaları sonucu tekrar yapılmasına karar verilmiştir. Sadece kazılar sonucu temel çalışmalarına ulaşıldığı yapının eski bir çizimine ya da fotoğrafına rastlanılmamıştır. Bunun için restitüsyon çalışması yapılırken bu dönemde yapılan çevredeki diğer camilerden alınan gabari ve özellikler kullanılmıştır. Geleneksel yapım tekniklerinin yanı sıra çağdaş malzeme ve yapım tekniğinin kullanıldığı proje hazırlanmış oldu. Ancak Koruma Bölge Kurulu bu projeyi yeterli belge olmadığından kabul etmedi ve eski caminin kalıntıları korunarak yeni cami yapılmasına karar verdi (Bilgili, 2015).

Şekil 13. Kasap Halil Mescidi rekonstrüksiyon sonrası, İstanbul (URL-8, 2019).

Rekonstrüksiyon çalışmasının kapsamı yok olan tarihi eserlerle ve onların kalıntılarıyla ilişkilidir. Rekonstrüksiyon tekniğinin yöntemi yapının elde edilen tarihsel belgelerine göre değişiklik göstermektedir. Genellikle bu belgeler yapılara ait eski fotoğraflar, çizimler, belgeler, grafik belgeler, temel izleri yapı hakkında elde edilen tüm veriler çalışmanın iskeletini oluşturur. Aynı zamanda sanat ve mimarlık tarihi bilgisiyle beraber benzer dönemde yapılan mimari yapıların incelenmesi gerekir. Yapılan tüm

çalışmalar sonucunda yapının rölöve çizimleri paftalar halinde hazırlanır. Yapıdaki tarihi analizler de analitik rölöve ile paftalara işlenir. Bu çalışma ardından restitüsyon çizimleri yapılır (Kul, 2009).

Ahunbay'a (2011) göre restitüsyon; sonradan değişikliğe uğramış kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarında ki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımı ve sunumudur. Bilimsel çalışma olarak yapılan restitüsyon çalışmalarında tarihi dokular analiz edilir. Yapı hakkındaki bilgiler, mevcut kalıntılar üzerindeki detaylar gibi belgelerden yararlanılarak proje şekillenmiş olup rekonstrüksiyon için yapım hazırlıklarına geçilmiş olur. Restitüsyon çalışması aslında rekonstrüksiyon uygulamasının çizimle anlatım halidir. Bu değerlendirmeler sonucunda yapım tekniği hakkında yöntemler belirlenir (Kul, 2009). Restitüsyon çalışmaları ve bozulmalar araştırıldıktan sonra restorasyon projesi hazırlanıp yapının bulunduğu parselde özgün yapım tekniği ile tekrar yapılması aşaması geçilir. Gerekli malzemeleri ve yapım tekniği için belirlenen işçilik işleri hazırlanıp arazide şantiye oluşturulur.

Restorasyon yapının, binanın vb. herhangi bir eserin özgün niteliği dikkate alınarak değişiklik uygulanması veya yeniden canlandırılmasıdır. Bu süreçte, yapı veya eser kültürel özgünlüğünü kaybetmemelidir (Ahunbay, 2011). Restorasyon çizimleri kapsamında yapılan proje yapının ilk durumdaki özgünlüğünü yakalarsa rekonstrüksiyon çalışması hedefine ulaşmış olur.

1.9.2. Rekonstrüksiyon İçin Gerekli Şartlar

Rekonstrüksiyon geçmişi günümüze aktarmada kullanılan somut uygulamalardan biridir. Mimari mirası korumak ya da devamlılığını sağlamak amacıyla yapılan rekonstrüksiyon için birtakım şartlar gerekmektedir. Restorasyon teknikleri içinde yapılan uygulamaların doğru zeminlere dayanması gerekir.

Ersen (2014), KVKBK'nin 2863 sayılı yasa 660 sayılı ilke kararından yola çıkarak genel olarak rekonstrüksiyon için önemli ölçütler şöyle sıralamıştır;

- Yer, kent ve silüet bağlamı
- Özgün malzeme, işçilik ve yapım teknikleri
- Özgün kütle ve gabaride cephe biçim kalıpları ile düzen geometrisi

- Özgün taşıyıcı sistem ve özgün işlevi ile yapılması.

Günümüze gelene kadar tarihsel anlamda kentler dış koşulların etkisiyle değişime uğrayabilmektedir. Yangınlar, depremler veya savaşlar sonucu yıkılan kültürel mirasların yeniden yapılmaları ya da yenilenme çabaları olmuştur. Tüm dünyada koruma çalışmaları uluslararası ilkelere göre yapılmaktadır. Korumada esas ölçüt özgünlük olduğundan rekonstrüksiyon kısıtlanan ya da sıcak bakılmayan bir koruma alanıdır. Ancak toplumun hafızasında yer alan simgesel yapıların kentte tekrar var olması istenmektedir. Çünkü insanların yok olmuş tarihi yapıları görmek ve yeniden kullanma isteği rekonstrüksiyonu gerekli kılmaktadır (Ahunbay, 2017).

Mimari miras, tarihsel olaylarla ilgili hayal gücünü kullanmaya yardımcı olurken aynı zamanda geçmişteki insanların idealleri ve potansiyelleri hakkında da fikirler vermektedir. Ancak bu miras zamanla çürümeye mahkûm olur. İhmal, savaş ya da felaketlerden kaynaklanan yıkılmalar görülebilir. Bu durumları yaşayan kültürel miraslara rekonstrüksiyon uygulaması yapılabilir. Amaç sadece kaybedilen yapıların tekrar yapılması değil bunun yanında kentsel kimliği yeniden ortaya çıkartmak olmalıdır (Mager, 2016).

Rekonstrüksiyonlar, kimlik kaygısı, sembolik ve estetik değerler, kent ve sliüet dokusu tasarımı ile sosyal ve politik nedenlerle tercih edilmektedir (Ersen, 2014). Bir kentin sliüetinin önemli bir parçası, tarihi bir kompozisyonun ögesi olan yapıların tekrar kente kazandırılması istenebilir (Ahunbay, 2011).

Yeniden yapımda dikkat edilmesi gereken bilimsel ölçüt, ilk biçimin tam, kesin olarak hacminin verilere göre netleşmesidir (Ahunbay, 2017). Bundan dolayı rekonstrüksiyonun gerçekleşebilmesi için yeniden yapımı olanaklı kılacak teknik verilerin, fotoğraf, rölöve ve benzeri grafik belgelerin bulunması gerekir. Yıkılan yapıya veya yapılara ait korunmuş parçaların, kapı, pencere, tavan bezemesi, silmeler vb. özenle ayrılarak saklanması, sağlanabilen tüm özgün parçaların yeni yapıda kullanılması rekonstrüksiyon uygulaması için ilk yapı hakkında fikir vermesi için çok önemlidir (Ahunbay, 2011).

Yeterli ve güvenli dokümanlara ulaşıncaya tarihi yapının rekonstrüksiyonu da çok başarılı olmaktadır. Bu duruma örnek olarak 16. yüzyılda Mimar Hayrettin tarafından yapılan ancak 1993'te iç savaşta yıkılan Mostar Köprüsü'nün yeniden yapımı gösterilebilir (Şekil 14). Eski fotoğraflar ve rölövelerden yararlanılarak yapılmış hatta bulunduğu nehirden köprünün parçaları alınarak incelenmiş özgün geleneksel yapım tekniğiyle birebir

aynısı inşa edilmiştir (Şekil 15). Kent için önemli bir sembolik değeri olan ve kentin silüetine katkı yapan bu köprü olumlu bir çalışma olmuştur (Ahunbay, 2017). Yapının rekonstrüksiyonunu Türk Hükümeti, Dünya Bankası ve UNESCO üstlenmiştir. 2004 yılında hizmete açılmıştır (Karahana, 2010).

Şekil 14. Mostar Köprüsü'nün savaş sonrası durumu, 1993 (URL-9, 2019).

Şekil 15. a) Mostar Köprüsü'nün rekonstrüksiyon sonrası durumu, b) Mostar Köprüsü kent içindeki yeri, Bosna-Hersek, 2015 (URL-10, 2019).

Mostar'da bir başka örnekte güneyde yer alan Donja Mahala'da bulunan Sevri Hacı Hasan Camii verilebilir. Duvarlarına, minaresine ve ahşap çatısına atılan bombalarla yıkılan XVII. Yüzyıl camii'nin restorasyonu için alanda kapsamlı araştırma, belgeleme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 16). Önce minarenin gövdesinde taşlarla ilgili çalışmalar yapılmış ve vaziyet planı üzerine işlenmiştir. Camii'nin ahşap çatısının düz mü yoksa

kubbelimi olduğu taş kalıntılarının kaldırılmasıyla sistemik olarak yapılan kazılar sonucu ulaşılmıştır. Çatıya ait kirişler ve kubbe kaplamalarına ulaşılmıştır. Fotoğraf ve rölöve ile belgelenen camii kalıntısının tipolojik yapısı incelenerek, hem Bosna'daki XVII. Yüzyıl Osmanlı mimarisi hakkında yeni bilgiler edinilmiş, hem de restorasyon projesinin güvenilir verilerle ilerlemesi öngörülmüştür (Ahunbay, 2017).

Şekil 16. a) Mostar, Sevir Hacı Hasan Camii'nin savaş sonrası durumu 1997, b) Rekonstrüksiyonu, Mostar, Bosna-Hersek (Ahunbay, 2017).

Ahunbay'a göre (2011) rekonstrüksiyon çok özel durumlarda kabul görmektedir. Rekonstrüksiyon özel durumların yanında olağanüstü koşullarda yapılması gereken restorasyon tekniğidir (Alioğlu, 2013). Önemli bir kişi için ya da kent belleği için önemli bir yapı ise tekrar ihya edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda geleneksel yapı tekniğini nesilden nesile aktarmak ve dönemini yansıtmak için bu çalışmaların uygun zeminde yapılmasını öne sürmektedir (Ahunbay, 2011).

Yapının aynısı inşa etme uygulamaları bahsedildiği gibi kent belleği ya da tarih için anlam ifade etmese bile geleneksel yapı tekniğini geleceğe taşımak için gerekli olabilir. Buna en iyi örnek Japonya'da her yirmi yılda tekrar yapılan İse Tapınağı verilebilir (Şekil 17). Japonya için önemli bir eski teknoloji olan ahşap malzeme öğelerle yapılan yapı tekrar yapılmaktadır. Nemli iklime dayanamayan selvi ağaçlarından yapılan tapınak özgün mimarisiyle yinelenmektedir (Ahunbay, 2011). Periyodik olarak yapılan rekonstrüksiyon kentte birtakım eleştirilere de maruz kalmaktadır. Öncelikle düzenli olarak yapılan tapınağın malzeme açısından gereksiz olduğu savunulmuştur. Bunun yerine orada kullanılacak malzemeyle yeni tapınakların yapılabileceği ve diğer tapınaklara bakım yapılabileceği belirtilmektedir (Jokilehto, 2013).

Şekil 17. İse Tapınağı, Japonya, 2018 (URL-11, 2019).

Rekonstrüksiyonlar mimari bilginin yanında geleneksel yapım teknikleri ve taşıyıcı sistem hakkında yeterli bilgi istemektedir (Ahunbay, 2019). Uygulama aşamasında yapının taş veya ahşap detay işçiliklerine hakim mimar, usta ve restoratörler gerekmektedir. Detayların atlanarak yapılması ya da önemsenmeyen işçiliklerle yapılan rekonstrüksiyonlar tarihi eserin kültürel miras değerini kötü yönde etkileyecektir (Ersen, 2014). Bunun için rekonstrüksiyonların uygulanmasında güvenli verilerin yanı sıra, dönem mimarisini bilen donanımlı bir uygulama ve denetim heyetinin olması alan çalışması için şarttır (Ahunbay, 2017). Rekonstrüksiyonun ancak belirli gereksinimler için yapılabileceği, önemli kültürel özellikler, tasarım, malzeme veya işçilik için orijinal yapının temelinde eksiksiz ve ayrıntılı dokümantasyonlar ile kabul edilebileceği savunulmaktadır (Jokilehto, 2013).

1.9.3. Uluslararası Koruma Mevzuatında Rekonstrüksiyon

Rekonstrüksiyon için önemli olan özgün yapı hakkında yeterli belgelere sahip olunmasıdır. Venedik Tüzüğü'nde bu konuda kısıtlayıcı maddeler yer almaktadır. Venedik Tüzüğü'nün 3. maddesinde "Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır" denilerek korumada belge değerinin önemi açıklanmıştır (Ahunbay, 2017).

Mimari rekonstrüksiyonun II. Dünya Savaşı öncesinde sık olarak başvurulan bir teknik olduğu söylenemez. 1931 yılında Atina'da toplanan I. Uluslararası Koruma Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin Atina Kartası diye anılan sonuç bildirgesinde rekonstrüksiyon tekniği kullanılmamaktadır. II. Dünya Savaşı'nın ardından restorasyon ve teknikleri ön plana çıkmaktadır. Büyük kayıplara neden olan savaşın ardından 1944'te,

Varşova'nın yerle bir olmuş tarihî merkezinin, güvenilir rölöve, belge ve resimlere dayanılarak rekonstrüksiyonuna başlanmış ve şekil 18'de gösterildiği gibi Varşova eski tarihi çekirdeğiyle başkent unvanı almıştır (Mazlum, 2014). Polonya, savaş hasarlarını ortadan kaldırmak için disiplinli şekilde çalışmış ve yıkılmış yapılardan geriye kalan özgün parçaları yeniden yapımda kullanmışlardır. Aynı zamanda yıkılan tarihi eserleri yeniden yaparken savaş öncesi rölöveleri kullanmışlardır (Ahunbay, 2019).

Şekil 18. II. Dünya savaşı sonrasında ayağa kaldırılan kent, Varşova, Polonya (URL-12, 2019).

Savaş sonrasında restorasyon kuramına değerli katkılar getirmiş İtalyan Cesare Brandi'nin mimari rekonstrüksiyon konusundaki görüşleri önemlidir. Brandi rekonstrüksiyonu, “Bir malzeme bir yapıda bir kez kullanıldı mı, insan emeğinin bir sonucu olarak tarihselleşir. Aynı taş ocağından aynı mermeri iki kez almak (önce yapı yapılırken, sonra da restore edilirken) kimyasal açıdan aynı malzeme demek olsa da, bu iki mermerin hem tarihî açıdan anlamı farklıdır, hem de işlenme ve görünüm açısından. Bu nedenle de, bir rekonstrüksiyonun özgün olanla aynı anlama geldiğini öne sürmek mümkün değildir. Tam tersine, hem tarihî olarak, hem de estetik açıdan her rekonstrüksiyon sahtedir” bu şekilde ifade etmiştir. (Mazlum, 2014). Bu açıklamasıyla rekonstrüksiyona karşı olduğu ve özgünlüğü savunduğu söylenebilir. Yapılan yeniden yapımların tarihi bir özellik kazanamayacağını belirtmiştir.

Brandi'nin restorasyon konusundaki görüşleri, koruma alanında çok yaygın ve uzun bir etkisi olan metinlerin başında gelen Venedik Tüzüğü için de bir referans gösterilir. II. Dünya Savaşı sonrası, korumaya ilişkin karşılaşılan sorunlar ve yapılan uygulamalar 1964 tarihinde Venedik'te yapılan “Tarihi Anıtların Korunması ile ilgili Mimari ve Teknisyenlerin II. Uluslararası Konferansı” nda 16 maddeden oluşan tüzükle ele alınmıştır

(Varol, 2015). Rekonstrüksiyon terimi tüzüğün sadece 15. maddesinde geçmekte, “arkeolojik alanlarda her türlü rekonstrüksiyondan peşinen vazgeçilmesi” öğütlenerek, “yalnız mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir” diye açıklanmıştır. Tüzüğün 9. maddesinde ise “onarımın amacı anıtın estetik ve tarihî değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır.” açıklanarak yapıların özgünlüğüne vurgu yapılmaktadır (Mazlum, 2014). Toplantı sonucunda Venedik Tüzüğü'nün kararlaştırıldığı bu kongre, aynı zamanda rekonstrüksiyon konusunda yapılan ilk bilimsel toplantı olmuştur (Varol, 2015). 1964'te yapılan Venedik Tüzüğü yeniden yapımlar için referans kabul edilmektedir (Jokilehto, 2013).

1972 yılında önemli bir gelişme olmuş, bütün dünya devletlerinin sahip olduğu kültürel ve doğal varlıkların, uluslararası bir yasa ile korunması ve gelecek nesillere aktarılması adına “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi” kabul edilmiştir. Sözleşmenin Uygulama Rehberinde 86. Maddesi'nde yer alan “Özgünlükle bağlantılı olarak, arkeolojik kalıntıların veya tarihi binaların veya bölgelerin rekonstrüksiyonu yalnızca belirli durumlarda mazur görülebilir. Hiçbir varsayıma değil, yalnızca tam ve detaylı dokümantasyona dayanması durumunda rekonstrüksiyon kabul edilebilir” ifadesi ile özgünlük kavramı üzerinde durulmuş ve rekonstrüksiyonun özel durumlarda kabul edilebilir uygulama olduğu söylenmiştir. (Varol, 2015; Mazlum, 2014). Daha sonraki süreçte 1978 yılında Polonya'nın Varşova tarihi merkezinin Dünya Mirası Adayı olarak gösterilmesi katı kuralların yıkılmasına örnek olarak gösterilebilir. 1979 'a ertelen konu Dünya Mirası Komitesi tarafından Varşova kentinin adaylığına sıcak bakmış ve rekonstrüksiyon çalışması olarak istisna olarak görmüştür. Komitenin raporu sonrası ICOMOS 'unda olumlu görüşleriyle Varşova 1980'de Dünya Mirası statüsü alır (Mazlum, 2014).

ICOMOS Avustralya Milli Komitesi tarafından 1979'da yazılan daha sonra, izleyen 20 yıl içinde revize edilen Burra Tüzüğü'nün “Rekonstrüksiyon” başlıklı 20. maddesinde “bir yer ancak bozulma ya da değişim nedeniyle bütünlüğünü kaybetmişse ve dokunun eski durumunu yeniden üretmek için yeterli veri varsa rekonstrüksiyon uygun olur” denilmektedir. Bu tüzükte açıklandığı gibi yeterli belgeleri mevcut olduğu sürece yeniden yapımlara izin verileceği görülmektedir. Aynı zamanda bütünlüğe dikkat çekilerek özgünlüğün önemi de ortaya çıkmaktadır.

1982'de ICOMOS Alman Demokratik Cumhuriyeti Milli Komitesi'nin çağrısıyla Dresden'da onbir ülkenin katılımıyla düzenlenen sempozyumun ardından kurumsal olarak

rekonstrüksiyon meşrulaştırılmıştır (Erkartal, 2016). 12 maddeden oluşan deklarasyonda rekonstrüksiyon uygulamanın profesyonel bir düzeye ulaştığını ve anıtın anlamı için yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur (Mazlum, 2014). Savaşta yok olan anıtların yeniden yapımı konusunda yapılan bu sempozyumda şöyle açıklama yapılmıştır: “Anıtların manevi değerleri ve onların entelektüel ve politik olarak tekrar kazanılması isteği yeniden yapımlarını başlatan temel nedenlerdendi.” . Aynı bildiriye yeniden yapım koşulları da açıklanmıştır: “ Ciddi hasar görmüş anıtların tümüyle yeniden yapımı, ancak çok özel önemli bir anıtın savaşta yok olması gibi özel durumlarda haklı gösterilebilir. Bu tür bir yeniden yapım savaş öncesine ait durumun ayrıntılı, güvenilir belgelerine dayanmalıdır. “ (Ahunbay, 2019). Bu bildiri aslında rekonstrüksiyonun yapılabileceği koşulları ve nedenlerini açıkça belirtmiştir. Sağlam belgelere dayanarak yeniden yapımların kabul edilebileceği ifade edilmiştir.

Venedik Tüzüğü'nün 15. maddesinde arkeolojik alanlar için kesin olarak reddedilen rekonstrüksiyonlar, 1990 yılında ICOMOS tarafından ilan edilen Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde belli ilkelere bağlanmıştır. Tüzüğün 7. maddesinde yer alan ifadeye göre “...yeniden yapımlar deneysel araştırma ve yorum gibi iki önemli işleve hizmet ederler. Mevcut arkeolojik verilere zarar vermemeleri için çok özenle yapılmalı; özgün nitelikleri yakalayabilmek için bütün kaynaklarda mevcut bilgilerden yararlanılmalıdır. Mümkün ve uygun olduğunda, yeniden yapımlar doğrudan arkeolojik kalıntılar üstünde yapılmamalı; yeniden yapım oldukları anlaşılabilir. “ denilmiştir (Mazlum, 2014). Bu maddeden de anlaşılacağı gibi arkeolojik alanlarda rekonstrüksiyon uygulamalarına yer verilebileceği ancak yeniden yapımların kalıntılara zarar vermemesi gerektiği ve eski ile yeni ayrımının yapılması gerektiği açıklanmıştır.

Özgünlük konusundaki en detaylı metin, UNESCO, ICCROM ve ICOMOS'un beraber yürürlüğe koyduğu 1994'te Japonya'nın Nara kentinde düzenlenen konferans sonrasında hazırlanan Nara Özgünlük Belgesi olmuştur (Mazlum, 2014). Japonya'da yüzyıllardır süregelen bir uygulama olarak ahşap tapınakların belirli zaman aralıklarıyla tümüyle sökülmesi ve hasarlı mimari elemanların yenileriyle değiştirilmesinden sonra yeniden kurulması özgünlük ve rekonstrüksiyon ilişkisidir. Bunlar geleneksel yapım tekniğinin özgün haliyle sürmesi hedeflendiği çalışmalardır (Ahunbay, 2011). Nara Özgünlük Belgesi kültürel çeşitlilik konusunu vurgulayan orijinallik belgesidir. Tüm toplumların tarihi miraslara saygı duyması gerektiğini açıklamıştır (Jokilehto, 2013). Bu

metin kültürel miras kavramı içinde özgünlük değerinin ve geleneksel yapım sistemlerinin gelecek kuşaklara aktarılması için yapılan rekonstrüksiyon çalışmalarını kabul etmektedir.

2000’de Riga’da bir araya gelen Estonya, Letonya, Litvanya, Belarus ve Ukrayna temsilcileri, “Kültür Mirasının Özgünlüğü ve Tarihi Rekonstrüksiyonu Hakkında Riga Tüzüğü’nü ilan etmişlerdir. Bu tüzükte tarihî belgeleri varsa, rekonstrüksiyonun bir müdahale biçimi olarak kabul edilebileceği savunulmaktadır (Mazlum, 2014). Bu tüzükte rekonstrüksiyon ile özgünlük terimleri ilk kez birlikte kullanılmış ve kültürel miras için müdahalenin yapılabileceği kararlaştırılmıştır (Erkartal, 2016). Yerin hayatta kalabilmesi için rekonstrüksiyonun gerekliliğini açıklamaktadır. Tüzüğe göre trajik nedenlerle yok olan tarihi yapıların kalıntıları üzerinde yeniden inşa edilebileceği söylenmiştir. Yeniden yapımların geri dönüşümlü ve okunaklı çalışma olduğunu da savunmaktadır (Jokilehto, 2013). Riga Tüzüğü’nün 1. maddesinde “Kültürel mirasın kopyalanması genellikle geçmişin izlerinin yanlış temsiline yol açar. Her mimari eser yaratıldığı zamanı yansıtmalıdır; çevreye duyarlı, uygun yeni yapılarla çevresel bütünlük korunabilir” denilerek, kopya uygulamalarının yapılmaması gerektiği ve yapının özgün haliyle inşa edilmesi kültürel süreklilik için daha doğru olduğu savunulmaktadır. Riga Tüzüğü’nün 2. maddesinde ise “Özel durumlarda, doğal nedenler veya insanların neden olduğu felaketler gibi sıra dışı koşullarda yitirilen, yöre tarihi ve kültürleri için üstün sanatsal, simgesel veya çevresel (kentsel veya kırsal) önem ve anlam taşıyan kültür mirasının yeniden yapımının kabul edilebileceğine” denilerek rekonstrüksiyonların hangi gerekçe ve hangi şartlarda yapılacağı açıkça belirtilmiştir (Ahunbay, 2017).

Tüzük ve bildirimlerde verilen kararlar doğrultusunda rekonstrüksiyon şartları, sınırları ve uygulamaları hakkında yapılacaklar belirtilmiştir. Yönetmeliklerdeki ortak çıkarım ise rekonstrüksiyonun özgünlük kavramı üzerindedir. Bu tekniğin yapılmasındaki amaçlar kent için oluşturulmuştur. Yapının ilk halinin özgün bir şekilde toplum belleği için önemli bir yere sahip olması sebebiyle tekrar inşa edilmesidir. Savaş, yangın, deprem gibi felaketler sonucu yıkılan ya da bozulan yapılar bulunduğu yerde özgün haliyle yapılması için kararlar alınmıştır.

Uluslararası mevzuatta rekonstrüksiyon kavramı açıklandığı gibi olmakta iken Türkiye’de yapılan kurul toplantıları ile alınan ilke kararlarıyla rekonstrüksiyonla ilgili kriterler açıklanmıştır. Türkiye’de Cumhuriyet’ten epey sonra koruma ve rekonstrüksiyon kavramları kendine yer bulmuştur. Çünkü savaştan yeni çıkmış bir milletin önceliklerinin

daha farklı olduğu söylenebilir. Daha sonra ekonomik ve sosyal açıdan toparlanan ülke 1950’li yıllardan sonra koruma müdahaleleri yapmaya ihtiyaç duymuştur (Okar, 2012).

Koruma ile ilgili ilk çalışmalar 09.07.1951 tarihinde yayınlanan 5805 sayılı kanun ve buna bağlı olarak Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun oluşturulması ve görevlendirilmesi ile başlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise, 06.05.1973 tarihinde yayınlanan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu’nda, ilk kez sit kavramı kullanılmış ve korunması gerekli eski eserlerin tanımı belirtilmiştir. Bu yasadan sonra yürürlüğe giren, 11.01.1974 tarih ve 7625 sayılı (GEEAYK) ilke kararında ise; “...1710 sayılı kanuna göre tespit ve tescil edilinceye kadar bilgisizlik yüzünden yıkılıp yok olan eski İstanbul köşklerini korumak için, İstanbul’da bahçe içinde yapılmış ahşap ve kâgir binalara yıkım müsaadesi verilmeden önce, içten ve dıştan çekilmiş yeterince fotoğrafları ile birlikte Kurul’dan müsaade alınmasının gerekli olduğuna...” denilmiş ve gerekli görüldüğü takdirde yeniden yapım için envanterlerin çıkarılabileceği sağlanmıştır (Okar, 2012).

Rekonstrüksiyon ile ilgili en kapsamlı karar ise Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 1999 tarihli 660 sayılı ilke kararıdır. Bu kararda açıklandığı gibi rekonstrüksiyon kriterleri belirlenmiştir. Özgün yapının ilk haline sadık kalınarak yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu karar yeniden yapımla ilgili Türkiye’de ilk ilke kararıdır. Bu kararla kültürel mirasın gerekli görüldüğü takdirde kurul görüşüyle tekrar inşa edilebileceği sağlanmıştır. Ayrıca tarihi eser sahiplerinin rekonstrüksiyon uygulaması yapması için teşvik niteliği taşımaktadır. Ancak yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarına bakıldığında yasanın çok dışına çıkmış yeniden yapım tekniklerine uymayan uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Bu da tarihin yanlış tanıtılması, kopyalanması ya da hiçbir anlamı olmayan yapıların yapılması demektir.

1.9.4. Rekonstrüksiyona Yönelik Eleştiriler ve Karşılaşılan Sorunlar

Yapı kütleli olarak yok olmuş fakat kent sakinlerinin kalplerinde ve zihinlerinde tüm potansiyeliyle sürekli olarak var olan tarihi eserler rekonstrüksiyona etken oluşturmaktadır (Atalan, 2015). Genel anlamıyla savaş, deprem, doğal afetler veya vandalizm gibi nedenlerle yok olan tarihi yapıların rekonstrüksiyonları kabul görmektedir. Bazen politik nedenlerle yapılan yeniden inşa edilmesine rağmen kültürel miras kapsamında sembolik nedenlerle yapılan yeniden inşalar daha değerlidir. Bunun için yapıma şekli, nedeni ve tekniği açısından eleştiriye maruz kalmaktadır (Ersen, 2014).

Rekonstrüksiyona eleştiriler bu kavramın çıkış noktasından itibaren sürmektedir. 19. yüzyılda Viollet le Duc'un üslup birliği yaklaşımı aslında rekonstrüksiyona benzemektedir. Tabi bu kurama karşıt ilk görüş restorasyonu reddeden John Ruskin ve William Morris oldu. Daha sonra 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl da karşıt görüşler devam etti. Bu zamanlarda rekonstrüksiyon zaten meşrulaşmamıştı. Savaş sonrası kaybedilen yapıların tekrar yapılmasıyla gündeme gelen rekonstrüksiyon yasalarında yine çok yer almamaktaydı. Savaşta yıkılan önemli yapılar için 1982 Dresden Deklerasyonu'nda kuramsal bakımdan rekonstrüksiyon meşrulaştırılmıştır. Rekonstrüksiyonun yasalar girişi uzun bir zamandan sonra olmuş ve katı duruşun kırıldığı (özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra) görülmüş ancak karşıt görüşlerin halen devam ettiği de bir gerçektir. Rekonstrüksiyon için yapılan çalışmaların odağında özgünlük kavramı yer almıştır. Bu kavram çerçevesinde kabul gören bir müdahale yöntemi olmuştur (Erkartal, 2016).

Rekonstrüksiyon uygulamaları, yeterli belgelerin bulunmasının zorluğu ve yapıldığı tekniği açısından sıkıntılar oluşmasından dolayı kaçınılması gereken bir teknik olarak görülmektedir (Bilgili, 2015). Rekonstrüksiyon çalışmalarında yapılan yeni yapı tarihi eser özelliği taşımayacağı düşünüldüğü için son çare olarak yapılmaktadır (Ahunbay, 2019). Eğer yeterli belge yoksa ve bütünlemeler en az olacak şekilde yapılamayacaksa rekonstrüksiyon tercih edilmemesi gerekmektedir (Ersen, 2014). Çünkü sınırlı bilgiyle yapılan rekonstrüksiyonlar hataya açık vereceğinden az belgelerle projeye başlanılmamalıdır (Ahunbay, 2019). Aksi takdirde yapılan yeni yapının özgünlüğü tartışılmaktadır. Uygulama aşamasında belirlenen ölçülerin ve detayların ilk haline uygunluğu eleştirilir. Robert Venturi, Benjamin Franklin'in Philadelphia'daki yaşadığı evi eksik bilgiler olduğu için sadece kare çelik borularla bulunduğu yerini belli etmiştir. Simge ve işaretleri kullanarak yapıyı ziyaret edenlerin hayal gücünü kullanmasını hedeflenmiştir. 1976 yılında Franklin Parkı'nda yapılan yapı hayalet bina olarak tanımlanmaktadır (Şekil 19). Eksik bilgilerle tarihi yapıların rekonstrüksiyonlarının yeterli olmayacağını göstermektedir. Geçmiş ve mimari mirası yeniden yapım oluşturulurken soyut olarak ele alınmıştır (Mager, 2016).

Şekil 19. Benjamin Franklin Müzesi, Philadelphia, 1976 (URL-13, 2019).

Rekonstrüksiyonun tekniğinin genel ölçütleri belli olup eleştirilerde bu şartlara yapılmaktadır. Rekonstrüksiyon önemli tarihi yapıların çeşitli nedenlerle yok olmasından dolayı aynı malzemeyi, aynı yapım tekniğini yani özgünlüğünü bozmadan tekrar yapmaktır. İlk eleştiri bellekte yer edinmiş ama yıkılmış olduğu için bunun bir daha tekrar yapılmaması gerektiğidir. Çünkü bunu savunanlar yeni yapılan yapının tarihsel değer niteliği olmayacağını düşünmektedir. Ersen'e (2014) göre rekonstrüksiyonları replik uygulamalarından ayırt etmek gerekmekte ve doğru yapılan uygulamalar ise koruma açısından önemlidir. İkinci eleştiri aynı malzemeyi ve yapım tekniğini yapının yapıldığı dönemine uygun olamayacağıdır. Her dönemin teknolojisinin farklı olması bunda önemli bir etkidir. Bir başka engel ise arazi şartlarının değişmesidir. Yapı bulunduğu çevreyle beraber bir anlam kazanmaktadır. Onu çevresinden koparıp başka bir yerde inşa edilmesi önemini kaybettirmektedir.

Yapının bulunduğu parselde yapılmayıp başka bir yere yapılan çalışmalarda vardır. Önemli bir kişi veya olaya tanıklık eden yapılar değerli birer uygulamalar olabilirler. Örneğin Atatürk'ün 100. doğum yılı kutlaması nedeniyle doğduğu evin kopyası Ankara'da inşa edilmiştir (Şekil 20). Ulus olarak çok değerli olan yapının ulaşabilen yerde yapılması önemli olmuştur (Ahunbay, 2011). Benzer şekilde İtalya'nın Udine kentinde Mimar Raimondo D'Aronco anmak için yapmış olduğu müzik pavyonunun birebir ölçülerde başka bir alana tekrar yapılmıştır. Bu şekilde kentte eğitici ve anma amacıyla oluşturulan çalışmalar maket çalışması olarak değerlendirilmektedir (Ahunbay, 2019).

Şekil 20. Atatürk'ün doğduğu ev, Çankaya, Ankara, 2014 (URL-14, 2019).

Rekonstrüksiyon uygulamalarında önemli sorunu malzeme seçimi oluşturmaktadır. Çünkü eski döneme ait malzemelerin bulunamaması ya da rengi ile dokusundan kaynaklanan uyumsuzluk soruna sebep olmaktadır. Kısmi rekonstrüksiyonlarda da eklenen malzemenin niteliği çok önemlidir. Yeni koyulan malzemenin fiziksel ve kimyasal özellikleri eski malzeme ile benzer olmalıdır. Yoksa genleşme özelliği gibi değişimlerden dolayı yeni koyulan malzeme eski koyulan malzemeye zarar verebilir (Karaca, 2016). Aynı zamanda uygulamada çalışan ustaların geleneksel yöntemleri bilmemesi, gelen malzemeyi doğru işleyememesi ya da yeni nesil malzemeler kullanması gibi eksiklikleri hataya neden olmaktadır. Özellikle ahşap malzemelerde yapılan uygulamalarda elemanların çoğunluğunda yenisi ile değiştirmek gerekebilmektedir. Çünkü malzemeler çürümüş ya da yıkılmış olduklarından yeniden kullanımı için uygun olmayabilir. İşte bu ve benzeri durumlarda malzeme seçiminde özenli olmak gerekmektedir (Ahunbay, 2017). Tarihi yapılarda kısmi rekonstrüksiyon yapılırken taşıyıcı öğelerin ve mimari ayrıntıların yıkılmadan önce belgelenmelidir. Tekrar yapılırken bu belgelerden yararlanılmalı özgün yapım tekniği ve malzeme ile yapı yeniden yapılmalıdır.

Malzeme sorunu dışında yapının kimliğinin özgün haliyle kalmaması sorun oluşturmaktadır. Rekonstrüksiyon uygulamaları miras kalan eserlerin tekrar yapılması olarak düşünülürse uyandırdığı etkininde aynı olması gerekmektedir. Yeniden yapılan yapının kent belleğinde etkisinin ilk haline göre az ya da fazla olmamalıdır (Karaca, 2016). Kent belleğinde etkisini değiştiren önemli bir durumda imar faaliyetleridir. Tarihi çevreye ciddi zararlar verebilmektedir. Dünya'nın genişleme bahanesi veya modernleşme amacıyla yapılan uygulamalar tarihi değerlerin etkisini olumsuz etkilemektedir (Jokilehto, 2013).

Tarihi binalarla ilgili çağrışımlar, toplumun ortak hafızası üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Bu çağrışımlar yeniden yapılması halinde yanlış şekilde değiştirilebilir. Mimarlığı önemli bir tarih ve bölgesel kimlik kaynağı olarak görenler yeniden yapıyı aykırı kullanabilirler (Mager, 2016).

Bir diğer sorun ise rekonstrüksiyon uygulamaların dokümanlara ulaşma, proje yapımı ve malzeme işçiliği anlamında maliyetli olmasıdır. İlk yapıldığı döneme ait malzemeyi bulma ve bu malzemeyi çalışan ustaların yetersizliği rekonstrüksiyon projelerini sekteye uğratmaktadır. Bu durumlardan dolayı maliyetli bir proje olup devlet kurumları ile beraber yapılmakta ve desteklenmektedir (Karaca, 2016). Bir binanın yeniden yapıım maliyetleri genel hatlarıyla işçilik, yapı malzemeleri, ekipman ve makine, nakliye, sigorta ve idari birim gibi birçok kalemden oluşmaktadır. Bunların dışında binanın yıkım maliyeti ve şantiye alanı ile ilgili maliyetler de vardır (Yılmaz vd., 2017). Bu faktörlerden de anlaşılacağı üzere yeniden yapıım çok maliyet gerektiren çalışmalar olmaktadır.

Ahunbay'a (2017) göre rekonstrüksiyonun başarısı özgün malzemenin kullanımı ve özenle yapılmış işçilikten geçmektedir. Aksi takdirde sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunlar çerçevesinde yanlış bir rekonstrüksiyon uygulaması olarak Bosna'nın Jajce kentindeki Esmâ Sultan Camii'nin yapıımı söylenebilir. Savaşta yıkılan yapıımın kentte boşluk oluşturması sebebiyle tekrar hayata dönüştürülmesine karar verilmiştir (Şekil 21). Yeterli bilgilere ulaşılmaması nedeniyle yapıda hatalar meydana gelmiştir. Yapı 18. yüzyıl Osmanlı dönemine ait ve tek kadın ismi taşıyan camii özelliği olan Bosna Hersek'te bulunan en iyi Osmanlı mimari yapııdır. Sadece Osmanlı anıtları üzerine çalışan mimar tarafından ve rekonstrüksiyon uygulamaları konusunda yeterli deneyimi bulunmayan ekip ile yapılan yapı şekil 22'de gösterildiği gibi kütle olarak başarısız olarak kalmıştır (Ahunbay, 2017).

Şekil 21. a) Esmâ Sultan Camii'nin yıkımından sonra Jajce kentinin merkezinde oluşan boşluk, b) Uygulama anı, Jajce, Bona-Hersek (Ahunbay, 2017).

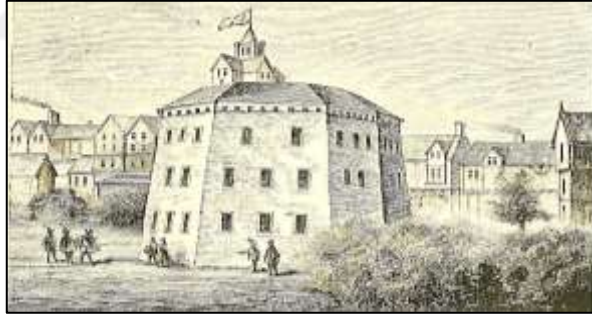
Şekil 22. Esmâ Sultan Camii'nin rekonstrüksiyon uygulaması, Bosna-Hersek 2016 (URL-15, 2019).

Rekonstrüksiyon uygulamaları kopya ya da taklit sorunu ile de karşılaşabilmektedir. Reprodüksiyon ya da replika, özgün bir tarihi eserin kopyasının yapılmasıdır. Önemli bazı eserlerin eğitim veya dekor amaçlı yapılması gerektiğinde başvurulan yöntemdir (Ahunbay, 2011). Bunlar dışında yapılan replikalar korumadan uzak çalışmalardır. Yanlış yapılan uygulamalarda tarihi çevrede geri dönülmez hatalara sebep olmaktadır. Bunun yanında replika uygulamaları tarihi ve kültür mirasını yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir (Alioğlu, 2013). Rekonstrüksiyon tekniği yapının özgünlüğüne dayalı bir restorasyon uygulamasıdır. Rekonstrüksiyonun ulusal ve uluslararası yönetmeliklerinde de belirtildiği gibi yıkılan tarihi eserlerin aslına uygun ve mevcut parselinde yer alarak inşa edilmelidir. Aksi halde kopyadan veya maketten farkı olmayacaktır. Rekonstrüksiyon uygulamaları zaten çok özel koşullarda geçerli kabul edilmektedir. Her yapının rekonstrüksiyonu

mümkün değildir. Tarihsel öneme sahip ve geleneksel olarak anlam taşıyan yapılar için gereklidir. Kopya ile rekonstrüksiyon arasındaki çizgi tarihsel anlam için çok incedir ve ciddi bir sorundur.

Kopya çalışmalarına ilişkin olarak Shakespeare Globe Tiyatrosu 1644 yılında tamamen yıkılmış ve dünyanın birçok yerinde 86 uygulaması yapılmıştır (Şekil 23). Yazılı ve görsel verileri bulunmayan yapının en başarılı rekonstrüksiyonu 1997 yılında Londra’da yapılmıştır. Yapı mevcut yerinden 200 metre öteye inşa edilmiştir (Şekil 24). Yapının mimari özellikleri bir yana bırakılarak mekanda sergilenen tarihi oyunlarıyla daha çok ilgi görmektedir (Karahana, 2010). Yapının bulunduğu parselden farklı bir yere ve farklı tekniklerle inşa edilmesi onu kopya proje olmaya itti. Tarihi açıdan yanıltıcı sonuçlar verebilen birebir maket çalışması olarak kabul edilebilir.

Shakespeare Globe Tiyatrosu dünyanın birçok yerinde rastlanan replika uygulaması olmakta iken Türkiye içinde bu duruma benzer yanlış rekonstrüksiyonlar yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar tarihi yanıltıcı ve kimlik olgusunu azaltan etkiler yaratmaktadır (Erkartal, 2016).

Şekil 23. Shakespeare Globe Tiyatrosu’nun ilk hali (URL-16, 2019).

Şekil 24. Shakespeare Globe Tiyatrosu’nun yeni hali, Londra (URL-17, 2019).

Kopya ya da replika uygulamalarına bir örnekte Parthenon'un Amerika Nashville-Tennessee'de birebir ölçüleriyle tekrar inşa edilmesi gösterilebilir. Tabi bu uygulama 1897 yılında fuar için yapılmış ancak kaldırılmayı halen varlığını sürdürmektedir. Tamamen turizm amaçlı olup tarihsel bir öneme sahip değildir (Şekil 25). Tarihin aldatmacası olarak görülen replika projeleri kültürel miras için tehlikeli ve zararlıdır. Bu tür kopya projelerinin koruma konusu altında yeri yoktur (Karahana, 2010). Çünkü tarihi çevreler eğitici ve öğretici değer taşımaktadırlar. Bu alanlar da koruma amacıyla yapılan rekonstrüksiyonların da özgünlüğe uyması gerekmektedir. Ticari veya siyasi sebeplerden dolayı yapılan kopya uygulamalarından kaçınılmalıdır (Ahunbay, 2017).

Şekil 25. Parthenon'un Amerika Nashville-Tennessee'deki versiyonu (URL- 18, 2019).

Rekonstrüksiyon, kültürel miras ve koruma alanlarında tartışmaların sürekli olduğu aynı zamanda farklı düşüncede olanların uzlaşamadığı konulardan biridir. Ancak rekonstrüksiyon ulusal ve uluslararası yönetmeliklerde yer alıp yeniden yapım için sınırlar belirlenmiştir (Yarlıgaş, 2017). Kültürel mirasın nesiller boyu devam edebilmesi için koruma yapılması gerekmektedir. Kentsel bellekte de yok olmuş kültürel mirası ise yeniden canlandırabilmek için koruma kavramı içinde rekonstrüksiyon uygulaması sık yapılan bir tekniktir (Erkartal, 2016).

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Trabzon

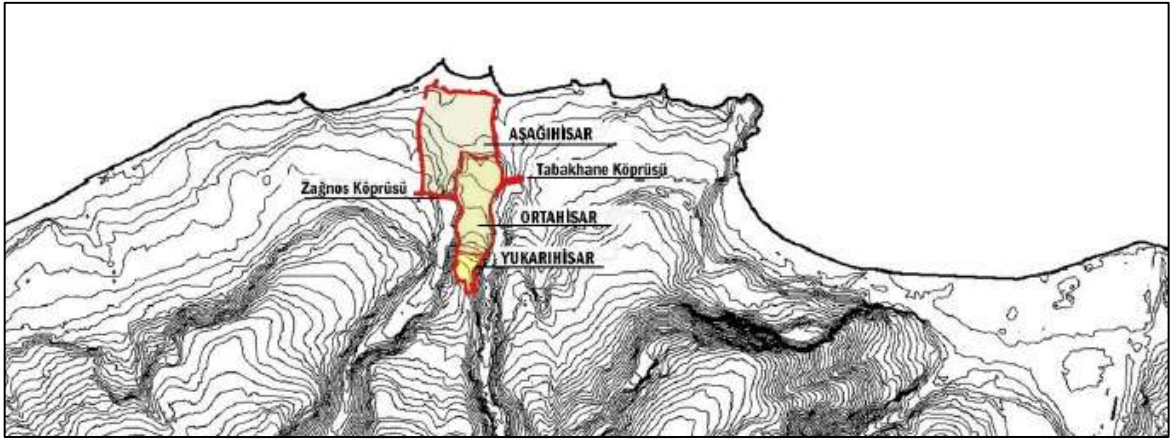
Trabzon, Türkiye'nin kuzeydoğusunda Doğu Karadeniz Bölgesi'nin orta kesiminde yer alan en büyük kıyı liman kentidir (Üstün Demirkaya, 2014). 4.664 km² yüzölçüme sahip Trabzon, 38° 30' – 40° 30' doğu meridyenleri ile 40° 30' – 41° 30' kuzey paralelleri arasında bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020). Dağlarla çevrili bu kent dört mevsim ılıman ve çok yağış alan bir iklime sahiptir (Şekil 26). İlıman iklimden dolayı oldukça gür ve zengin bir bitki örtüsü hâkimdir. Kentin ekonomisi büyük ölçüde, bulunduğu coğrafi özelliklerden ve İpekyolu hattından dolayı ticaret ile sürmektedir. Ticaret dışında tarım, balıkçılık ve el sanatları da geçim kaynaklarındandır (Karpuz, 1990).

Şekil 26. Trabzon'un fiziki haritası (URL-19, 2020).

Aristoteles'e göre kentler, insanların sağlıklı, siyasal ve askeri açıdan güvende olmalarını sağlayacak bir alanda yerleşmeli, suya ulaşımı kolay, savunması bakımından yerleşime hâkim bir yamaçta kurulmalıdır. Trabzon'unun yerleşimine bakılırsa Aristoteles'in genel ilkelerini sağladığı görülür. Derin iki vadi ve bu vadiler arasındaki düzlüğe yerleşen Trabzon'un ilk sakinleri kentin fiziki özelliklerini güvenlik amacıyla

avantaja çevirmişlerdir (Şekil 27). Evliya Çelebi'nin söylemiyle sekiz rüzgârdan emin iyi demir tutan bölge idi. Daha sonra vadiler arasına sığmayan kentli sur dışına çıkarak doğu, batı ve güney taraflara yayılmışlardır (Üstün Demirkaya ve Tuluk, 2018). Kent kuzeyden denize doğru, güneyde Boztepe hattına doğru düzensiz şekilde teraslar biçiminde uzanmaktadır. Trabzon'un bu biçimlenişinden dolayı ismi ilk olarak trapez anlamına gelen *trapezos* kelimesinden geldiği öne sürülmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Şekil 27. Vadiler arasındaki yerleşim bölgeleri (Üstün Demirkaya ve Tuluk, 2018).

Eski adıyla Trapezus olan kentin M. Ö 8.yy'da Miletos göçmenleri tarafından Yukarıhisar bölgesine kurulduğu kabul edilmektedir. M.Ö 547'den sonra Karadeniz kıyıları Perslerin hâkimiyetine girmiştir. M. Ö 334 yılında İskender'in doğu seferiyle Pers hakimiyeti sona ermiştir. Kent M.Ö. 312-280 tarihleri arasında Pontus devletinin sınırları içinde yer almıştır. M.Ö. 63'te Romalılar Pontus Devletini yıkınca bölgede Roma hakimiyeti başladı ve bu zamanda Trabzon'a Roma imparatoru serbest kent imtiyazı tanıdı. M.Ö. 129 yılında Roma İmparatoru Hadrian kenti ziyaret etmiş ve büyük ölçüde imar faaliyetleri yapılmıştır. Özellikle tapınaklar, hipodrom, tiyatro, su kemerleri, liman gibi mimari ve inşai yapılar bu dönemde yaptırılmıştır. 395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Trabzon, Doğu Roma İmparatorluğu yani Bizans toprakları içinde kaldı. 1200-1204 yılında VI. Haçlı Seferi sonrasında İstanbul Latinler tarafından işgal edildikten sonra Bizans hanedanları Alexios ve David Komnenos Trabzon'a kaçarak Gürcülerin yardımıyla da Trabzon'da bağımsız bir devlet kumuşlardır. Komnenos hanedanlığı ya da Trabzon Rum Devleti varlığını Osmanlı tarafından fethedilene kadar sürdürmüştür. Selçukluların Sinop'u almasıyla sınırları küçülen Rum devleti Selçuklular tarafından iki kere

kuşatılmıştır. Zor dönemler geçiren Rum devleti Selçukluları kabul etmiş ve vergi ödemeye mecbur bırakılmışlardır. 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Trabzon Moğolların egemenliği altına girmiştir. Trabzon Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra vergiye bağlanmış ancak vergi vermemeye başlamıştır. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet'in bizzat kara ordusunu yönettiği Osmanlı güçleri 26 Ekim 1461 yılında fethedilmiştir (Karpuz, 1990; Horuloğlu, 1978).

Trabzon fethedildiğinde kent surlarla çevrili ve 3 kısımdan oluşmaktaydı. Fethin ardından Amasya ve Çorum bölgesinden getirilen Türkmen aileleri ve çeşitli cemaat grupları ile kent İslamiyet sürecine girmiştir. Ayrıca gayrimüslim halk ise sur dışına çıkarıldı. Komnenos hanedan üyeleri İstanbul'a gönderildi. Fethin simgesi olarak kentin en büyük kilisesi Panagia Chrysocephalos "Cami-i Atik" adıyla camiye çevrilmiştir. Böylece kentin merkezi Müslüman mahalleye dönüşmesi hedeflenmiştir. I. Beyazıt'ın oğlu Abdullah ve Yavuz Sultan Selim burada valilik yapmış, Kanuni Sultan Süleyman Trabzon'da doğup büyümüştür. Kentte görev yapan valiler kent için birçok imar faaliyetleri yapmış ve anıtsal yapılar inşa etmişlerdir. Görev yapan valilerin içinde 1512-1526 yılları arasında dört kez valilik yapan İskender Paşa Trabzon'a çok değerli yapılar bırakmıştır. Rusya'nın Osmanlı Devletine savaş açmasından sonra 1916 yılında Trabzon'u işgal etmiştir. Türk ordusu ardından 24 Şubat 1918 yılında Trabzon'u Ruslardan kurtarmışlardır. Daha sonra kentte çeşitli imar hareketleriyle gelişme devam etmiştir (Şekil 28). Tarihsel gelişim böyle olurken sonuçta Trabzon önemli bir liman kenti, ticaret, kültür, tarih ve sanat merkezi olmuştur (Karpuz, 1990; Tuluk ve Düzenli, 2010).

Şekil 28. Eski Trabzon Kenti genel görünüm (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

2.2. Rekonstrüksiyon Değerlendirme Tablosunun Oluşturulması ve Kullanılan Ölçütler

Rekonstrüksiyon bir yapının parçasının ya da tamamının yok olması durumunda özgün haliyle yeniden inşasıdır (Hasol, 2017). Ahunbay'a (2019) göre rekonstrüksiyon ise, yıkılmış, yanmış ya da çok harap durumda olan bir yapının eski fotoğraf ve çizimleri, temel izleri, korunmuş yapı parçaları ve yapıya tanıklık edenlerin yardımıyla, özgün biçimi, malzemesi ve ayrıntılarıyla yeniden yapılması, yapının her anlamda özgün haliyle yeniden canlandırılmasıdır. Önemli olan yapıların özellikle de kent belleğinde yer edinen yapıların rekonstrüksiyonu yapılması gerekmektedir. 1964 yılında Venedik Tüzüğü'nün 15. maddesinde, 1979 yılında Burra Tüzüğü'nün 20. Maddesinde, 1994'te Nara Özgünlük Belgesinde ve 2000 yılında ilan edilen Riga Tüzüğü'nde rekonstrüksiyonun sınırları belirlenmiş ve uygulamaların kriterleri açıklanmıştır.

Yönetmeliklerde ve literatürde yer alan rekonstrüksiyon tanımlarından yola çıkarak rekonstrüksiyon kriterleri belirlenerek yapıları değerlendirmek için tablo oluşturulmuştur (Şekil 29). Tablo, oluşturulurken özellikle 05.11.1999 yılında yürürlüğe giren Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı İlke Kararı'nda yer alan ölçütler kullanılmıştır. Ardından Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon çalışmalarının doğruluğu hakkında değerlendirmeler ve tespitler yapılmıştır.

Şekil 29. Rekonstrüksiyon için önemli kriterler

Rekonstrüksiyon çalışmaları için en önemli kriterlerin yer aldığı değerlendirme tablosu yeniden yapılan yapılar için kullanılmıştır. Tabloda yer alan ölçütler yapılan rekonstrüksiyonlarda yer alıp almadığına göre değerlendirilecektir. Tablodaki ölçütler aşağıdaki gibidir:

- Kent belleğinde yer alma ölçütü
- Mevcut konumunda bulunma ölçütü
- Özgün malzeme ve yapım tekniğiyle yapılma ölçütü
- İşlev ve plan açısından özgünlük ölçütü
- Özgün cephe, kütle ve gabaride olma ölçütü
- Yeterli belgelerin olması ölçütü
- Eski fotoğraf veya gravürlerin olması ölçütü

2.2.1. Kent Belleğinde Yer Alma Ölçütü

Her yok olan tarihi yapı rekonstrüksiyon gerektirmez. Mimarlık ve sanat tarihi değerleri taşıyan ve kentlinin hafızasında yer alan sembolik özellikte yapılar rekonstrüksiyon için seçilmelidir. Yok olan yapı kent silüeti için önemli olmalıdır. Yıkılan yapı çok önemli kişi için ya da önemli bir olaya tanık olması bakımından toplum hafızasında yer alabilir. Ya da mimari üslup bakımından üstün özelliklere sahip olabilir. Bu ve benzeri özelliklerden dolayı yapı kent için önem arz etmektedir. Bu kriter aslında rekonstrüksiyona başlama sebebi sayılabilir.

2.2.2. Mevcut Konumunda Bulunma Ölçütü

Tarihi yapılar sadece bina anlamında değerli değillerdir. Aynı zamanda bulunduğu konumuyla beraber tarihsel ve kültürel önem kazanmaktadırlar. Yok olan tarihi eserler mevcut alanlarıyla beraber tarihsel çevreyi oluşturmaktadırlar. Yapı bulunduğu parseliyle anlamlıdır. Şehircilik tasarımının bir parçası ya da bölgenin simgesel yapısı olduğundan dolayı konumuyla ortaya çıkmaktadır. Bu ölçüt rekonstrüksiyon çalışmaları için zorlayıcı kısımlardandır. Çünkü gelişen ve değişen kent düzeni ile yapıların mevcut parselleri dolmaktadır. Parselde ya bina ya da yol hattı bulunabilmektedir. Rekonstrüksiyon için de başka bir alan tercih edilmek zorunda kalındığı görülmektedir. Başka parselde yapılan rekonstrüksiyonlarda tam anlamıyla kabul görmemektedir.

2.2.3. Özgün Malzeme ve Yapım Tekniğiyle Yapılma Ölçütü

Yapılması planlanan rekonstrüksiyon uygulamaları teknik olarak ilk hali ve işçiliği ile yapılması gerekmektedir. Döneminin yapım tekniğini ve kurgusunu özgün şekilde yansıtmalıdır. Aksi durumda farklı bir teknik ile oluşturulan yapılar tarihi yanıtıcı sonuçlar vermektedir. Rekonstrüksiyon olan yapının ahşap, taş veya karma sistemlerinin ne olduğu belgelere göre analiz edilmelidir. İncelemeler sonucu yapının inşaatına ve ustalık gerektiren işlerine başlanmalıdır. Bu ölçütte rekonstrüksiyonun amacına ulaşması için gerekli görülmektedir. Rekonstrüksiyonu yapılan yapının özgün yapım tekniği ile yapılması gerekli iken yapıyı oluşturan iç ve dış yapı elemanlarının malzemeleri de ilk haline uyması gerekmektedir. Bu durum rekonstrüksiyon için ciddi sorun olarak görülmektedir. Çünkü eski dönemlere ait malzemelere ulaşmak ve onları işleyebilmek zor görülmektedir. Aynı zamanda maliyetli de olabilmektedir. Mümkün olduğu kadarıyla özgün malzeme ile rekonstrüksiyon yapılmalıdır. Yapının eski belgelerine dayanarak malzeme ve detay açısından yapının orijinaline sadık kalınmalıdır.

2.2.4. Özgün Cephe, Kütle ve Gabaride Olma Ölçütü

Kentli ve kent silüeti için tercih edilen rekonstrüksiyonların orijinalindeki cephe ve kesit özelliklerine sahip olması gerekir. Çünkü yok olan yapı kentin silüetini eski haliyle tamamlamaktadır. Yeni yapılan yapının cephe ve kütleli özellikleri farklı ise kentin görünüşünü aykırı etkileyecektir. Bu tip uygulamalar verilmek istenen tarihi çevreyi yansıtamayacaktır. Yıkılan yapılar hakkında bulunan en önemli belgeler yapıya ait cephe fotoğraflarıdır. Bu fotoğraflardan ve diğer belgelerden edinilen bilgilere dayanarak yapının orijinal halindeki plan özelliği, kütleli formu, kat sayısı ve cephedeki doluluk boşluk oranları analiz edilebilmektedir. Analizler sonucu ilk haline özgün şekilde rekonstrüksiyon projesi oluşturulmaktadır. Yapılan rekonstrüksiyonda eski fotoğraflardaki silüeti ve yapının durumunu aynen taşımış olur. Eğer farklı düzen oluşturulursa yapı ilk anlamını taşımaz. Bundan dolayı kültürel geçmişi tam anlamıyla vurgulamak için cepheye ve kütleli özelliklere uyulması gerekmektedir.

2.2.5. İşlev ve Plan Açısından Özgünlük Ölçütü

Yapılar plan açısından belli işlevlere hizmet vermektedir. Yok olan yapının rekonstrüksiyonu yapılırken özgün iç mekan sistemi korunmalıdır. Aksi durumda rekonstrüksiyon çalışması yeterli değildir. Yeniden yapılan yapıların ilk işlevlerine ve plan açısından ilk haline ait mekânlarına uygun olmak zorundadır. Çünkü yapı sadece görünüş olarak geçmişi değil aynı zamanda plan açısından da tarihi yansıtmalıdır. İşlev açısından ilk işlevi ne ise ona devam ettirilmelidir. Yapılar işlevine göre oluşturulduğu için farklı bir işlev yüklendiğinde amaca hizmet etmediği düşülmektedir..

2.2.6. Yeterli Belgelerin Olması Ölçütü

Yeniden yapılan yapılar tarihsel ve kültürel öneme sahip olmalıdır. Bu yüzden tarihsel kaynaklarda yer edinen yapılar rekonstrüksiyon için seçilmelidir. Rekonstrüksiyonun özgün haliyle yapılabilmesi için yeterli belgeler bulunmalıdır. Bu belgeler mimarlık ve sanat tarihi raporları, eski rölöve veya restitüsyon çizimleri, eski harita çizimleri veya kullanıcılarından elde edinilen bilgileri kapsayabilmektedir. Yapı hakkında ulaşılabilecek her belge rekonstrüksiyonun akışını etkileyebilir. Bunun için tarihsel kaynaklar ve arşivler detaylı şekilde incelenmelidir. Yeterli belgesi bulunmayan yapıların yeniden yapımı farklı yönde etkileyebileceği için tarihi açıdan yanıltıcı olabilmektedir. Bu ölçüt yapının rekonstrüksiyonu için çok gereklidir. Bulunan belgelere göre rekonstrüksiyon uygulaması projeye dönüştürülerek yapılmaktadır. Burada önemli bir noktada belgelerin güvenli olmasıdır. Elde edinilen belgelerin doğruyu yansıtmaları için kesin kaynaklara ulaşılabilmeli ve belgelerin kıyaslanması gerekmektedir. Aksi takdirde doğru olmayan kaynaklar yanıltıcı sonuçlar doğurmaktadır.

2.2.7. Eski Fotoğraf veya Gravürlerin Olması

Yok olan yapıların bazen literatürde sadece görselleri bulunmaktadır. Yeterli belgesi olmayan ancak eski fotoğrafları ya da gravürleri olan yapılar fotoğraflardan elde edilecek bilgilere göre rekonstrüksiyonu yapılabilmektedir. Görseli hiç bulunmayan eski yapıların rekonstrüksiyonu neye benzeyeceği anlaşılamayacağı için uygulaması zorlaştığı

görülmektedir. Yapının iç ve dış fotoğrafları veya kent içindeki silüetine ait resim ile gravürleri toplumun hafızasında yer edinmektedir. Bu resimlerden, çevre yapılardan veya bulunduğu döneme ait özelliklerden yola çıkarak yapı rekonstrüksiyon için hazırlanmaktadır. Rekonstrüksiyon uygulamalarına başlamadan önce detaylı şekilde arşiv çalışmaları yapılmalıdır. Arşivlerden elde edilen resimler birleştirilerek yapının görünüşü, cephe kurgusu ve gabari gibi özelliklerine ulaşılabilmektedir. Eski fotoğrafları bulunmayan yapıların rekonstrüksiyonu ilk haline uygunluğunun anlaşılması zordur. Fotoğrafların mümkün olduğu kadarıyla güvenilir kaynaklardan temin edilmesi ve net hale en yakın resim bulunması gerekmektedir.

Bu ölçütlere göre Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyonların yeterli olup olmadığı ya da replika çalışması olduğu incelenmiştir. Bu ölçütlerin ve yapıların bulunduğu tablo çalışmaları incelenen her yapı için ayrı olarak oluşturulmuştur. Tabloda oluşturulan ölçütlere göre rekonstrüksiyon yapılan yapının başarı durumu iyi, orta ve zayıf olarak değerlendirilmiştir (Tablo 1). Tabloda rekonstrüksiyon çalışmaları için gerekli 7 tane ölçüt belirlenmiştir. Bu ölçütlerden 3 ve daha az ölçütü sağlayanların rekonstrüksiyonu açısından başarı durumu zayıf, 4 tane ölçütü sağlayanların başarı durumu orta ve 5 ile 7 tane ölçütü karşılayanların da başarı durumu iyi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Yapılar için oluşturulan rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

YAPI (ESKİ/ YENİ GÖRSEL)		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
İlk yapım tarihi	Son yapım tarihi								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk									
Değerlendirme									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet 	Hayır 	İyi 	Orta 	Zayıf 			

2.3. Rekonstrüksiyonu İncelenen Yapılar

Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne, Trabzon Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne ve Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne gidilerek arşiv çalışmaları yapılmıştır. Arşiv çalışmaları sonucunda Trabzon'da yeniden yapılan yapıların proje müelliflerine ulaşılmıştır. Yetkili kişilerden ve arşiv çalışmalarından elde edilen bilgiler sonucunda Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları belirlendi. Belirlenen yapıların kurul kararlarına, mimari özelliklerine, rölöve çizimlerine, rekonstrüksiyon projelerine, sanat tarihi raporlarına, eski ile yeni fotoğraflarına ve gerekli dokümanlarına ulaşıldı. Belirlenen her yapı için bütün belgelere ulaşmak mümkün olmadı. Bazı yapıların bir kısım belgeleri eksik olduğu için onların mevcut belgelerine göre değerlendirme yapıldı. Araştırmalar sonucu Trabzon'da rekonstrüksiyonu değerlendirilen yapılar aşağıda sıralanmıştır;

- Trabzon Çaykara Taşören Köyü Cami
- Trabzon Vakfıkebir Bekir Turan Evi
- Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi
- Trabzon Ortahisar Makine Mühendisleri Odası Binası (Hacıkadızadeler Konağı)
- Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi
- Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi
- Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Evi
- Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi
- Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon
- Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü

2.3.1. Trabzon Çaykara Taşören Köyü Cami

Taşören Cami Çaykara ilçesi 139 ada 39 parselinde bulunmaktadır. Cami 1841-1844 yılları arasında inşa edilmiştir (Şekil 30). Yapı Trabzon KVKBK'nın 12/10/2000 gün ve 3898 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. 23/03/2016 gün ve 2783 sayılı kararı ile Vakıflar Bölge Kurulu denetiminde rekonstrüksiyon projesi onaylanmıştır (KVKBK, 2020). Taşören Cami taş yığma yapım tekniğiyle yapılmıştır. Birinci katı kesme taştan yapılmışken ikinci katı ahşap konstrüksiyondan oluşmaktadır. Geçirdiği yangın sonucu

kullanılmaz hale gelen camii eski fotoğraflar, mevcut dokümanlar ve yapıya ait izlerden yola çıkarak Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından rekonstrüksiyonu yapılmıştır (Şekil 31). Bölgedeki konumu ve geleneksel özellikleriyle özellikle çevrede halk için önemli bir tarihi eser olduğu için yeniden yapımına gerek duyulmuştur (URL-20, 2020).

Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgiler, yangın öncesi ve yangın sonrası fotoğraflar ile restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri ile yapının durumu analizlerle incelenmiştir. Yapının envanter bilgileri, vaziyet planı ve mimari özelliği Tablo 2'de verilmiştir.

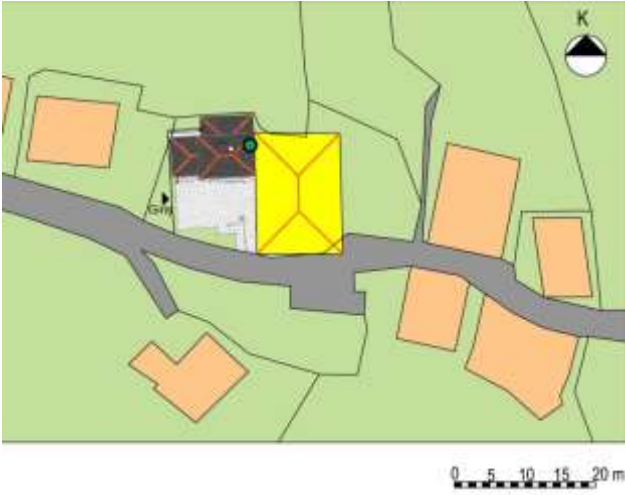

Şekil 30. Taşören Camii yangın geçirmeden önceki hali (VBM, 2020).

Şekil 31. a) Taşören Camii yangın anı, b) Yangın sonrası yıkık durumu (VBM, 2020).

Tablo 2. Trabzon Çaykara Taşören Cami yapı kimlik bilgileri

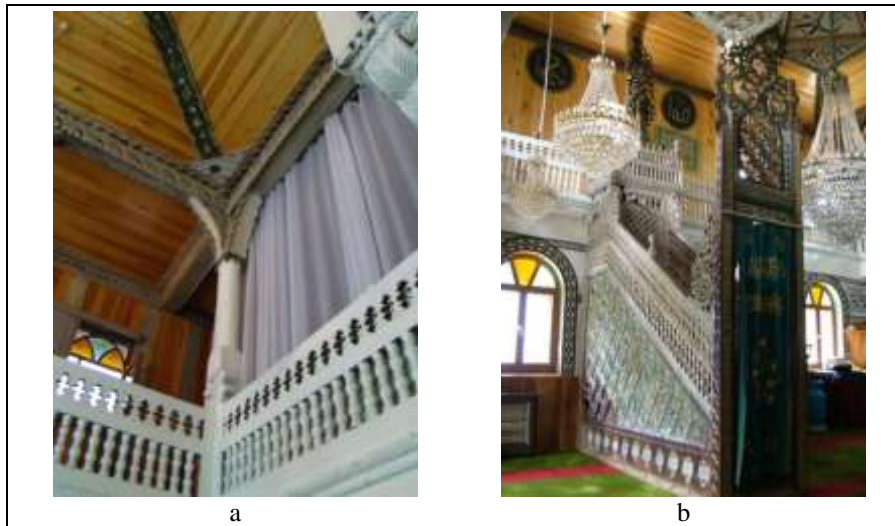
Taşören Cami		
	Yapım Yılı	1841- 44
	Konumu	Çaykara
	Pafta/Ada/ Parsel	-/139/39
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	2011
	Yıkım Nedeni	Yangın
	Yeniden Yapım Yılı	2016
	İşlevi	Cami
	Yapı Malzemesi	Taş ve ahşap
	Yapım Sistemi	Yığma
Vaziyet Planı		
	Kat sayısı	2
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Çaykara’da bulunan cami yaklaşık 180 yıllık geçmişe sahiptir. 2011 yılında nedeni bilinmeyen yangından dolayı birkaç beden duvarı hariç tamamen yok olmuştur. Toplum tarafından benimsenen cami Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından aslına uygun şekilde yeniden yapılmıştır. 2 katlı ahşap ve taş yığma sistemi ile yapılan camii eski dokusuyla uyum göstermektedir.</p>	
Fotoğraf (URL-21, 2020).	<p>Proje Müellifi: Rekonstrüksiyon Projesi - Çağdaş GENÇOĞLU Restitüsyon Projesi- Tuncay ÇERGEL</p>	

Vaziyet planı bağlamında bulunduğu konumda ve aynı kütleli özellikleriyle yeniden yapımı gerçekleştirilmiştir. Merdivenle çıkılan bir avluya sahip yapının imam odası ve abdest alınan küçük bölümleri caminin hemen bitişiğinde mevcuttur. Minare ise yangından en az etkilenen kısımdır (Şekil 32). Betonarme yapıda olan minareye onarım işlemleri yapılmıştır. Restitüsyon projelerinden elde edinilen bilgilere göre minarenin yüksekliği ve külâh kısmında değişiklikler yapılmıştır. Yüksekliği artırılan minare restorasyon işlemleri görmüştür. Süsleme açısından oldukça zengin bir yapıydı. Taşıyıcı direklerinde ve giriş yerlerindeki yazılar ile bezemeleri bulunmaktaydı (Şekil 33). Süsleme açısından ahşap

elemanlarda farklar göze çarpmaktadır. Aynı zamanda iç mekan kurgusunda da birtakım değişiklikler yapılmıştır. Birebir restitüsyon projesine sadık kalınarak hazırlansa da küçük değişikliklere gidilmiştir. Giriş ile çıkışı sağlayan kapılar ve bazı cephelerdeki pencere boşlukları açısından farklar oluşmuştur. Planlardan da elde edinilen bilgilere göre de kuzey ve doğu cephesinde bazı değişiklikler olduğu için bu iki cephe karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Çevre düzeni ise zenginleştirilip peyzaj çalışmaları yapılmıştır (Şekil 34). Çevre duvarları ve merdiven geçişleri yenilenmiş korkuluklarla desteklenmiştir.

Şekil 32. Taşören Cami yangın anı minaresi (VBM, 2020).

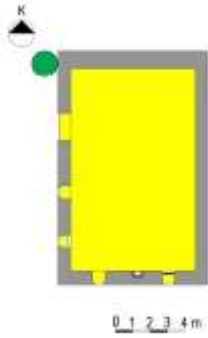
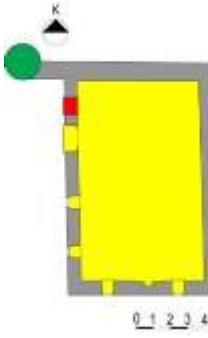
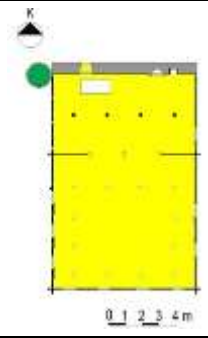
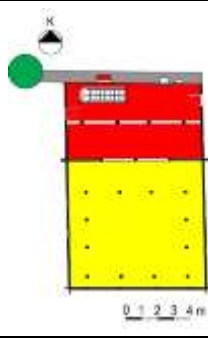

Şekil 33. a) Yangın öncesi Taşören Cami üst kat taşıyıcı direk ve süslemeler, b) Yangın öncesi mihrap kısmı (VBM, 2020).

Şekil 34. Harim kısmı yapım aşaması (URL-21, 2020).

Malzeme ve yapım sistemi açısından da geleneksel dokuyu sürdüren bu yapının cephe ve iç mekan kurgusunu rekonstrüksiyon ile restitüsyon projelerinde planlar ile karşılaştırılmıştır (Tablo 3). Görünüşler ve kütsel gabari açısından ilk haline özgün olarak inşa edilen yapının incelenmesi görünüşler açısından karşılaştırılmıştır (Tablo 4). Yangın sebebiyle yıkılıp Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından tekrar ayağa kaldırılan Taşören Cami'nin geleneksel dokuda rekonstrüksiyonunun başarısı tabloda gösterilmektedir (Tablo 5). Yapının yapılma amacı ve yapım tekniğiyle ilgili değerlendirmeler tablodaki ölçütlerle incelenmiştir.

Tablo 3. Trabzon Çaykara Taşören Cami planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Çergel, 2019).	Rekonstrüksiyon Projesi (Gençoğlu, 2019).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	AÇIKLAMA: Yapının rekonstrüksiyon projesi yapılırken kütsel olarak hacmi aynen korunmuştur. 8,60 m eninde 13,55 m boyunda olan dikdörtgenel yapı formu esas alınarak yeniden yapılmıştır. Zemin kat planında taş duvar dokusu yıkık şekilde temel izleri vardır. Bu izler üstünden yapı tekrar oluşturulmuştur. Zemin kat planındaki tek fark giriş kısmının yanına 103- 73 cm ölçülerinde penceredir. Bunun dışında minare ve avlu sisteminde değişiklik olmamıştır.	
		
1. Kat Planı	1. Kat Planı	
AÇIKLAMA: 1. kat planında ahşap yığma sistemiyle oluşmuş yapı yine ahşap dokuda devam etmiştir. Bu katta yapılan değişiklikler ise kuzey cephesine bakan kısımdaki pencere dışardan kapatılmış içeride niş olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda son cemaat yeri eklenmiştir. Son cemaat yerine giriş çıkışı sağlayan kapılar eklenmiştir. Bu kapılardan bir tanesi imam odasından içeriye açılmakta iken diğeri doğu cephesine açılmaktadır. Pencere sisteminde restitüsyon projesine sadık kalınmıştır.		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 4. Trabzon Çaykara Taşören Cami görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Çergel, 2019).	Rekonstrüksiyon Projesi (Gençoğlu, 2019).
Görünümler açısından karşılaştırma		
	Doğu Cephesi	Doğu Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Kütleli form olarak ilk haline özgün şekilde cepheler oluşturulmuştur. Restitüsyon projesine göre yapının yüksekliği 6,95 m'dir. Bu gabari rekonstrüksiyon projesinde 7,10 m olarak oluşturulmuştur. Yükseklik olarak orjinaline uyum göstermektedir. Doğu cephesinde pencereler tamamen aynı iken sadece 1. katta giriş için 100 cm eninde 190 cm boyunda kapı açılmıştır. Minare rekonstrüksiyon olarak değilde restorasyon olarak ele alındığı için yükseklik yaklaşık 8 m fark oluşmuştur.</p>	
		
Kuzey Cephesi	Kuzey Cephesi	
<p>AÇIKLAMA: Yapının kuzey cephesinde mevcut olan 90 cm eninde 100 cm boyunda pencere yeniden yapılırken kullanılmamıştır. Pencere ölçüleri sadece içeride niş olarak bırakılmıştır. Bunun dışında cephede değişen kısım bulunmamaktadır.</p>		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 5. Taşören Cami rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Taşören Cami		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: 1841-44	Son yapım: 2011								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Bulunduğu çevredeki tarihi bakımdan değerli olan cami aynı konumda yeniden inşa edilmiştir. Yapı, yangın sebebiyle yıkılmıştır. Tarihi özelliği ve geleneksel yapı sistemi bulunan yapı aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Yapı malzemesi olarak alt aş yığma üst kat ise ahşap taşıyıcı yapılarak aslına uygundur. Aynı konumda, aynı yapım tekniğiyle ve kütleli olarak tekrar yapılan yapının rekonstrüksiyonu ölçütlerini sağladığı için başarılı olarak değerlendirilmiştir. Sadece küçük cephe anlamında küçük değişiklik yapılan yapı ilk halini yansıtmaktadır.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

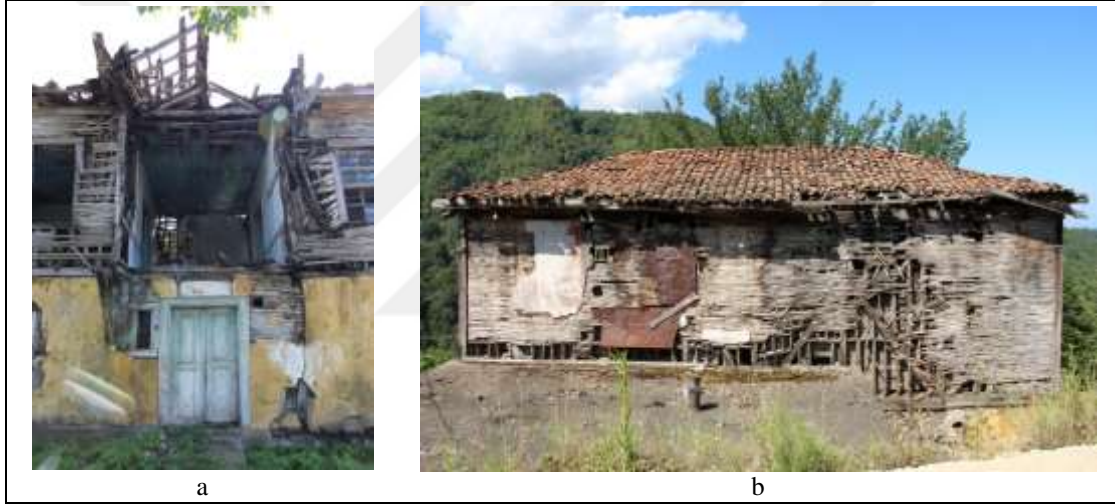
2.3.2. Trabzon Vakıfkebir Bekir Turan Evi

Bekir Turan Evi Trabzon İli Vakıfkebir İlçesi Tarlacık Mahallesi 149 ada 3 parselde bulunmaktadır. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Trabzon Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yaptırılan yapı geleneksel Türk Evi tipolojisindeydi. Yapının rölöve çizimleri ve detaylı fotoğrafları alındıktan sonra yıkım kararı alınmıştır (Şekil 35). Sağlamlaştırma ve güçlendirme tekniğiyle restorasyon yapılamayacak kadar zarar görmüş yapı rekonstrüksiyonu yapılması için yıkılmıştır. Yine aynı konumda ve aynı yapım tekniğiyle yapılması planlanmıştır. Alt katı taş üst katı ahşap konstrüksiyondan oluşan yapının ön kısmında da cumbası vardır (Şekil 36). Çevre yapılar ile kendi parseli içinde alınan rölöve ölçümleriyle beraber yapı aynı konumunda tekrar inşa edilmiştir. Arazisi ve çevre yapıları ile uyum içinde olan yapı yeşil bitki örtüsü içinde bulunmaktadır.

Şekil 35. Bekir Turan Evi'nin yıkık durumunun krokisi (Ataman, 2020).

Şekil 36. a) Bekir Turan Evi'nin yıkık ön cephesi b) Arka cephesi (Ataman, 2020).

İç mekanda da büyük hasarlar almış olan yapının merdiven ve tavan kaplamaları artık kullanılamayacak durumdaydı (Şekil 37). Yapının arka tarafında küçük ölçülerde de aşhane denilen ek kısmı bulunmaktaydı. Bu ek kısım yeni projede de oluşturulmuştur. Ahşap ve taş işçiliğinin sık kullanıldığı yapıda yine aynı yapım teknikleri tercih edilmiştir.

Şekil 37. Bekir Turan Evi'nin yıkık merdiveni ve deforme olmuş tavan kaplamaları (Ataman, 2020).

Moloz taş duvar, bağdadi ve ahşap duvarlardan oluşan yapının ahşaptan oluşan kirişleri vardır. Rekonstrüksiyonu yapılırken yapıda yine alt kısım moloz taş duvardan oluşmakta iken üst kat ahşap elemanlarla oluşturulmuştur (Şekil 38). Çatı ise ahşap oturtma ve alaturka kiremit şeklinde yapılmıştır. Yalıtım malzemeleri ile çatı izole edilmiştir. Vaziyet planı olarak ta bulunduğu konumda tekrar inşa edilen yapının kimlik bilgileri ve mimari özellikleri tabloda sunulmuştur (Tablo 6).

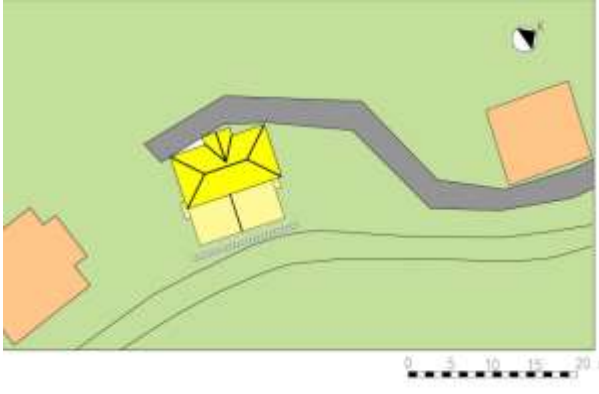

Şekil 38. a) Bekir Turan Evi'nin yıkımı b) Arazi düzeltme işlemleri (Ataman, 2020).

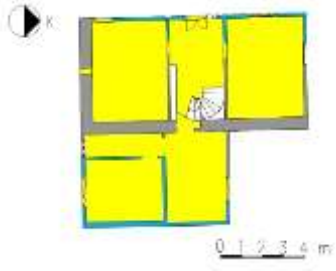
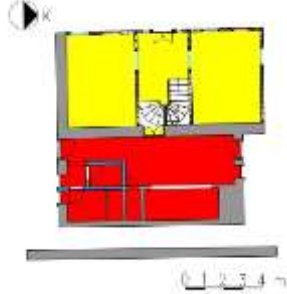
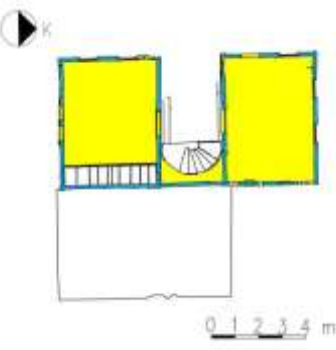
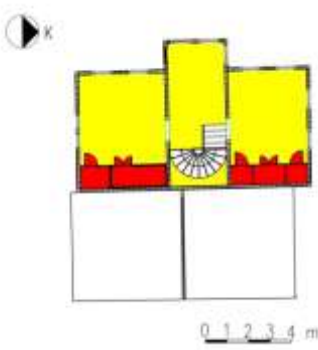

Rekonstrüksiyon projesi ve rölöveden elde edilen yapının orijinaline planlar ile görünüşler açısından uyum sağlayıp sağlamadığı karşılaştırmalı olarak tablolarda değerlendirilmiştir (Tablo 7, 8). Karşılaştırmaların ardından yapının rekonstrüksiyonunun başarı durumu değerlendirilmiş ve rekonstrüksiyon ölçütlerine ne derece uygun olduğu da incelenmiştir (Tablo 9).

Tablo 6. Trabzon Vakfikebir Bekir Turan Evi yapı kimlik bilgileri

Bekir Turan Evi		
	Yapım Yılı	-
	Konumu	Vakfikebir
	Pafta/Ada/ Parsel	-/149/3
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	2019
	Yıkım Nedeni	Sağlam Olmayan
	Yeniden Yapım Yılı	Devam Etmekte
	İşlevi	Konut
	Yapı Malzemesi	Taş
	Yapım Sistemi	Yığma
Vaziyet Planı	Kat sayısı	2
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Vakfikebir’de bulunan konut geleneksel taş ve ahşap işçiliğine sahiptir. Plan özellikleri olarak ta geleneksel yansıtan konutun arka tarafında aşhane kısmı da bulunmaktadır. Sağlam olmadığı için yıkım kararı alınan yapı yeniden yapılmıştır. Alt katta odaları ve ıslak hacimleri bulunan yapının üst katında cumba kısmı vardır. Yapı 2 kattan oluşmaktadır.</p>	
Fotoğraf (Ataman, 2020).	Proje Müellifi: Mukaddes ATAMAN	

Tablo 7. Bekir Turan Evi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Ataman, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Ataman, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	<p>AÇIKLAMA: Yapının ilk haline rölöve projesinden ulaşılmıştır. Yıkık ve eksik olan yapının rölövesi de yapı hakkındaki bazı kısımları eksik vermektedir. Yapı yine bulunduğu parselde aynı kütsel özelliklerde ve gabaride inşa edilmiştir. 11, 81 m eninde 7,49 m boyunda dikdörtgen cumbalı geleneksel yapıya sahip konut yine aynı ölçülerde aynı parselde oturmaktadır. Zemin katta yapının batı cephesinde giriş yanına ve son kısma mevcut pencere ölçülerinde pencereler eklenmiştir. Aşhena bölümünün planı büyütülmüş ve ek mekanlar eklenmiştir. Merdiven kovası çok yıkık olduğu için tam bilinmese de merdivenin yeri ilk haline uygundur.</p>	
		
1.Kat Planı	1.Kat Planı	
<p>AÇIKLAMA: Yapının 1. katında ise cumba kısmı geleneksel karadeniz evlerindeki dokuya uyum sağlamaktadır. Cumba kısmı yıkık olduğu için rölövesi yoktur. Ölçü oran olarak konuta uyum sağlamıştır. Üst katı arka bölümlerine ıslak hacim ve depo bölümleri de eklenerek mekansal anlamda bölünmeler oluşturulmuştur.</p>		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 8. Bekir Turan Evi görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Ataman, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Ataman, 2020).
Görünümler açısından karşılaştırma		
	Batı Cephesi	Batı Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Yapının batı cephesinde cumba kısmı yıkık durumdaydı. Cumba kısmı ölçülere uygun olarak tekrar yapılmıştır. Alt tarafta pencere düzeninde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Pencereler üst kat ile simetrik düzen oluşturacak şekilde 75 cm eninde 154 cm boyunda giyotin olarak oluşturulmuştur. Malzeme olarak ahşap kullanılmıştır. Binanın yüksekliği 7, 70 m olarak ilk haline uygun şekilde alınmıştır. Yapının diğer cepheleri aslına sadık kalınarak oluşturulsa da bazı değişiklikler mevcuttur. Özellikle aşena bölümü yani ek kısım büyütülmüş mekanlar eklenerek cepheleri açılmıştır. Yine bu bölümde düz olan çatı yeniden yapılırken kırma çatı oluşturulmuştur.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 9. Bekir Turan Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosundaki durumu

Bekir Turan Evi		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: -	Son yapım: 2019								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Yapı kırsal alanda geleneksel mimari ile yapılmıştır. Zaman içinde yeterince korunamayıp artık çökme noktasına gelen yapı restore edilemeyecek durumdaydı. Bunun için yapı hakkında yıkım kararı alınmıştır. Yıkıma başlamadan önce yapı ile ilgili rölöve çalışmaları yapılmıştır. Yapım süreci hala devam eden tarihi binanın rölövelerine uygun bir şekilde rekonstrüksiyon edildiği söylenmektedir. Cephelelerde ve plan açısından küçük değişiklikler yapılsa da gabarisi orijinaline uygundur. 5 ölçütü sağladığı için rekonstrüksiyonu başarılı sayılmaktadır.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.3. Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi

Trabzon İli, Ortahisar İlçesi, Ortahisar Mahallesi mülkiyeti Trabzon İl Özel İdaresine ait 127 ada, 13 parselde bulunmaktadır. Yapı Trabzon Ortahisar sur duvarları üzerinde konumlanmaktadır (Şekil 39). Trabzon KVKBK'nın 04.09.1985 gün ve 1426 sayılı kararı ile tescillenmiş, 13.12.1999 gün ve 3633 sayılı kararı ile yapı koruma grubu II olarak belirlenmiştir. Vergi kayıtlarından anlaşıldığı üzere 1957 yılından önce yapıldığı tahmin edilen binanın alınan birçok kararda can ve mal güvenliği açısından risk oluşturduğu ifade edilmektedir. Binanın yıkılmadan önce rölöve çalışmalarının yapılması gerektiği açıklanmıştır. Sunulan rölöve ve restitüsyon çalışmalarının ardından Trabzon KVKBK'nın 20.11.2009 gün ve 2450 sayılı kararı ile can ve mal güvenliği açısından risk oluşturduğu gerekçesiyle yıktırılmıştır (Şekil 40). Mail-i inhidam kararından sonra hazırlanmış olan

restorasyon projesi doğrultusunda yapılması planlanmıştır. Trabzon KVKBK'nın 25.01.2008 gün ve 1492 sayılı kararı ile de yapının kamulaştırılabileceği, yapının konut olarak işlev yapabileceği ancak binanın özgün yapısını bozmayacak şekilde yeni işlevlerin değerlendirileceği açıklanmıştır. Yapının restitüsyon ve restorasyon projesinin onayı Trabzon KVKBK'nın 01/02/2013 gün ve 992 sayılı kararı ile alınmıştır. Ardından 24/09/2014 gün ve 1971 sayılı Trabzon KVKBK'nın kararı ile de çelik konstrüksiyon kullanılan revize edilmiş restorasyon projesi onaylanmıştır. Çevre düzenlemeleri ve bahçe duvarına ilişkin detaylar restorasyon projesi doğrultusunda yapılmıştır. 22.06.2016 gün ve 2947 sayılı karar ile yapının proje doğrultusunda tamamlandığına karar verilmiştir. Ortahisar Belediyesi tarafından da tamamlandığı onaylanan projeye ardından yapı kullanma belgesi verilmiştir (KVKBK, 2020).

Şekil 39. Trabzon Ortahisar Surları'nda Pertev Paşa Konuk Evi (KVKBK, 2020).

Şekil 40. Pertev Paşa Konuk Evi'nin yıkımı (URL-22, 2020).

Yapı orijinalinde taş ve ahşap yığmadan yapılmış geleneksel bir konuttur. Bodrum katı ile beraber toplam 3 kattan oluşmaktadır. Tarihi bir çevrede Pertev Paşa Sokak'ta bulunan yapı konut işlevindeydi. Yeniden yapımda ise yapının taşıyıcı sistemi çelik konstrüksiyona çevrilmiş ve Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün misafirlerinin ağırlanacağı konuk evi işlevine dönmüştür (Şekil 41). Odaları, mutfak ve hollerden oluşan yapının yeni halinde misafir odaları, büyük bir mutfak, bekleme ve ortak alanlar yapılmıştır. Bodrum katı yine taş elemanlarla yapılan yapının birinci katı çelik sistemlerle tamamlanmıştır. Sonradan eklenen betonarme merdiveni yapıya uygun olmadığı gerekçesiyle yıkılmış ve ahşap merdiven yapılmıştır (Şekil 42).

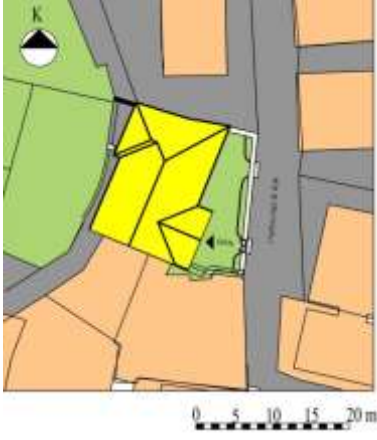

Şekil 41. Trabzon Pertev Paşa Konuk Evi'nin çelik konstrüksiyon yapım hali (URL-22, 2020).

Şekil 42. Pertev Paşa Konuk Evi'nin iç mekan görüntüsü (KVKBK, 2020).

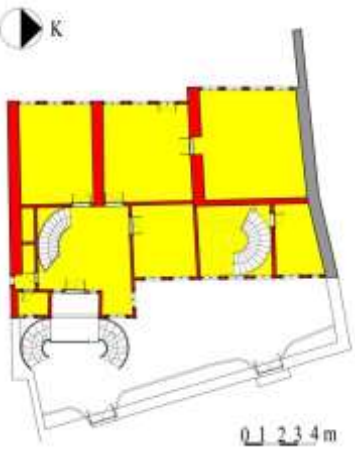

Yeniden yapılan yapının kent içi konumu ve kimlik bilgileri tablo ile sunulup mimari özelliği açıklanmıştır (Tablo 10). Yapının restitüsyon ve restorasyon projelerinden analizler elde edilmiştir. Planlar ve görünüşler açısından karşılaştırmalar yapılarak açıklamalar verilmiştir (Tablo 11, 12). Yapının rekonstrüksiyonunu ölçütlere göre uygunluğu değerlendirilerek başarı durumu ortaya koyulmuştur (Tablo 13).

Tablo 10. Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi yapı kimlik bilgileri

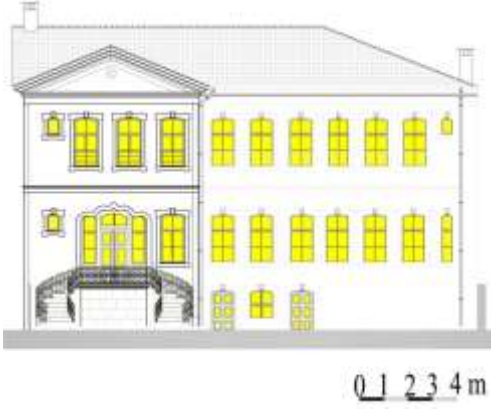
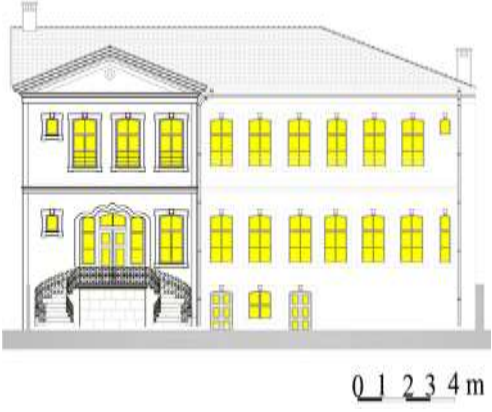

Pertev Paşa Konuk Evi		
	Yapım Yılı	1957'den önce
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	-/127/13
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	2009
	Yıkım Nedeni	Sağlam Olmayan
	Yeniden Yapım Yılı	2016
	İşlevi	Konuk Evi
	Yapı Malzemesi	Taş ve Çelik
	Yapım Sistemi	İskelet
Vaziyet Planı	Kat sayısı	3
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Ortahisar surlar üzerinde bulunan tescilli yapı sağlam olmadığı gerekçesiyle yıkılmış ve yeniden yapılması için karar alınmıştır. 3 katlı yapının taş ve ahşap sistemi değişip çelik konstrüksiyona döndürülmüştür. İşlev olarak ta değişen yapının mekanları da farklılaşmıştır. Tarihi çevre açısından konumu oldukça değerli olan yapının geleneksel mimari özellikleri bulunmaktadır.. Yapılan restitüsyon projesine göre yapı yeniden yapılmıştır.</p>	
	<p>Proje Müellifi: Nihat DEMİR</p>	

Tablo 11. Pertev Paşa Konuk Evi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Demir, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Demir, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	<p>AÇIKLAMA: Yapının taşıyıcı sistemi tamamen değişmiştir. Yapı malzemesinde ve işlevde de farklar oluşmuştur. Yapının orijinali bodrum kat taş duvar, üst katların yan cepheleri taş duvar ve diğer duvarlar bağdadi teknikle yapılmıştır. Yeni projede sadece bodrum kat vekuzey beden duvarı taş olarak yapılmıştır. Diğer taşıyıcı ve bölücüler çelik konstrüksiyonla inşa edilmiştir. İşlev olarak odalar ve holden oluşan zemin katta yeni planda misafir odaları ve ortak alanlar eklenmiştir. Taşıyıcı sistem çeliğe dönünce mekanların metrekaresi büyümüştür. Yapının yıkılmadan önce alınan rölövelerle oluşturulan restitüsyon projesine göre yapı aynı taban alanında yeniden inşa edilmiştir. Pencere ve döşemeler ahşap olarak ilk haline uygundur. Bodrum ve 1. katta da benzer durumlar yaşanmıştır. Mekansal olarak odaların işlevleri değişmiştir. Yapının çevre düzenlemesi ve bahçe duvarında yeniden inşa edilerek ilk haline uygundur. Yapıdaki iç merdivenler ahşap malzemedeki yapıya yerleştirilmiştir. Misafir konuk evi olarak tasarlanan yapıda tuvalet ve banyo düzenlemeleri birçok kişinin kullanımına uygun şekilde yerleştirildi. Yapının arka tarafında bahçe düzenlemesinde karo mozaik taşlarıyla beraber yeniden yapılmıştır. Yapının 1. Katında plan özellikleri açısından değişiklik bulunmaktadır.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 12. Pertev Paşa Konuk Evi görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Demir, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Demir, 2020).
Görünümler açısından karşılaştırma		
	Doğu Cephesi	Doğu Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Planlardaki kapı ve pencere değişmediği için görünüşler restitüsyona uygun olmuştur. Bütün cephelerde doluluk boşluk oranı orijinal hali gibidir. Malzeme ve yapım sistemi açısından büyük farklar olmuştur. Duvarlar taş bağdadi yapım sistemi üzerine horasan harcı kullanılmıştı. Kuzey beden duvarı taş duvar olarak aslı gibidir. Yapımın yüksekliği 9. 88 m olarak özgün gabaride yapılmıştır. Cepheeler genel görünümüyle özgünlüğünü korurken malzeme açısından aykırılıklar doğmuştur. Yeniden yapımda çelik konstrüksiyon ve panel sistemler tercih edilmiştir. Çatının yapım sistemi marsilya kiremit olarak uygulanmıştır.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 13. Pertev Paşa Konuk Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosundaki durumu

Pertev Paşa Konuk Evi		Rekonstrüksiyon Ölçütleri						
Eski görsel								
Yeni görsel								
İlk yapım: -	Son yapım: 2016							
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●
Değerlendirme:		<p>Trabzon Ortahisar Surlarında bulunan yapı konut işlevinde iken misafirlerin ağırlandığı konuk evi işlevine dönmüştür. Bulunduğu konumda yeniden inşa edilen yapının yapım sistemi ve malzeme kullanımı ilk halinin dışındadır. Tarihi bir bölgede bulunan yapı kent belleğinde yer almamasına karşın yapı formu açısından özgün yapılandı. Ancak taş ve bağdadi duvar tekniğiyle yapılan yapının yeniden yapımı çelik konstrüksiyon olması yapıyı tarihi özellikten uzağa taşımıştır. Sağlam olmadığı gerekçesiyle yıkılan yapının eski fotoğraflarına ulaşılamamıştır. Rekonstrüksiyon ölçütlerinden sadece 3 tanesini sağladığı için rekonstrüksiyonu zayıf olarak değerlendirilmiştir.</p>						
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●		

2.3.4. Trabzon Ortahisar Makina Mühendisleri Odası Binası

Yapı Trabzon İli, Çarşı Mahallesi 34 pafta 189 ada 31 parselde bulunmaktadır. Yapının envanter numarası 181 olarak bilinmektedir. Hemen yanında tarihi özelliği bulunan 182 numaralı bina bulunmaktadır. Tescil kayıtları ve koruma grubunun belirlenmesi çok eski tarihlere dayanmaktadır. Koruma grubu değişikliği Trabzon KVKBK'nın 13.09.2008 gün ve 1779 sayılı kararı ile 181 ve 182 numaralı tescilli binaların koruma grupları II. grup olarak belirlenmiştir. Tarihi yapıların 34 pafta 189 ada 3 ve 4 parselde bulunmalarına rağmen yapılan parsel birleştirme ve terk işlemleri nedeniyle parsel numaraları değişmiştir. Alan koruma sınırları içine alınmıştır (Şekil 43). 181 envanter numaraları olan yapı (günümüzde Makina Mühendisleri Odası Binası) yıkılma tehlikesi

bulduğundan dolayı Trabzon KVKBK'nın 27.12.2006 gün ve 2737 sayılı kararı ile rölövesinin alındıktan sonra belediye tarafından yıkılabileceği onaylanmıştır. Yine aynı kararda yapının aynı gabaride, aynı taban alanında, aynı cephe ve sağlam olan taş elemanların numaralandırılarak kurul tarafından onaylanacak yeni projede kullanılabileceği kararı alınmıştır. Bu parselle bitişik inşaatlar durduruldu ve 181 envanter numaralı tarihi binanın yeniden yapılması gerektiği açıklanmıştır. Trabzon KVKBK'nın 03.07.2004 gün ve 5068 sayılı kararı ile 181 ve 182 envanter numaralı ev için restorasyon projesi ve parsel içinde yeni yapılaşmaya onay verilmiştir (KVKBK, 2020).

Şekil 43. Makina Mühendisleri Odası Binası'nın koruma alanı içindeki durumu (KVKBK, 2020).

Eski ismiyle Hacıkadızedeler Konağı olarak bilinen tarihi yapı konak işleviyle birçok önemli ismi ağırlamıştır. Yapısında bulunan taş işçiliği ile de önemli bir eserdir. Yapı uzun zaman boş ve bakımsız kalmıştır. Çatıda ve birçok yapı elemanında çökmeler meydana geldi. Simetrik düzende giden pencere ve söveleri deforme olmuştur (Şekil 44). Yapının saçak altından binaya girilmektedir. Güney cephesinden girilen yapının giriş kapısı süsleme bakımından oldukça zengindir (Şekil 45). Diğer cepheleri süsleme bakımından ön cephelerine göre daha sade taş mimariye sahiptir.

Şekil 44. Hacıkadızade Konağı'nın cephedeki kırılmış pencereler (Sümerkan, 2020).

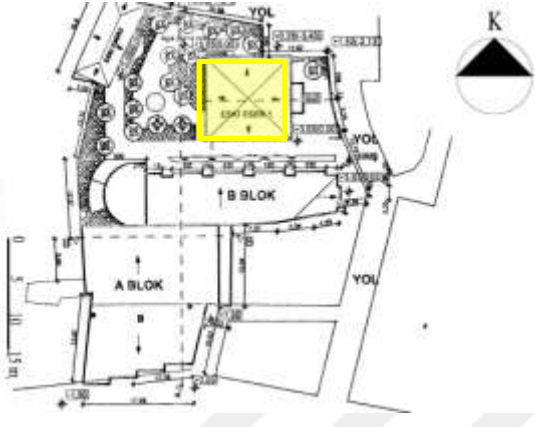

Şekil 45. a) Hacıkadızade Konağı'nın giriş alanı, b) Hacıkadızade Konağı'nın güney cephesi (Sümerkan, 2020).

Yapı bulunduğu parselin aşağısına yeniden inşa edilmiştir. Cephe düzeni olarak ilk haline uymaya çalışılsa da kullanılan malzeme, yapım tekniği, işlev ve plan özellikleri bakımından ilk halinden farklıdır. Yapının rölöve çizimlerine ulaşamadığından dolayı karşılaştırmalı olarak verilen tablolar metin kısmında sadece bahsedilmiştir. Tanık olanlardan ve proje müellifinden edinilen bilgilere göre yapının aslından oldukça farklı olduğu öğrenilmiştir. Yine edinilen bilgilere göre yapıda kullanılan orijinal taşlar kaybolmuştur. Aynı zamanda Trabzonlu zengin bir aile tarafından malikâne olarak kullanılırken birçok önemli misafirler ağırlandı. Cephe görünümüyle de oldukça estetik olan yapı sağlam olmama gerekçesiyle yıkılmıştır. Yeniden yapılan projede eski eserin yanında iş merkezi ve otoparkta tasarlanmıştır. Yapının kimlik bilgileri ve vaziyet

planındaki yeri yanındaki eski eserle beraber tablo ile sunulmuştur (Tablo 14). Yapının rekonstrüksiyon açısından değerlendirilmesi de devamında tablo ile incelenerek açıklanmıştır (Tablo 15).

Tablo 14. Trabzon Ortahisar Makina Mühendisleri Odası Binası yapı kimlik bilgileri

Makina Mühendisleri Odası Binası		
	Yapım Yılı	-
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	34/189/31
	Yaptıran	Hacıkadızedeler
	Yıkım Yılı	-
	Yıkım Nedeni	Sağlam olmayan
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Kamu Yapısı
	Yapı Malzemesi	Taş + Betonarme
	Yapım Sistemi	İskelet
Vaziyet Planı	Kat sayısı	4
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Ortahisar Çarşısı Mahallesi'nde bulunan yapı Hacıkadızedeler Konağı olarak bilinmektedir. Yapı konum olarak aşağı parselde yapılmıştır. Orijinal hali taş olan yapı yeniden yapıldığında iskelet sistem betonarme olarak yapılmıştır. İlk işlevi konak olan yapının yeni işlevi Makine Mühendisleri Odası'nın hizmet binası olmuştur. Bürolar ve kamusal alanları ile ilk halinden oldukça ayrılmıştır. Cephe olarak aslına uygun olmaya çalışsa da tarihi değeri kaybetmiştir. Kat yüksekliği olarak ilk gabaride kalmıştır.</p>	
	<p>Proje Müellifi: Sinan ÖZER</p>	

Tablo 15. Makina Mühendisleri Odası Binası rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Makina Mühendisleri Odası Binası		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: -	Son yapım: -								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
Değerlendirme:									
<p>Taş malzeme kullanımı ve cephe düzeni açısından tarihi eserlerden olan yapı çökme tehlikesi olduğu için yıkılmıştır. Kent belleğinde önemli yapılardan olduğu için rekonstrüksiyonu yapılması gerekli olmuştur. Ancak yeniden yapılırken parselin değişmesi ile başlayan yenilikler orijinal dokudan tamamen uzaklaşmasıyla devam etmiştir. Gerek yapım tekniği gerekse de kullanılan malzeme bakımından aslından kopmuştur. İşlevi değişmiş plan özellikleri farklılaşmıştır. Rekonstrüksiyon ölçütlerinden birçoğunu sağlamadığı için yapılan bu rekonstrüksiyon başarısız olarak değerlendirilerek replika çalışması olduğu görülmüştür.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.5. Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi

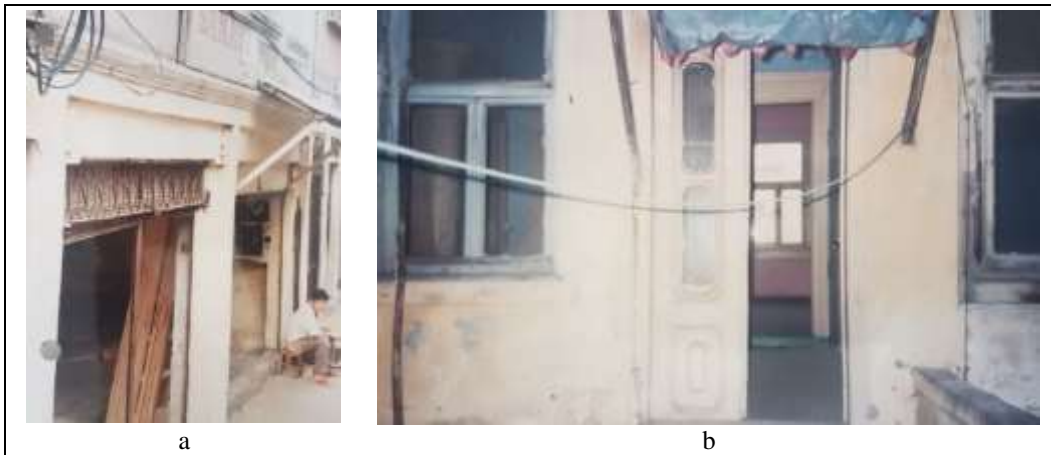
Yapı Trabzon İli, Ortahisar İlçesi, Pazarkapı Mahallesi, Sotha Kapısı Sokak, 30 pafta, 107 ada, 5 parselde yer alan tescilli bir yapıdır. Mimari özellikleri ve sliüeti gereği kent belleğinde yer edinen yapının ilk yapım tarihi 19. yüzyıla tarihlenmektedir (Şekil 46). Tarihi yapılarıyla öne çıkan Pazarkapı Mahallesinde yer alan yapının çevresinde önemli mimari eserler bulunmaktadır. Güneyinde Molla Siyah Camii ve güneybatı kısmında Hoca Halil Camii bulunmaktadır (Özen vd., 2010).

Şekil 46. Rahmiye Öksüz Evi'nin ilk hali (Bozal, 2020).

Yapı ilk yapıldığında 3 katlı iç sofalı plan tipine sahiptir. Yapının zemin katında iki tane dükkân bulunmaktaydı. Birinci kattan konut bölümüne girişi sağlanan yapının birinci katında sofayla birlikte 3 oda, mutfak, banyo ve kiler hücreleri bulunmaktaydı (Şekil 47). Döner merdivenle çıkılan ikinci katında ise yine aynı birimler bulunmaktaydı. Yapının orijinalinde zemin kat tamamen taş yığma üst katlarda ise güney cephesi hariç taş malzeme devam etmektedir. Güney cephesin de ise bağdadi duvar tekniği kullanılmıştır. Zemin kat ticaret işlevinde iken üst katlar konut işlevindeydi. Yapının pencereleri dikdörtgen forma sahip söveler ise ahşaptandı. Kıırma çatıya sahip olan yapının çatı örtüsü alaturka kiremit ile kaplanmıştı (Bozal, 2020).

Şekil 47. a) Kuzey taraftan dükkân katı, b) Birinci kattaki sofa (Bozal, 2020).

Yapı 1990'lı yıllarda yıkılıp yerine 4 katlı betonarme yapı inşa edilmiştir (Şekil 48). Trabzon Ortahisar Belediyesi tarafından orijinal haliyle fakat farklı bir konumda yapılması için rekonstrüksiyon projesi yaptırılmıştır. Yapının proje aşamasında olup henüz inşa edilmemiştir. Yapı bulunduğu konumda değil başka bir konuma yaptırılacaktır. Yapının değerlendirmesini restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri üzerinden yapılacaktır. Yapının kimlik bilgileri ve vaziyet planı elde edinilen bilgilere göre tabloyla sunulmuştur (Tablo 16). Yapının rekonstrüksiyonuna başlanmadığı için yeni görselleri mevcut değildir. Plan açısından restitüsyon ve yeni oluşturulan rekonstrüksiyon projesi incelenmiş ve farklar değerlendirilmiştir (Tablo 17). Aynı şekilde görünüşler açısından yapıda yeni yapılması planlanan farklar gösterilmiştir (Tablo 18). Böylece rekonstrüksiyon ölçütlerine göre yeni projenin başarılı olup olmadığı incelenerek açıklanmıştır (Tablo 19).

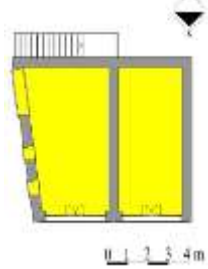
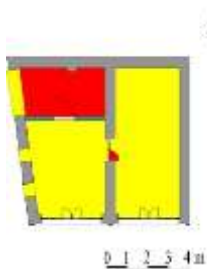
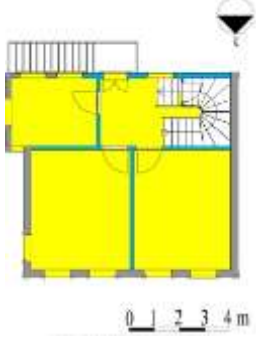
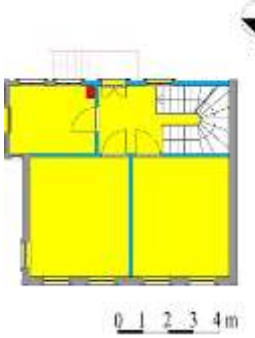

Şekil 48. 1990'lı yıllarda tescilli binanın yerine yapılan yeni yapı (Bozal, 2020).

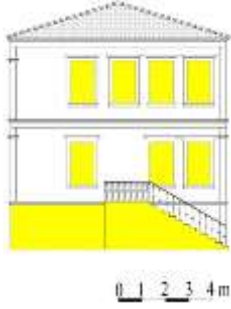
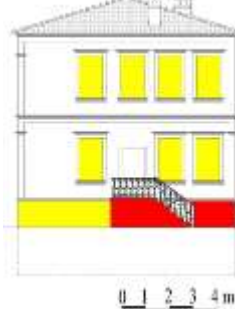

Tablo 16. Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi yapı kimlik bilgileri

Rahmiye Öksüz Evi		
	Yapım Yılı	19. yy
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	30/107/5
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	1990'lı yıllarda
	Yıkım Nedeni	-
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Konut ve ticari
	Yapı Malzemesi	Taş
	Yapım Sistemi	Yığma
Vaziyet Planı	Kat sayısı	3
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Ortahisar Pazarkapı Mah. bulunan yapı 3 kattan oluşmaktaydı. Zemin katında dükkan yapısı üst katlar konu işlevindeydi. Moloz taş yığma şeklinde yapılmış yapı iç sofalı plana sahipti. 19. yy özelliklerini barındıran yapı 1990'lı yıllarda yıkılıp yerine 4 katlı betonarme yapı yapılmıştır. Günümüzde ise bu yapıda kentsel dönüşün nedeniyle yıkılmıştır. İlk hali tescilli olan yapının cephe düzeninde pencereler simetriklerdir. Ortahisar Belediyesi tarafından rekonstrüksiyon projesi yapılmıştır. Yeni projede konu ve dükkan olan yapı çocuk bakım evine dönüştürülecektir.</p>	
Fotoğraf (Bozal, 2020).	Proje Müellifi: Miraç BOZAL	

Tablo 17. Rahmiye Öksüz Evi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Bozal, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Bozal, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	AÇIKLAMA: Yapının zemin katı dükkan işlevindeydi. Yeni yapılan rekonstrüksiyon projesinde işlevi çocuk bakım evi olarak tasarlandığı için zemin katı mutfak, danışma ve yemekhane olarak tasarlanmıştır. Taş duvardan kapı açılarak danışma ve yemekhane arası geçiş verilmiştir. Birde arka tarafta mutfak eklenmiştir. Danışma katına merdiven konularak üst kata çıkış verilmiştir.	
		
1.Kat Planı	1.Kat Planı	
AÇIKLAMA: Yapının 1. katında mevcut durum aynen korunmuştur. Pencere düzeni ya da kapıların yerleri rölöveye uygundur. İşlev olarak değişen yapının bölümleri kreşe uygun ihtiyaç mekanlarına dönüşmüştür. 2. katında ise sadece değişen durum eğitmen odası olarak tasarlanan merdivenin karşısındaki odaya tuvalet mekanı koyulmuştur. Tesisat düzeni içinde alt kattan itibaren baca eklenmiştir.		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 18. Rahmiye Öztürk Evi görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Bozal, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Bozal, 2020).	
Görünümler açısından karşılaştırma			
	Güney Cephesi	Güney Cephesi	
<p>AÇIKLAMA: Yapının güney cephesi orjinalinde farklı malzeme ve yapım tekniğinden yapılmış cephesindedir. Güney cephesindeki sadece birinci kata giriş kısmındaki merdiven sayısı ve peyzajı farklıdır. Görünümler açısından bütün cepheler de ilk haline sadık kalınmıştır. Pencere düzenleri ve çatı örtü sistemiyle orjinali yansıtmaktadır. Kat sayısı zemin ile beraber 3 kattan oluşmaktadır. Bina yüksekliği 11, 80 m olarak ilk halindeki gabari ile aynıdır.</p>			
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar	

Tablo 19. Rahmiye Öztürk Evi'nin rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Rahmiye Öztürk Evi		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel	-								
İlk yapım: 19. yy	Son yapım: -								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Yeni haline başlanmamış olan bu yapının bulunduğu Pazarkapı Mahallesinde çevre yapılar halinde bütünlük oluşturmaktadır. Tarihi bölgede mimari özelliği yüksektir. Orijinal haliyle tescilli bir yapıydı. Bu yapı için hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde yapının mevcut yerinde konumlandırılmayacak olması ve işlev açısından farklı işleve hizmet vermesi orijinaline aksi durumlardır. İşlev olarak çocuk bakım evi olarak tasarlanması ve mutfak bölümünün varlığı tesisat açısından sıkıntılar yaratabilir. Plan, cephe, gabari ve kullanılan yapım tekniği açısından ilk halini yansıtmaktadır. Ölçütlerde 4 tanesini sağladığı için rekonstrüksiyonu orta derecededir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.6. Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi

Trabzon İli, Ortahisar İlçesi, Pazarkapı Mahallesi, Çulha Sokak, 29 pafta, 98 ada, 7 parselde yer alan tescilli bir yapıydı (Şekil 49). Pazarkapı Mahallesi'ndeki birçok tarihi yapıyla komşu durumundaydı. Yapım tarihi kesin bilinmemekle beraber mimari yapısı ve üslubuyla 20. yüzyıla tarihlenmektedir. Yapının ismi eski sahibinin adıyla anılmaktadır. Kuzeybatısında Hoca Halil Cami, batısında Molla Siyah Cami, kuzey doğusunda Tophane Hamamı ve kuzeyinde Sekiz Direkli Hamam bulunmaktadır (Bozal, 2020).

Şekil 49. Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi'nin kuzey cephesi (Bozal, 2020).

Yapı kentsel dönüşüm kapsamında birçok diğer yapılar gibi Pazarkapı Mahallesi'nde bakımsız ve boş kaldı. Bodrum katıyla beraber toplamda 3 kattan oluşmaktaydı (Şekil 50). Dikdörtgen forma yakın yamuk ve iç sofalı plana sahipti. Zemin katında güney cephesi hariç moloz yığma teknik kullanılmışken birinci katında batı cephesi hariç tüm duvarlar bağdadi yapım tekniğiyle yapılmıştı. Yapının bütün pencereleri dikdörtgen formda ve ahşap malzemedeydi. Batı cephesinde ise pencere boşluğu bulunmayıp moloz taş tekniğiyle tamamen kaplıydı. Yapının çatısı kırma ve örtüsü marsilya kiremitten oluşmaktaydı. Bodrum kattan ahşap merdivenle zemin kata çıkılmaktaydı. (Şekil 51). Bu katta sofaya açılan 3 odası mevcuttu. Birinci kata ise tahrip olmuş ahşap merdiven gidilmektedir. Bu katta küçük hol ve 4 oda bulunmaktaydı (Bozal, 2020).

Şekil 50. Güney cephesi (Bozal, 2020).

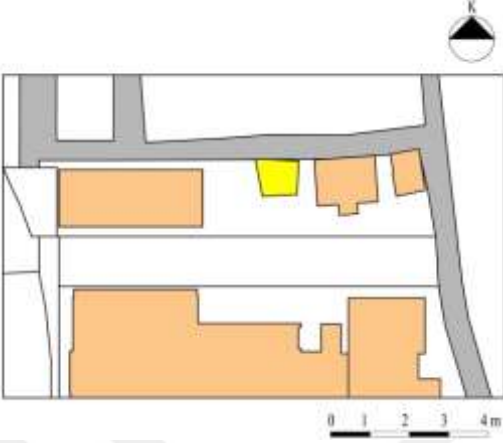

Şekil 51. a) Hamit Topaloğlu Evi'nin zemin katı, b) Birinci kattaki oda (Bozal, 2020).

Yapının vaziyet planındaki konumu ve kimlik bilgileri tabloda özetlenmiştir (Tablo 20). Yapının rekonstrüksiyon açısından değerlendirilmesi restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri karşılaştırılarak incelenmiştir. Hem plan hem de görünüşler bakımından analizler ve çıkarımlar yapılmıştır (Tablo 21, 22). Ardından sonuç tablosu niteliğinde olan rekonstrüksiyon ölçütlerini sağlayıp sağlayamadığı değerlendirilmiştir (Tablo 23). Değerlendirme sonucunda rekonstrüksiyon projesinin başarısı açıklanmıştır.

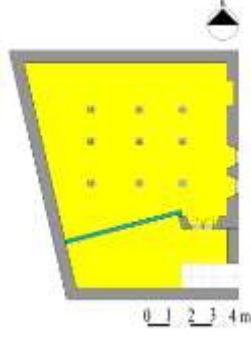

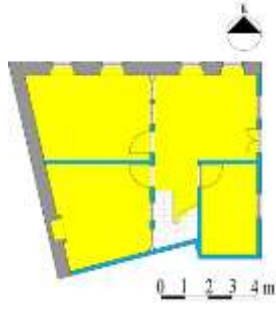

Tablo 20. Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi yapı kimlik bilgileri

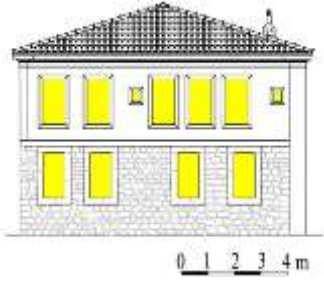
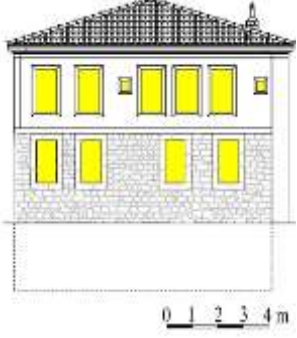

Hamit Topaloğlu Evi		
	Yapım Yılı	20. yy
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	29/98/7
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	-
	Yıkım Nedeni	-
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Konut
	Yapı Malzemesi	Taş
	Yapım Sistemi	Yığma
Vaziyet Planı	Kat sayısı	3
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Ortahisar Pazarkapı Mahallesi'nde bulunan yapı 3 kattan oluşmaktaydı. Konut işlevinde olan yapı moloz yığma ve bağdadi teknikle yapılmıştı. İç sofalı plan tipine sahipti. İlk hali tescilli olan yapının pencereleri dikdörtgen formlu ve ahşap malzemedен oluşmaktaydı. Ortahisar Belediyesi tarafından rekonstrüksiyon projesi yapılmıştır. Yeni projede konut olan yapı iş yeri olarak yapılmıştır.</p>	
Fotoğraf (Bozal, 2020).	Proje Müellifi: Miraç BOZAL	

Tablo 21. Hamit Topaloğlu Evi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Bozal, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Bozal, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Bodrum Kat Planı	Bodrum Kat Planı
	AÇIKLAMA: Bodrum kat planında değişen işlev ile bir takım mekanlar eklenmiştir. Depo ve ıslak hacim mekanları konuldu. Taşıyıcı direklerin bir kısmı kaldırılmıştır. Üst kata çıkmak için merdiven eklenmiştir. Bodrum kata ıslak hacimlerin yerleştirilmesiyle baca sistemide eklenmiştir.	
		
Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı	
AÇIKLAMA: Yapının 1. ve 2. katları restitüsyon projesine birebir uymaktadır. İşlev değişikliği ile yaşama odaları olan bölümler ofis odalarına döndürülmüştür. Islak hacimler için baca eklenmiştir. Bunlar dışında pencere, kapı ve odaların metrekaresi ilk haline uygundur.		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 22. Hamit Topaloğlu görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Bozal, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Bozal, 2020).
Görünüşler açısından karşılaştırma		
	Kuzey Cephesi	Kuzey Cephesi
	AÇIKLAMA: Yapının kuzey cephesinde ve diğer cepheleri aslına uygun olarak hazırlanmıştır. Yapıda kesit ve işlev açısından değişiklikler yapılmıştır. Bulunduğu konumdan başka bir yere tekrar yapılması planlanmaktadır. Kat yüksekliği 8, 80 m olarak orijinal gabaride tutulmuştur. Cephedeki pencere düzeni rekonstrüksiyonda aynen tekrarlanmıştır.	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 23. Hamit Topaloğlu Evi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Hamit Topaloğlu Evi		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel	-								
İlk yapım: 20. yy	Son yapım: -								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Pazarkapı Mahallesi'nde uyum içinde tarihi dokuyla var olabilirken başka bir konumda yapılması planlanmaktadır. Yapının geleneksel dokusu ve mimari özelliği ile rekonstrüksiyonu yapılması gerekmektedir. Çok yıkık ve atıl durumdaydı. Yapının ilk işlevinden farklı bir işleve yüklenmesi eleştirilebilecek diğer bir konudur. Konut iken iş merkezine döndürülmüştür. Bunlar dışında hazırlanan rekonstrüksiyon projesinde ilk haline uygun kat yüksekliği, cephe düzeni ve mimari kurgusuyla aslına yaşatabilecektir. Yapım tekniği ve taş malzemesi ile yığma haliyle inşa edilmesi planlanmaktadır. Tarihsel açıdan yeteri kadar eski fotoğrafı bulunmayan yapının rekonstrüksiyonu 4 ölçüt sağladığı için orta derecededir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.7. Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Yaylacı Evi

Trabzon ili Gazipaşa Mahallesi'nde 43 pafta 244 ada 6 parselde avlu içinde bulunmaktadır (Şekil 52). Yığma moloz taş duvardan avluya girilmektedir. Geleneksel mimari ile yapılan evin yapım tekniği bağdadi tekniktir. Taş duvarların sınırladığı ve bahçe bölümleri olan geniş bir avluya sahiptir (Şekil 53). Avlunun döşemesinde orijinal taş kaplamalar vardır. Yapının üst katı briketlerle örülmüş ve yanlış şekilde onarımlar yapılmıştır. Aynı zamanda merdiveni de yıkık durumdaydı. (Ataman, 2020). Yapının dış kısmında taş söveli ince yontudan yapılmış kapıdan içeriye girildiğinde aşhena bölümü bulunmaktadır. Zemin katında ve birinci katında odaları mevcuttur. Yapı Trabzon KVKBK'nın 17.02.2004 gün ve 4929 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Kısmi

rekonstrüksiyon olarak değerlendirilen yapı Trabzon KVKBK'nın 17.11.2011 gün ve 136 sayılı kararı ile restitüsyon, rölöve ve restorasyon projeleri onaylanmıştır (KVKBK, 2020).

Şekil 52. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi genel görünüm (Ataman, 2020).

Şekil 53. Giriş kapısı ve avlu (Ataman, 2020).

Rekonstrüksiyon çalışmaları sadece tamamen yıkılan yapılar için oluşturulmaz. Aynı zamanda yapı elemanları bakımından da ilk haline uygun şekilde inşa edilen kısmi çalışmalar da mevcuttur. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi'de Trabzon içinde kısmi olarak yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarından bir tanesidir. Yapının sonradan eklenen kısımları yıkılıp yapıya uygun olarak kısmi rekonstrüksiyon çalışmaları başlanmıştır. Cumba ve zemin kat duvarları ile taşıyıcı sistemi restorasyon uygulamalarına tabi olmuştur. Dış merdiven ve birinci katta tamamen rekonstrüksiyon yapılmıştır (Şekil 54).

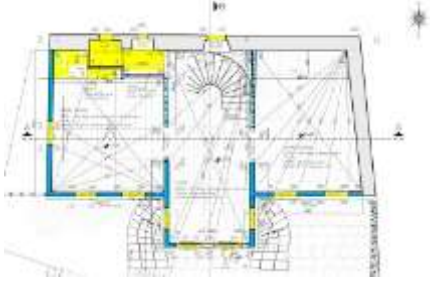
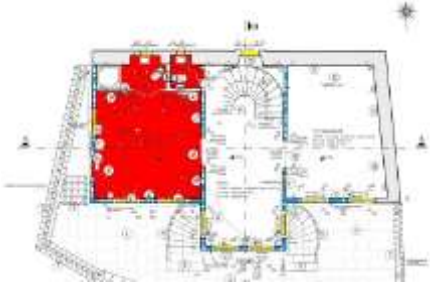

Şekil 54. Yıkık üst katı ve merdiveni (Ataman, 2020).

Yapı hakkındaki bilgileri ve vaziyet planı tablo şeklinde sunulmuştur (Tablo 24). Yapı için yapılan rekonstrüksiyon ve restorasyon projesi planlar ile görüşler açısından karşılaştırılmıştır (Tablo 25, 26). Karşılaştırmalar sonucunda da kısmi olarak yapılan rekonstrüksiyon çalışması başarı durumu ölçütlerle değerlendirilmiştir (Tablo 27). Yapının rölöve ve rekonstrüksiyon projelerine fotoğraf olarak ulaşılmıştır.

Tablo 24. Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Yaylacı Evi yapı kimlik bilgileri

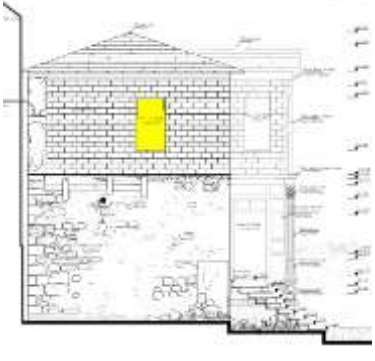
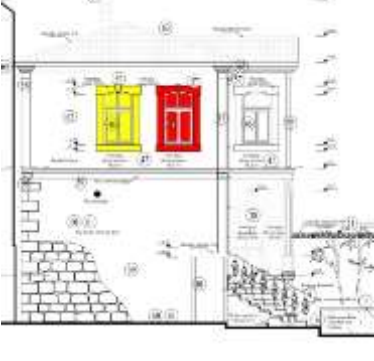

Selmin Köroğlu Yaylacı Evi		
	Yapım Yılı	-
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	43/244/6
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	-
	Yıkım Nedeni	-
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Konut
	Yapı Malzemesi	Taş
	Yapım Sistemi	Bağdadi
Vaziyet Planı	Kat sayısı	3
	<p>Mimari �zelliği: Trabzon Ortahisar Gazipaşa Mahallesi'nde bulunan yapı bakımsız ve terk durumdaydı. Yapının zemin ve cumba kısmı dışında sağlam unsuru bulunmamaktaydı. Sonradan yapılan kötü onarımlarla ilk halinden iyice uzaklaşmaya başlamıştı. Yapı bodrumla beraber 3 kattan oluşmaktaydı. Zemin katta oda ve mutfak, üst katta diğer odalar mevcuttur. Geleneksel dokuya uygun biçimde cumbalı ve taş bağdadi tekniğiyle yapılmıştır. Yapının yıkılan bölümlerine rekonstrüksiyon uygulamaları yapılmıştır.</p>	
Fotoğraf (Ataman, 2020).	Proje Müellifi: Mukaddes ATAMAN	

Tablo 25. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Ataman, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Ataman, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	1. Kat Planı	1. Kat Planı
	<p>AÇIKLAMA: Yapının zemin katı zaten bulunmaktadır. Üst kat rekonstrüksiyon olarak yapılmıştır. Restorasyon uygulamasında döşemesi tabliye beton olarak bakımsız olan döşemelerin ahşap latalı döşeme olarak kaplanmıştır. Odaların büyüklükleri ve işlevleri ilk haline uygundur. Yapının birinci katında ise doğu cephesine bakan yatak odasında ıslak hacimler ebeveyn banyosu olarak tasarlanmıştır. Aynı zamanda bu cephede bir pencere daha eklenmiştir. Bunlar dışında yapının bölümleri rölövesine uygundur. Peyzaj planı kapsamında ise yıkık durumdaki aşhena bölüme yenilenmiştir. Çiçek bahçeleri ve giriş alanı ile avlu tamamen yenilenmiştir.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 26. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Ataman, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Ataman, 2020).
Görünümler açısından karşılaştırma		
	Doğu Cephesi	Doğu Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Rölöve ve rekonstrüksiyon çizimlerine göre yapının yüksekliği değişmemiştir. Kat yüksekliği yaklaşık 8,40 m olarak aynı gabaride kalmıştır. Yapının çatı ve dış duvarlarına yapılan rekonstrüksiyon ile restorasyonla bina yenilenmiştir. Cephelerdeki pencere düzeni ilk haline uygundur. Sadece doğu cephesine 96 cm eninde 175 cm boyunda pencere eklenmiştir.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 27. Selmin Köroğlu Yaylacı Evi'nin rekonstruksiyon değerlendirme tablosu

Selmin Köroğlu Yaylacı Evi		Rekonstruksiyon �l�tleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel	-								
İlk yapım: -	Son yapım: -								
Rekonstruksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
Değerlendirme: Geleneksel mimari ile yapılmış olan konutun kısmi rekonstruksiyon uygulamasıdır. Birinci katının tamamı yıkılmıştır. Yapı elemanlarına yönelik yapılan rekonstruksiyon çalışması bakımından önemlidir. Cephe kurgusu ve yapım tekniği açısından ilk haline uygunluğu söz konusudur. Yeteri kadar eski fotoğrafı olmayan yapının bazı kısımlarına yapılan rekonstruksiyon çalışması 5 �lt� sağladığı için başarılı sayılmaktadır.									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.8. Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi

Trabzon İli Ortahisar İlçesi Gülbahar Hatun Mahallesi 16 pafta 58 ada 73 parselde bulunmaktadır. İl Tüzel Kişiliği'ne ait olan yapı 06.06.2008 gün ve 1627 sayılı karar ile tescil edilmiştir. Yapı 26.03.2009 gün ve 2048 sayılı karar ile de koruma grubu II olarak belirlenmiştir. Bu tescilli taşınmazın I. ve II. dönem restit syonları hazırlanarak yıkılmasına karar verilmiştir. Yıkılan bu yapı için rekonstruksiyon projesi hazırlanmıştır. Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20.07.2017 tarihinde 3665 sayılı kararı gereğince rekonstruksiyon projesinin uygunluğuna karar verilmiştir (KVKBK, 2020). Yapının güneyinde Faik Dranaz Caddesi, kuzeyinde ilköğretim okul binası ve batısında tescilli yapı bulunmaktadır (şekil 55).

Şekil 55. Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi yıkılmadan önceki hali (KVKBK, 2020).

Yapı çok bakımsız ve terk durumdaydı. Mekanlarda yıkılma, malzemelerde bozulmalar ve çöken yerler vardı. Pencere ile kapılar tamamen kullanım dışında ve kırık haldeydi. Duvar ve döşeme kaplamaları kullanılamayacak şekilde deformeler oluşmuştu (Şekil 56). İç mekan da pencere kolları ve sütun başlıkları orijinal detaylara sahipti. Yeniden yapılan projede bunların kullanılmaması detaylarda farklara neden olmuştur (Şekil 57). Yapı taşıyıcı sistem ve detaylardaki farklar ile beraber aynı konumunda yeniden inşa edilmiştir (Şekil 58).

Şekil 56. Kodlama Eğitim Merkezi zarar görmüş duvarları (KVKBK, 2020).

Şekil 57. a) Metal pencere kolu detayı, b) Tavandaki sütun başlığı detayı (KVKBK, 2020).

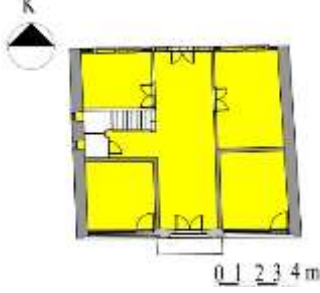
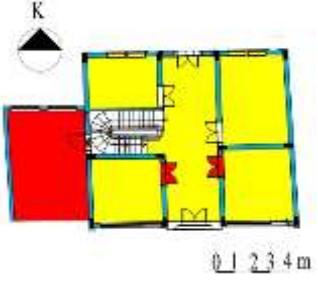
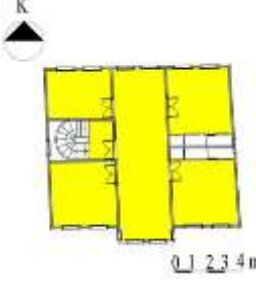

Şekil 58. Rekonstrüksiyon uygulaması sonrası yeni yapı

Yapının analiz edilmesi vaziyet planı, planlar ve görünüşler bakımından yapılmıştır. Öncelikle yapının vaziyet planının da içinde olduğu kimlik bilgileri ve mimari özelliği açıklanmıştır (Tablo 28). Yapının restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleri üzerinde çalışmalar yaparak analizler elde edilmiştir. Yapının planlar açısından ilk hali ile yeni hali arasında farklar ortaya çıkarılmıştır (Tablo 29). Aynı şekilde görünüşleri de incelenerek farklar açıklanmıştır (Tablo 30). Elde edilen analizlere göre de rekonstrüksiyon açısından yapının başarı durumu değerlendirilmiştir (Tablo 31).

Tablo 28. Trabzon Ortahisar Kodlama Eğitim Merkezi yapı kimlik bilgileri

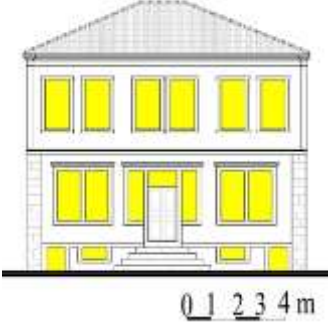
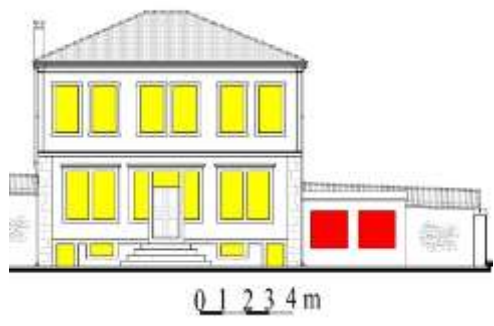

Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi		
	Yapım Yılı	-
	Konumu	Ortahisar
	Pafta/Ada/ Parsel	16/58/73
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	-
	Yıkım Nedeni	Sağlam olmayan
	Yeniden Yapım Yılı	2017
	İşlevi	Eğitim Merkezi
	Yapı Malzemesi	Betonarme, ahşap
	Yapım Sistemi	İskelet
Vaziyet Planı	Kat sayısı	3
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon Ortahisar’da bulunan yapı geleneksel konut mimarisindeydi. Zemin ve birinci katı olan yapının bir depo görevi gören bodrum katı vardı. Taş ve ahşap yığma olarak yapılmış yapı yeniden yapıldığında betonarme iskelet olarak taşıyıcı sistemi değiştirilmiştir. Kent merkezinde bulunan yapı günümüzde işlevi değiştirilerek eğitim merkezine dönüştürülmüştür.</p>	
	<p>Proje Müellifi: Nihat DEMİR ve Ali USLU</p>	

Tablo 29. Bilgisayar ve Kodlama Eğitim Merkezi planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Demir ve Uslu, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Demir, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	<p>AÇIKLAMA: Eğitim merkezine dödürülen yapının zemin katında işlevsel olarak farklar oluşmuştur. Zemin katta 2 dükkan, odalar ve sofadan oluşan yapı yeniden yapımda dükkanlar içeriye doğru alınmış kapıları kaldırılmış ve bekleme ile çalışma salonu yapılmıştır. Bunların dışında kütüphane ve bilgisayar laboratuvarları da yeni işlevler olarak odalara verilmiştir. Yapının ek kısmı olan aşhena bölümü yeniden yapılarak bilgisayar odası olmuştur. Yapının taşıyıcı sistemi ile yapım tekniği orijinalinden tamamen ayrıdır. Taş ve ahşap yığma ile bağdadi teknik ile yapılan yapı yeniden yapımda betonarme taşıyıcılar ile tuğla duvar bölücülerden oluşmaktadır.</p>	
		
1. Kat Planı	1. Kat Planı	
<p>AÇIKLAMA: Yapının 1. katında mekansal bölümler restitüsyonuna uygundur. Ancak değişen işlevlerle mekanların kullanım amacı değişmiştir. Odalar ve sofadan oluşan bu katta yeni yapıda eğitmen, personel ve müdür odaları aynı zamanda sofada sergi hölü oluşturulmuştur. Bodrum katta ise orijinalinde depo olan iki kısımdan oluşmakta iken yeni projede çalışma odaları, drama atölyeleri ve ıslak hacimlerden oluşup bodrum taban alanı oldukça genişletilmiştir.</p>		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 30. Kodlama Eğitim Merkezi görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Restitüsyon Projesi (Demir ve Uslu, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Demir, 2020).
Görünüşler açısından karşılaştırma		
	Kuzey Cephesi	Kuzey Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Yapının cepheleri restitüsyonuna uygun olarak planlanmıştır. Sadece kuzey cephesinde yeni birim eklenmiştir. Bu da cephede farklılığa neden olmuştur. Diğer cepheleri aslına uygun iken kullanılan malzemeler ve yapım tekniği ilk halini yansıtmamaktadır. Bina yüksekliği 9, 88 m olan yapının rekonstrüksiyonunda da aynı yükseklik korunmuştur. Çatı kaplaması marsilya kiremit olarak restitüsyonuna uygundur.</p>	
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 31. Kodlama Eğitim Merkezi rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Bilgisayar ve Kodlama Merkezi		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: -	Son yapım: 2017								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Trabzon tarihi çevre içinde bulunan yapı sağlam olmadığı gerekçesiyle yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Aynı konumunda tekrar yapılan yapının ilk halinden uzaklaştığı açıktır. Geleneksel yapım tekniği ve malzemeleri yeniden yapımda kullanılmamıştır. İşlev değişikliğine ve mekânsal olarak ta değişen yapının çok eski görsellerine ulaşılmamıştır. Betonarme iskelet taşıyıcı ve tuğla duvar bölücülerle oluşan yeni yapının tarihi dokusu kaybolmuştur. Yeniden yapılan bu uygulama için replika çalışmasıdır. Rekonstrüksiyon ölçütlerinden de sadece 3 tanesini sağladığı için yeniden yapımı zayıf olarak değerlendirilmiştir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.9. Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon

Yapı Trabzon İli, Çaykara İlçesi, Uzungöl Yeni Mahalle’de 130 ada 35 parselde bulunmaktadır. Taban alanı 142, toplam alanı 307 metrekaredir. Geleneksel Uzungöl Evleri’nin mimari özelliğini taşımaktadır. Kırsal çatı ve ahşap elemanları ile çevresindeki yapılar ile uyum içindedir. Kırsal alanda ahşap taşıyıcıların oluşturduğu mimarinin içinde ise odalara açılan sofa bulunmaktadır. Ayrıca evlerin çıkma şeklinde ahşap ızgaralarla beraber veranda şeklinde terasları mevcuttur (Şekil 59). Yeniden yapılan bu projenin ilk işlevi geleneksel kırsal konut iken yeniden yapımda kullanım amacı pansiyon olarak değiştirilmiştir (Şekil 60).

Şekil 59. a) 1975'te Uzungöl'deki geleneksel evlerin silüeti, b) Eski Uzungöl evleri (Sümerkan, 2020).

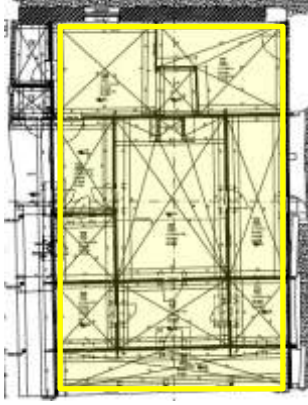
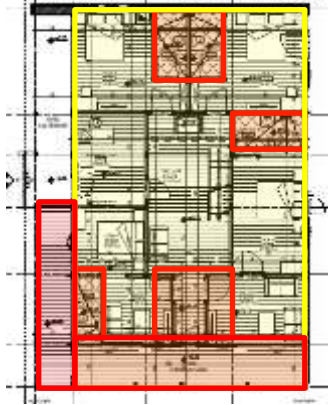
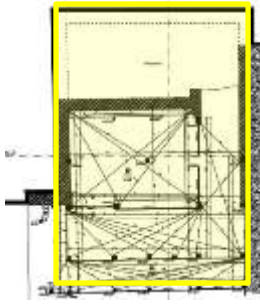

Şekil 60. Eser Pansiyon ön cephe

Uzungöl Yeni Mahalle'de bulunan yapının vaziyet planı ve yapı kimlik bilgileri tablo ile sunulmuştur (Tablo 32). Rekonstrüksiyon projesine ait detaylar rölövesi ile beraber planlar açısından karşılaştırılarak açıklanmıştır (Tablo 33). Görünüş açısından da projeler karşılaştırılarak farklar belirtilmiştir. Aynı zamanda oluşan farklılıklar hakkında açıklamalar yapılmıştır (Tablo 34). Yapının rekonstrüksiyon ölçütlerini sağlayıp sağlamadığı da cetvel üzerinde değerlendirilmiştir (Tablo 35).

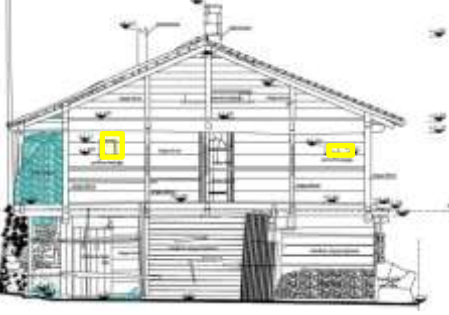
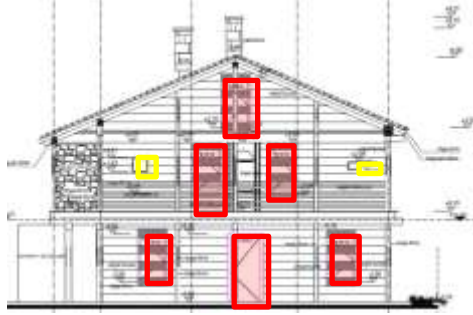
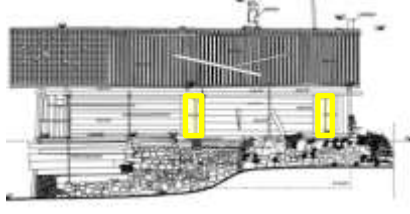
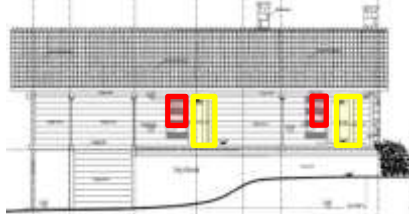

Tablo 32. Trabzon aykara Uzungöl Eser Pansiyon yapı kimlik bilgileri

Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon		
	Yapım Yılı	-
	Konumu	aykara
	Pafta/Ada/ Parsel	-/30/35
	Yaptıran	-
	Yıkım Yılı	-
	Yıkım Nedeni	-
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Pansiyon
	Yapı Malzemesi	Ahşap
	Yapım Sistemi	Yığma
	Vaziyet Planı	Kat sayısı
	<p>Mimari Özelliği: Trabzon aykara’da bulunan yapının ilk işlevi konut idi. Çevredeki turizmin artmasıyla beraber pansiyon işlevinde yeniden yapılması planlandı. Orijinalinde de 3 katlı olup ahşap elemanlardan oluşmaktadır. Tarihi ve kırsal bir bölgede aynı konumda yeniden oluşmuştur. Uzungöl Fevzi akmak Caddesi’nde bulunan yapı pansiyon olarak işlevine devam etmektedir. Uzungöl merkeze yakın ve manzaraya hakim konumdadır.</p>	
	<p>Proje Müellifi: Sinan ÖZER</p>	

Tablo 33. Uzungöl Eser Pansiyon planlar açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Özer, 2020).	Rekonstrüksiyon Projesi (Özer, 2020).
Planlar açısından karşılaştırma		
	Zemin Kat Planı	Zemin Kat Planı
	<p>AÇIKLAMA: Yapının zemin katında işlev değişikliği sebebiyle mekansal açıdan birçok farklar oluşmuştur. Konut iken 5 oda birkaç sofadan oluşmuş iken pansiyon olarak işlev yaptığında ise 4 tane turistlere göre yatak odası, lobi ve resepsiyon bölümlerinden oluşmuştur. Yapının rekonstrüksiyonunda otel görevi gördüğü için ıslak hacim mekanları eklenmiştir. Tesisat açısından yapının ilk halinden daha farklı oluşmuştur. Yapının döşeme, duvar ve tavan kaplamaları ahşaptan yapılmıştır. Zemin kata bir de manzaraya açılan veranda eklenmiştir.</p>	
		
Bodrum Kat Planı	Bodrum Kat Planı	
<p>AÇIKLAMA: Bodrum kat ilk işlevinde ahır ve depo olarak kullanılmaktaydı. Mekansal açıdan tamamen değişen bodrum kata giriş alanı, lobi ve yatak odaları eklenmiştir. Taban alanı olarak ilk haline uygundur. Taşıyıcı sistem olarak ta değişen kısımlar vardır. Yapının son katı olan çatı katında ise yine suit odaları eklenmiş ve mekansal açıdan farklar oluşmuştur.</p>		
Lejant	 Mevcut kısımlar	 Değişen kısımlar

Tablo 34. Uzungöl Eser Pansiyon görünüşler açısından karşılaştırılması

Proje	Rölöve (Özer, 2020)	Rekonstrüksiyon Projesi (Özer, 2020)
Görünüşler açısından karşılaştırma		
	Doğu Cephesi	Doğu Cephesi
	<p>AÇIKLAMA: Geleneksel yapının doğu cephesi işlev değiştiği için kapalı olan duvarda birçok 90 cm eninde 150 cm boyunda 5 tane pencere açılmıştır. Aynı zamanda bodrum kata girişi sağlayan 90 cm eninde 210 cm boyunda giriş kapısı eklenmiştir. İlk halinde ahşaptan yapılmış olan doğramalar yeni projede plastik esaslı malzemeden yapılmıştır. Yapının kütsel özellikleri ve bina yüksekliği ilk hali ile aynı ölçüde 4, 88 m olarak yapılmıştır. Çevre ve teraslar bakımından da birçok değişiklik yapılmıştır.</p>	
		
Kuzey Cephesi	Kuzey Cephesi	
<p>AÇIKLAMA: Binanın kuzey cephesinde aynı doğu cephesinde olduğu gibi işleve yönelik 90 cm eninde 150 cm boyunda kapıların yanına 2 tane pencere eklenmiştir. Ahşap dış cephe kaplaması ile duvarlar kaplanmıştır. Diğer cephelerde ise benzer uygulamalar yapıldı. Yeniden yapılan projede pencereler eklenmiş ve çevre düzenlemelerine yapılmıştır.</p>		
Lejant	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> <p>Mevcut kısımlar</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Değişen kısımlar</p> </div> </div>	

Tablo 35. Uzungöl Eser Pansiyon'un rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Uzungöl Eser Pansiyon		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: -	Son yapım: -								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Trabzon Uzungöl'deki geleneksel her mimari binası gibi önemli olan bu yapının rekonstrüksiyonu yapılırken mevcut konumunda yapılmıştır. Tarihi çevre silüetinin bir parçası olan yapı mevcut konumunda aynı taban alanı ve gabaride yeniden yapılmıştır. Ancak işlev değişikliği, plan farkları, malzeme ve cephe açısından yapılan değişiklikler yapıyı orijinalinden uzaklaştırmıştır. Rekonstrüksiyon ölçütlerinden sadece 3 tanesini sağladığı için yapının rekonstrüksiyonu zayıf olarak değerlendirilmiştir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

2.3.10. Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü

Trabzon İli, Akçaabat İlçesi, Yaylacık Mahallesi'nde bulunan tarihi köprü 19 ekim 2014 yılında aşırı sağanak yağış nedeniyle çökmüştür (Şekil 61). Yapı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 04.09.1985 gün ve 1413 sayılı kararı ile tescil edilmişken Trabzon KVKBK'nın 21.06.2016 gün ve 2959 sayılı kararıyla restorasyon müdahalesine onay verilmiştir (KVKBK, 2020). 2012 yılında da benzer bir çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Söğütlü Deresi üzerinde bulunan tarihi köprü 1990'lı yıllarda büyük sel felaketinde ise yıkılmamıştır. 1880'li yılların ikinci yarısında yapıldığı tahmin edilen 2 gözlü dairesel kemerli taş köprü aslına uygun şekilde yeniden yapılmıştır (Şekil 62). Aslına uygun inşa edilirken yıkılan taş malzemesi yapımda yeniden kullanılmıştır (URL-23, 2020).

Şekil 61. Osman Baba Köprüsü'nün yıkılışı (URL-24, 2020).

Şekil 62. Osman Baba Köprüsü'nün eski görseli (KVKBK, 2020).

Yapım tekniği ve yükseklik olarak ilk haline uygun olarak inşa edilmiştir. Malzeme olarak da çevreye dağılmış olan yıkık köprünün taşları kullanılmıştır (Şekil 63). Yıkıldığında altındaki su şebeke borularının birçoğu zarar görmüş ve birçok köy uzun süre susuz kalmıştır. Karayolları tarafından yeniden yapılmasına karar verilmiştir.

Şekil 63. Osman Baba Köprüsü'nün yeniden yapılışı (URL-25, 2020).

Yapının kimlik bilgisi ile kent içi konumu tablo ile sunulup mimari açıdan özelliği açıklanmıştır (Tablo 36). Rekonstrüksiyon bakımından ise ölçütlere olan uygunluğu değerlendirilerek tablosu verilmiştir (Tablo 37).

Tablo 36. Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü yapı kimlik bilgileri

Osman Baba Köprüsü		
	Yapım Yılı	1880'li yıllar-
	Konumu	Akçaabat
	Pafta/Ada/ Parsel	-/-/-
	Yaptıran	Osmanlı Dönemi
	Yıkım Yılı	19.10.2014
	Yıkım Nedeni	Aşırı yağış
	Yeniden Yapım Yılı	-
	İşlevi	Köprü
	Yapı Malzemesi	Taş
	Yapım Sistemi	Yığma
Kent İçi Konumu	Kat sayısı	-
	<p>Mimari Özelliği: Akçaabat Söğütli Dersi üzerinde yaklaşık 200 yıllık Osmanlı Dönemi köprüsüdür. Köprü dairesel kemerli taş yığmadır. Köprüde 2 kemer vardır. Aşırı yağış nedeniyle yıkılan köprü 2014 yılında yıkılmıştır. Çevreye dağılan moloz taşları yeniden yapımda kullanılmıştır.</p>	
Fotoğraf (URL-25, 2020).	Proje Müellifi: Mukaddes ATAMAN	

Tablo 37. Akçaabat Osman Baba Köprüsü'nün rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Osman Baba Köprüsü		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: 19. yy		Son yapım: 2016							
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
<p>Değerlendirme:</p> <p>Yapı tipolojisi köprü olan tarihi yapı orijinal yerinde, aynı malzeme ve yapım tekniğiyle yeniden yapılmıştır. Görünüş olarak 2 dairesel kemer gözü yeniden yapılmıştır. Moloz taş yığma yapı olarak inşa edilen köprü ulaşımı sağladığı ve tarihsel değeri büyük olduğu için kentli için önemli bir yapıdır. Yeteri kadar eski görseli bulunmasa da yapının ölçütlerden tamamını sağladığı için rekonstrüksiyonu başarılı olarak kabul edilmiştir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

Tez çalışması kapsamında Trabzon'da yapılan yeterli belgesine ulaşılan on tane rekonstrüksiyon çalışması açıklanmıştır. Yapıların yeniden yapımları ve değerlendirme tablosundaki durumları detaylı olarak açıklanmıştır. Tablodaki ölçütleri sağlayıp sağlamadıkları ve buna bağlı olarak başarıları verilmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen on yapının genel durumlarını ve belirlenen ölçütlerin toplamdaki oranlarını görmek için ortak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur (Tablo 38). Bu genel değerlendirme tablosundan çıkan verilere göre birtakım tespitler yapılmıştır.

Tablo 38. Yeniden inşa edilen yapıların rekonstrüksiyon tablosundaki genel durumu

Yapı Adı	Rekonstrüksiyon Ölçütleri							Başarı durumu
	Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerinin olması	Eski fotoğraflarının olması	
Taşören Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
Bekir Turan Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Pertev Paşa Konuk Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Makine Mühendisleri Odası	●	●	●	●	●	●	●	●
Rahmiye Öksüz Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Hamit Topaloğlu Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Selmin Köroğlu Yaylacı Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Merkezi	●	●	●	●	●	●	●	●
Uzungöl Eser Pansiyon	●	●	●	●	●	●	●	●
Akçaabat Osman Baba Köprüsü	●	●	●	●	●	●	●	●
TOPLAM ●	7	7	6	4	7	9	3	*
YÜZDESEL ORAN (%) ●	70	70	60	40	70	90	30	40
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)	Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

Trabzon'da yapılan ve yeterli belgelerine ulaşılan 10 tane önemli rekonstrüksiyon çalışmaları ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu yapıların dışında Trabzon'da kayıtlı olarak yapılan ancak çalışma kapsamında yeterli belgesi bulunamayan veya kayıtlı olmayan başka yeniden yapımlarda mevcuttur. Bunların içinden envanteri bulunan ve nitelikli olarak görülen yapılar tabloda sunulmuştur.(Tablo 39). Ancak tablodaki yapıların yeterli belgesine ulaşılmadığı için sadece pafta/ada/parseli, konumu ve işlevi açıklanmıştır.

Tablo 39. Trabzon'da rekonstrüksiyonu yapılan diğer yapılar

Pafta/Ada/Parsel	Konum	İlk /Son İşlevi	Yapım Tekniği
18/62/9 Selahattin Demirci Evi	Gülbahar Hatun Mahallesi	Konut/Konut	Rekonstrüksiyon
18/66/9	Gülbahar Hatun Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
30/109/1	Ortahisar Mahallesi	Konut/Konut	Rekonstrüksiyon
24/127/59 Ömer Eyüboğlu Evi	Ortahisar Mahallesi	Konut/Konut	Rekonstrüksiyon
23/118/6	Ortahisar Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
23/116/36 Hayri İkinci Evi	Ortahisar Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
32/174/9	Çarşı Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
31/179/10	Çarşı Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
32/163/9-14	Çarşı Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
29/98/8-9	Pazarkapı Mahallesi	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon
48/271/2	Kunduracılar Caddesi	İşyeri/İşyeri	Rekonstrüksiyon
48/271/3	Kunduracılar Caddesi	İşyeri/İşyeri	Rekonstrüksiyon
37/201/50	Nemlioğlu Sokak	Konut/İşyeri	Rekonstrüksiyon

NOT: Yapıların bilgileri kaynaktan kullanılmıştır (Özen vd., 2010).

Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları ve değerlendirmeleri tablolarla sunulmuştur. Ancak bu yapıların dışında Trabzon Kenti için literatürde kendine yer bulan birçok yok olmuş yapı vardır. Bu yapılarında rekonstrüksiyon uygulamaları yapıp kente tekrar geri kazandırılması için rekonstrüksiyon ölçütleri sağlaması gerekmektedir. Trabzon Kenti içinde literatürde bulunan ancak yok olmuş yaklaşık 50 yapı içinden 19 tanesi tabloda listelenmiştir (Karpuz, 1982; Karpuz, 1994) (Tablo 40). Bu yapıların envanter bilgileri, eski fotoğrafları ve rölöveleri tablolar şeklinde hazırlanmıştır (Ek-1). Yapıların rekonstrüksiyon değerlendirme tablosundaki ölçütleri karşılama durumları genel olarak ortaya çıkmıştır. Bu yapıların rekonstrüksiyonları yapılması durumunda sağlayacakları ölçütler ve başarı durumları tablo ile sunulmuştur (Tablo 41). Bu tablodan çıkan veriler sonucu Trabzon'da yok olmuş yapıların rekonstrüksiyonları hakkında tespitler yapılmıştır.

Tablo 40. Trabzon’da yok olmuş literatürde yer alan yapıların listesi

Trabzon’da yok olmuş literatürde yer alan yapılar	
Camiler	Tabakhane Cami
	Müftü Cami
	Pazarkapı Cami
	Gözaçan Cami
Medreseler	İmaret Medresesi
	İskender Paşa Medresesi
Türbeler	Kavak Meydanı Türbesi
	Yusuf ve Asım Paşa Türbesi
	Kadri Paşa Türbesi
Hanlar	Suluhan
	Miri Han
Hamam	İmaret Hamamı
Çeşmeler	İskender Paşa Çeşmesi
	Kethüda Z. E. Ağa Çeşmesi
Konutlar	Şatıroğlu Evi
	Meryem Kurtoğlu Evi
	Kale İçi 32 nolu ev
Diğer Yapılar	Gregory Kilisesi
	Turan Sinema Binası

Tablo 41. Literatürde yer alan yok olmuş yapıların yeniden yapılabilmesi durumu

Yapı Adı	Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
	Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda yapılabilmesi	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğraflarının olması	Rekonstrüksiyon yapılma durumu
Tabakhane Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
Müftü Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
Pazarkapı Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
Gözaçan Cami	●	●	●	●	●	●	●	●
İmaret Medresesi	●	●	●	●	●	●	●	●
İskender Paşa Medresesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Kavak Meydanı Türbesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Yusuf ve Asım Paşa Türbesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Kadri Paşa Türbesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Suluhan	●	●	●	●	●	●	●	●
Miri Han	●	●	●	●	●	●	●	●
İmaret Hamamı	●	●	●	●	●	●	●	●
İskender Paşa Çeşmesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Kethüda Z. E. Ağa Çeşmesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Şatiroğlu Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Meryem Kurtoğlu Evi	●	●	●	●	●	●	●	●
Kale İçi 32 nolu ev	●	●	●	●	●	●	●	●
Gregory Kilisesi	●	●	●	●	●	●	●	●
Turan Sinema Binası	●	●	●	●	●	●	●	●
TOPLAM ●	19	12	11	10	8	10	3	*
Semboller (Uygunluk durumu)	Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			

Trabzon'da yok olmuş yapıların yeniden yapılması halinde rekonstrüksiyon ölçütlerini sağlamaları gerekmektedir. Çalışma kapsamında belirlenen ölçütleri en çok sağlayan ve kentli için daha çok öneme sahip olan Turan Sinema Binası rekonstrüksiyon değerlendirme tablosuna yerleştirilmiştir (Tablo 42). Yapı hem günümüze daha yakın zamanda yıkılmış hem de yeterli belgelerine ulaşma bakımından diğer yapılardan daha ön planda olduğu için örnek olarak seçilmiştir.

Tablo 42. Trabzon Turan Sinema Binası'nın rekonstrüksiyon değerlendirme tablosu

Trabzon Turan Sineması		Rekonstrüksiyon Ölçütleri							
Eski görsel		Kent belleğinde yer alması	Mevcut konumunda bulunması	Özgün malzeme ve yapım tekniği	İşlev ve plan açısından özgünlük	Özgün cephe, kütle ve gabaride olması	Yeterli belgelerin olması	Eski fotoğrafların olması	Başarı durumu
Yeni görsel									
İlk yapım: 20. yy	Son yapım: -								
Rekonstrüksiyon açısından uygunluk		●	●	●	●	●	●	●	●
Değerlendirme:									
<p>Trabzon'un eski fotoğraflarına bakıldığında kentin meydanı olan Atatürk Alanı'nda tarihi çevre içinde yıkılmış bir yapı göze çarpmaktadır. Bu yapı birçok isimle anılmakla beraber Turan Sineması olarak bilinmektedir. Kent belleği ve silüeti için önemli olan bu yapı rekonstrüksiyonu yapılması gereken yapılardandır. Yapının rekonstrüksiyon projesinin yapılması halinde kriterleri özgün haline göre sağladığında sonucu başarılı çıkacaktır. Kent belleğinde yapı yer almakta ve yapı bulunduğu konumda aynı işlevde tekrar yapılabilir. Özgün malzemesi ve yapım tekniğiyle ilgili yeterli belge bulunmasa da restitüsyon çalışması yapılarak bu eksiklik giderilebilir. Araştırmalara göre rekonstrüksiyon için yeteri kadar belgesi ve fotoğrafları da bulunmaktadır. Öncelikle bütün veriler analiz edilip detaylı restitüsyon çalışması yapılmalıdır. Yapı yeniden yapıldığında orijinal durumuna aykırı görünüşte ve farklı yapım tekniklerini gerektirmeyecektir. Yapının restitüsyon projeleri hazırlandıktan sonra rekonstrüksiyon için yapı yeniden inşa edilebileceği görülmektedir.</p>									
Semboller (Uygunluk ve başarı durumu)		Evet ●	Hayır ●	İyi ●	Orta ●	Zayıf ●			
Not: Fotoğraf ve bilgiler kaynaktan kullanılmıştır (Tuluk ve Düzenli, 2010; Tuluk ve Usta, 2017).									

3. BULGULAR VE İRDELEMELER

Çeşitli medeniyetlerin hüküm sürdüğü Trabzon kenti içinde rekonstrüksiyon tekniği yapılan uygulamalar kapsamında irdelenmiştir. Literatür araştırmaları ile oluşturulan çalışmalar sonucu Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları hakkında veriler elde edilmiştir. Bunun yanında Trabzon genelinde rekonstrüksiyon ölçütlerinin durumu üzerine bulgulara ulaşılmıştır.

3.1. Rekonstrüksiyonu Yapılan Yapılardan Elde Edilen Veriler

Trabzon'da yapılan rekonstrüksiyon uygulamaları içinden belirlenen 10 tane yeniden yapılan çalışmalar rekonstrüksiyon ölçütlerine göre değerlendirilmiş ve genel anlamda Trabzon'un yeniden yapımları hakkında tespitler yapılmıştır. Genel değerlendirme tablosundan elde edilen verilere göre de yüzdesel oranlar yazılmıştır.

Rekonstrüksiyonu yapılan yapıların değerlendirme tablosundaki durumlarından bulunan verilere göre;

- Belirlenen yapıların % 70 oranında kent belleğinde olduğu ve rekonstrüksiyon yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yeniden yapıma başlamak için önemli ölçütlerden biri olduğu görülmektedir. Burada geriye kalan 3 tane yapının kent belleği için önemi olmasa da yapı bazında bireysel olarak değeri bulunmaktadır.
- Rekonstrüksiyon yapılan yapıların bulunduğu konumda yeniden inşa edilme oranları % 70 olarak tespit edilmiştir. Yapının çevresiyle bütün bir anlam ifade ettiği için bu ölçütün yerine getirilmesi önemlidir. Özellikle burada kent için önemli olan Eski Hacıkadızadeler Konağı'nın başka bir konumda bulunması rekonstrüksiyonu aksatan bir durumdur.
- Özgün malzeme ve yapım tekniği açısından özgünlük en çok zorlanılan kısımlardandır. Burada belirlenen yapılardan yaklaşık olarak % 60 oranında bu ölçüte uyum gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ancak Rahmiye Öksüz Evi ve Hamit Topaloğlu Evi proje aşamasında olduğu için yeniden yapımda tekniği konusunda oluşturulan raporlardan veriler alınmıştır.

- İşlev ve plan açısından özgünlük rekonstrüksiyonda değişime uğrayan kriterlerdendir. Eski şartların yeni döneme uymaması veya ticari amaçla yapılan değişiklikler yapıların kimliğini etkilemektedir. Burada belirlenen 10 yapıdan sadece 4 tanesi yani % 40'lık kısım işlev ve plan açısından ilk halini koruyabilmiştir.
- Yapıların silüetlerini koruyabilmek için özgün kütesine ve gabarisine uymak gereklidir. Eski fotoğrafların özellikle yardımcı olduğu bu kriterde belirlenen yapılardan % 70'lik bir oran ile özgün cephe, kütle ve gabari ölçütüne uyum göstermektedir.
- Rekonstrüksiyonların başarısını ortaya koymanın en önemli kriteri yeterli belgelerin olmasıdır. Bu yüzden belirlenen yapıların yeterli belgeleri olduğu için seçilmiş ve değerlendirmeye alınarak eski haliyle karşılaştırılmıştır. Sadece Makine Mühendisleri Odası Binası için yeterli belge ve çizimleri bulma konusunda sorun oluşturmuştur.
- Rekonstrüksiyonlar için yeterli yazılı kaynakların yanında eski görsellerinde bulunması eksik kısımların tamamlanması ve görünüşü oluşturmak için önemlidir. Belirlenen yapıların sadece 3 tanesinin arşiv belgelerine göre eski fotoğraflarına ulaşılmıştır. Tablodaki ölçütler içinden % 30'luk bir oranla en düşük seviyede kalmıştır.
- Tablodan elde edilen verilere göre tespit edilen yapıların sadece 4 tanesi yani toplamda % 40'ı rekonstrüksiyon açısından başarılı olarak görülmektedir. Geriye kalanların 2 tanesi yani yüzde %20 ' lik kısmı orta derece olurken diğer 4 tanesi yani %40'ı başarısız olarak değerlendirilmiştir.

3.1.1. Trabzon Çaykara Taşören Cami Hakkında Tespitler

Kırsal mimari özelliklerinde bulunan cami geçirdiği büyük yangın sonucu neredeyse yıkılmıştır. Yapının rekonstrüksiyonu yapılırken aslına uygun olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Mekansal olarak caminin eski dokuyla uyum içinde olduğu ek kısımlarında birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bazı beden duvarlarında pencere eklense de yapının eski görsellerine uygun olduğu görülmektedir. Yapı malzemesi ve yapım sistemi olarak ta özgün haline uygundur. Rekonstrüksiyon ölçütlerini sağlamış ve yapım sistemi yapılırken

özgünlüğe önem verildiği anlaşılmaktadır. Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan yeniden yapılan caminin kent içindeki rekonstrüksiyon çalışmalarına örnek teşkil etmektedir. Rekonstrüksiyonu başarılı olduğu için bulunduğu alanda ve kullanıcıları tarafından benimsenmiş özgün hali gibi varlığını sürdürmektedir.

3.1.2. Trabzon Vakıfkebir Bekir Turan Evi Hakkında Tespitler

Strüktürel anlamda büyük hasar görmüş bir yapıydı. Eski fotoğraflardan görüldüğü gibi yıkılması gerekmekteydi. Yapının kent veya kırsal alanda önemli bir yapı olarak değerlendirilmemiştir. Ancak kullanıcı tarafında yeniden yapılması istenmiştir. Yapının yeniden yapımında özgün hali esas alındığı görülmektedir. Yıkılmadan önce rölöve çalışması yapıp rekonstrüksiyon projesinde kullanılmıştır. Arşiv çalışmaları sonucunda eski fotoğrafların varlığı eksik kalmıştır. Rekonstrüksiyon ölçütlerini birçok kısımda sağladığı için rekonstrüksiyonu başarılıdır. Ancak yapının kent içinde ve bellekte yeri olmadığı için rekonstrüksiyon yapılması gerekli olup olmadığı sorgulanmaktadır.

3.1.3. Trabzon Ortahisar Pertev Paşa Konuk Evi Hakkında Tespitler

Trabzon Surları üzerinde bulunmakta olan yapı sağlam olmadığı gerekçeyle yıktırılmış ve rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Kentin merkezinde yer alan yapının rekonstrüksiyonu yanlış uygulama olarak değerlendirilmektedir. Yapının mevcut yapım sistemi ve malzemesi dışında çağdaş teknikle yapılması yanlışları doğurmaktadır. Aslında özgün haliyle yapılabileceği görülmektedir. Yanlış rekonstrüksiyon uygulaması olarak Trabzon'da yerini almıştır. Yapının sadece görünüş anlamında ilk haline benzemesi rekonstrüksiyon ölçütlerine yeterli olmamıştır. Kent belleğinde yer alıp almadığı sorgulanmaktadır. Aynı zamanda işlevi açısından da sıkıntıları olduğu tespit edilmiştir.

3.1.4. Trabzon Ortahisar Makine Mühensileri Odası Binası Hakkında Tespitler

Yapının özgün hali kent için önemli bir yapıydı. Trabzon'da yapılan yanlış rekonstrüksiyon çalışmalarındandır. Bulduğu konum, özgün yapım sistemi, malzemesi, işlevi ve cephe özellikleri bakımından ilk halinden tamamen uzaktır. Yapının özgün hali

konak olup cephedeki taş süslemeleri bakımından değerli bir yapıydı. Yeniden yapılan yapı betonarme sistemle yapılmış ve işlevinden uzaklaşmıştır. Yapının kent belleğinde yeri olduğu için yeniden yapılması gerekiyordu. Ancak özgün yapım sistemi ve malzemesi ile yapılması gerekiyordu. Aynı zamanda projenin belge eksikleri de bulunmaktadır.

3.1.5. Trabzon Ortahisar Rahmiye Öksüz Evi Hakkında Tespitler

Trabzon Kentsel Dönüşüm bölgesinde bulunan yapı ilk halinden uzak şekilde yeniden yapılmıştı. Ancak yeni hazırlanan proje ile yeniden özgün haliyle yapılması karar verilmiştir. Rekonstrüksiyon açısından proje aşaması tamamlanmış ancak yapımına başlanmamıştır. Proje açısından değerlendirilen yapı bulunduğu alanda önemli olduğu ve yapım özellikleri ile rekonstrüksiyonu yapılabilecek bir projedir. Ancak oluşturulan çalışmada işlev ve plan özelliklerine bakımından aykırı kararlar alındığı görülmektedir. Mevcut konumundan daha farklı bir alana da yapılacağı tespit edilmiştir. Bunların dışında diğer ölçütleri sağladığı görülmüş ve rekonstrüksiyonu yapılması halinde ortalama bir durum göstereceği bulunmuştur.

3.1.6. Trabzon Ortahisar Hamit Topaloğlu Evi Hakkında Tespitler

Proje aşaması tamamlanıp rekonstrüksiyon yapılması için karar alınmıştır. Strüktürel olarak zayıf durumda olan yapının yıkılması gerektiği tespit edilmiştir. Kent belleğinde yer alıp almadığı tartışılrsa da bulunduğu alanda geleneksel konut özelliği göstermektedir. Yeniden yapım projesinde mevcut konumu ve işlev özellikleri bakımından özgün halinden farklı bir görünüm sergilemektedir. Yapının eski fotoğrafları da yeteri olarak bulunmamaktadır. Rekonstrüksiyonu yapılması halinde ortalama bir başarı göstereceği tespit edilmiştir. Rekonstrüksiyonu gerekli olup olmadığı sorgulanmaktadır.

3.1.7. Trabzon Ortahisar Selmin Köroğlu Evi

Yapının alt katı sağlam olup üst katında sorunlar bulunmaktaydı. Yapının geleneksel özellikleri olduğu için kısmi olarak rekonstrüksiyonu yapılması gerekiyordu. Yapılan rekonstrüksiyon çalışmasına göre yapım malzemesi ve yapım sistemi ilk haline uygun

olduğu tespit edilmiştir. Kent belleğinde yer alıp almadığı sorgulanmaktadır. Eski fotoğraflarının varlığında eksiklikler bulunmaktadır. Yapının rekonstrüksiyon ölçütlerini yüksek oranda sağladığı görülmektedir. Bu yüzden rekonstrüksiyonu başarılı bulunmuştur.

3.1.8. Trabzon Ortahisar Naci Orhan Bilgisayar Bilimleri ve Kodlama Eğitim Merkezi Hakkında Tespitler

Yapı Trabzon Merkez’de tarihi bir çevrede yeniden yapılmıştır. Yeniden yapımda yapının özgün yapım sistemi ve malzemesinden uzak bir kaldığı tespit edilmiştir. Sadece görünüş olarak ilk haline benzeyen yapı rekonstrüksiyon uygulaması olarak yanlış bir çalışmadır. İşlev ve mekânsal açıdan da özgün konut tipolojisinden uzaktır. Yapının rekonstrüksiyon gerekli olup olmadığı sorgulanmaktadır. Hatta zayıf strüktürden dolayı yıkılmayıp sağlamlaştırma yapılabileceği de tartışılmaktadır.

3.1.9. Trabzon Çaykara Uzungöl Eser Pansiyon Hakkında Tespitler

Uzungöl’de geleneksel silüet içinde rekonstrüksiyonu yapılması gerekli görülmüştür. Ancak yeniden yapımında rekonstrüksiyon ölçütlerini yerine getiremediği tespit edilmiştir. Uygulama olarak yanlış yeniden yapım olarak değerlendirilmiştir. Özgün işlev, malzeme ve yapım sistemi olarak kırsal dokuya aykırı bir çalışmadır. Yeterli belge konusunda ve eski fotoğrafların varlığı bakımından da eksik veriler vardır. Yeniden yapımında geleneksel dokudaki benzer yapılardan karşılaştırmalar yapılarak başarıya ulaşma şansı varken bunun tercih edilmediği görülmektedir.

3.1.10. Trabzon Akçaabat Osman Baba Köprüsü Hakkında Tespitler

Osman Baba Köprüsü rekonstrüksiyon uygulamalarına başarılı bir örnektir. Rekonstrüksiyon çalışmaları sadece bina gruplarına değil yapılara da uygulanan bir çalışmadır. Köprü aşırı yağış nedeniyle yıkılmıştır. Yeniden yapımından özgün iskelet sistemi ve malzemesi kullanılmıştır. Yapının kendi malzemesi de dere kenarlarından toplanarak yapım sistemine katılmıştır. Kemerin formu ve özellikleri olarak eski fotoğrafların aynısı olduğu tespit edilmiştir. Tarih olarak eskilere dayanan köprü

bulunduğu çevre için gerekli bir köprüdür. Bu yüzden rekonstrüksiyonu yapılması yerinde bulunmuştur.

3.2. Trabzon'da Yok Olmuş Önemli Yapılardan Elde Edilen Veriler

Rekonstrüksiyon harap halde veya yok olmuş tarihi eserlere yapılan çalışma olduğundan Trabzon içerisinde literatüre girmiş yok olan önemli tarihi yapılar yaklaşık olarak belirlenmiş ve yıkılma nedenleri belgelerle açıklanmıştır. Yapının işlevinden çok yıkılma nedeni önemli olup yıkılan yapılar siyasal, ekonomik veya imar hareketleri nedeniyle yok edilmiştir. Araştırmalara göre Trabzon'da yaklaşık 50 tane önemli tarihi yapı yıkılmıştır. Tespit edilen 50 yapının içinden birtakım belgeleri bulunan 19 tanesi tablolarla sunulmuştur. Yok olmuş 19 yapı rekonstrüksiyon değerlendirme tablosuna yerleştirilmiştir. Değerlendirmeler sonucu yapıların rekonstrüksiyon yapılabilme durumları sorgulanmıştır.

Yapılan değerlendirmelerden yapılan tespitlere göre;

- Camilerin rekonstrüksiyonları yeterli belgeleri olduğu için yapılabileceği düşünülmektedir. Bu camiler mevcutta sadece isim olarak yeniden yapılmıştır. Ancak burada verilen 4 caminin rekonstrüksiyonu yanlış yapılmıştır. Yeniden yapılması durumunda yıkılması gerektiği düşünülmektedir.
- Medreselerin ve türbelerin işlev açısından yeni dönemi karşılaması bakımından yeterli olabileceği aynı zamanda yeterli belgelerin olmayacağı için rekonstrüksiyon edilmesi durumunda özgünlükten uzak olacağı tespit edilmiştir.
- Han yapıları yeniden yapılmaları durumunda yetersiz belgelerle karşılaşacağı için yeniden yapımının zor olacağı anlaşılmaktadır. Kent belleği için özellikle önemli olan Suluhan ise aynı isimle fakat tamamen yanlış rekonstrüksiyonla mevcuttur. Betonarme yapım sistemi ve plan açısından farklı bir biçimdedir.
- Hamam ve çeşme yapılarının kente hizmet veren yapılar olarak yeniden yapılabileceği ancak İmaret Hamamı'nın yeterli belgesi bulunmadığından özgünlükten uzak kalacağı tespit edilmiştir. Çeşmeler ise yeterli belge ve malzeme ile yeniden oluşturulabileceği görülmektedir.
- Kent içi geleneksel konutlar yeniden yapılması durumunda karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak eksiklerin giderileceği görülmektedir. Önemli mimarisi olan

konutlar yeniden yapıldığında işlev açısından yeterli durumda ise rekonstrüksiyonları başarılı olabileceği görülmektedir.

- Kent belleği ve silüeti için önemli büyük yapılardan Gregory Kilisesi çalışma kapsamında yeterli belgesine ulaşılmadığı için yeniden yapılması halinde orijinalliği taşımayacağı görülmektedir. Bu yapıların içinden çalışma kapsamında, belirlenen tüm verileri sağlayabileceği ve kent belleği için önemli olan Turan Sinema Binası rekonstrüksiyon edildiğinde başarılı bir çalışma olacağı varsayılmaktadır. Tüm ölçütleri sağlayan birkaç yapıda olsa Turan Sinema Binası'nın yeterli belgeleri bulunduğu kent için daha ön planda olduğu görülmektedir.
- Yeniden yapılarda öne çıkan önemli bir sorunda mevcut konumda yapılabilmesi durumudur. Kentin imarı değişmiş ve yapıların bulunduğu yerlerde başka oluşumlar olmaktadır. Yeni bir bina ya da ulaşım yolları tarihi yapıların yerlerini işgal etmiştir. Rekonstrüksiyon yapılması halinde bu alanlar için yeniden alan düzenlemesi yapılması beklenmektedir. Yapıların buldukları tarihi çevre ile bir bütün olduğu için mevcut konumda rekonstrüksiyonlarının yapılması gerektiği görülmektedir.
- Yazılı, çizili ve sözlü kaynakların tamamını oluşturan belgeler yeniden yapılarda kullanılmaktadır. Yeniden yapılacak bir yapı varsa bulunan arşiv kaynaklarının detaylı şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Eski fotoğraf veya gravürlerin rekonstrüksiyon için çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Eski fotoğrafların bulunması bakımından eksik olan yapılar için rekonstrüksiyon daha zor hale gelmektedir. Burada belirlenen yapılar içinde önemli eksiklerin başında gelmektedir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Rekonstrüksiyon, yıkılan veya harap haldeki kültür varlıklarını belgelere dayanarak özgün haliyle yeniden yapılması olarak açıklanmaktadır. Ancak yeterli belgeleri bulunma zorluğu ve yapıldığı dönemin teknik özelliklerin farklı olması gibi sebepleriyle müdahale tekniklerinden en son çare olarak görülmektedir. Restorasyon teknikleri içinde en son tercih edilen ancak gerekli durumlarda yapılan yeniden yapımlar aslına uygun olarak yapıldığı zaman başarılı olarak değerlendirilmektedir. Aksi durumda yapılan uygulamalar replika olarak değerlendirilip tarihi yanıltıcı etki yapması bakımından istenmeyen çalışmalardır. Kent belleğinde bulunan yok olmuş kültürel mirası yeniden oluşturmak için özgün özelliklerine uymak gereklidir. Özellikle büyük savaşlar sonrası harap olan kentlerin yaptığı kimlik çalışmalarıyla kendini gösteren rekonstrüksiyon devamında yasalar ile şekillenmiştir. Ancak bazı uygulamaların yasaların koyduğu kurallara uymadığı tespit edilmiştir. Hem Ülkemizde hem Trabzon'da bu şekilde yapılan yanlış rekonstrüksiyonlar ne yazık ki oldukça fazladır. Sadece imar faaliyetleri ya da ticari amaçla olduğundan farklı yapılan tarihi yapılar yeniden yapımların kötü örnekleridir.

Binaların yeniden yapımı bazı durumlarda anlaşılır gibi görünse de yok olan yapılarla aynı görmek zordur. Çünkü yapının içindeki yaşanmışlıklar farklı olacaktır. Aynı zamanda günümüzde kent dokusu değiştiği için tarihi çevreler zarar görmektedir. Bu durumda yeniden yapılan yapıyı etkilemektedir.

Tez çalışması kapsamında tarihi çevre içinde rekonstrüksiyon tekniği ve uygulamaları incelenmiştir. Bu kavramın çıkış noktasından günümüze kadar gelen süreçte nasıl şekillendiği araştırılmıştır. Literatür çalışması ve yapı analizleri sonucunda rekonstrüksiyonun Trabzon'daki yansımalarının neler olduğu hakkında sonuçlara ulaşılmıştır.

- Literatür araştırmaları sonucunda yedi tane ölçüt belirlenmiş ve yok olan tarihi yapılar ile rekonstrüksiyonu yapılan eserler için kullanılmıştır. Değerlendirmeye alınan yapılar için belli ölçütlerin aslında rekonstrüksiyon için sonucu belirlediği görülmektedir. Ancak ölçütlerin Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından belirlenmesi rekonstrüksiyon uygulamaları için daha sistematik olacaktır. Bu ölçütlerin resmi olması ve her yapılan rekonstrüksiyon için kullanılması gerekmektedir.

- Rekonstrüksiyon uygulaması yapılan ve Trabzon'da bulunan 10 tane yapı incelenmiş, analiz edilmiş ve tespitler yapılmıştır. Belirlenen 10 yapının rekonstrüksiyon projesinin uygunluğu saptanmıştır. Belirlemeler göre sadece 4 tanesi başarılı rekonstrüksiyon ortaya koymaktadır. Buradan elde edilen sonuca göre Trabzon'nun genel anlamda rekonstrüksiyon başarı durumu düşük bir oran sergilemektedir.
- Yapılan çalışmaya göre rekonstrüksiyonlarda belirlenen en önemli çıkmazlardan biri yapının sadece görünüm olarak eskiyi yansıtmaya çabasıdır. Özellikle malzeme ve yapım tekniği açısından çağdaş tekniklerin kullanılması rekonstrüksiyonlarda tespit edilen en yanlış durumdur. Böyle yapıldığında tarihi eser yanlış tanıtılmış olacaktır. Trabzon'da yaklaşık % 40'lık bir durumda bunu göstermektedir.
- Malzeme ve yapım tekniğinin yanlış uygulanmasının yanında işlev ve plan özelliklerine de uyulmadığı sonucuna varılmıştır. Trabzon'daki rekonstrüksiyon uygulamaları için belirlenen ölçütler içinde en düşük orana sahip kriterlerden olan bu ölçüt tarihi yapının yanlış tanıtılması sonucunu göstermektedir.
- Bunların yanında Trabzon'da eski fotoğrafların varlığı konusunda belirlenen yapılar için eksiklik görülmektedir. Eski fotoğraflar rekonstrüksiyonların önemli belgeleri olduğu için yapılan rekonstrüksiyon uygulamalarında yeterli arşiv çalışması yapılmadığı görülmektedir.
- Trabzon'da literatüre girmiş 19 tane yok olmuş önemli tarihi yapı tespit edilmiştir. Analizler sonucunda ise bu yapılardan aslında yeterli ölçütleri sağlamadığı için hepsinin yeniden yapılması mümkün olmayacağı sonucuna varılmıştır. Yapıların içinden 9 tanesi yeterli ölçütleri sağlayabileceği için yeniden yapıldığı zaman hem başarıya ulaşacak hem de kent için önemli olacağı düşünülmektedir.
- Kentsel dönüşüm faaliyetlerinde rekonstrüksiyon tekniğinin önemi büyük olduğu için yok olan yapıların envanterlerinin oluşturulması gerekli olduğu görülmektedir. Tarihi eserlerin rekonstrüksiyon tekniği ile geri kazanılmasının mümkün olduğu düşünülmektedir.
- Rekonstrüksiyon çalışmalarının gelişigüzel ve sorgulamadan yapıldığı çalışma kapsamında görülmektedir. Uygulamaların ve yeniden yapımlar hakkında alınan kararların kuvvetlendirilmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Ayrıca kullanılan belgelerin ve araştırmaların rekonstrüksiyon çalışmaları için yetersizliği de göze çarpmaktadır.

- Yapılan çalışmaya göre Trabzon'da yapılan bazı rekonstrüksiyonların gerekli olmadığı halde yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak yine de kimliği olmayan yapıların yapılması yerine eski yapıların yapılmasının daha önemli olduğu düşünülmektedir.
- Yapılan çalışmaya göre bazı yapıların tamamen yıkılıp yok edildiği görülmektedir. Strüktür aksakları olan yapıların yıkılmadan önce sağlam parçalarının yeniden yapımda kullanılması yapının özgünlüğü için artı olacağı ortaya çıkmaktadır. Bu yolla tarihi eserin taşıyıcı sistemi veya diğer yapı elemanları rekonstrüksiyon uygulamasında kendine yer bulacaktır.
- Trabzon'da yapılan çalışmaya göre yok olmuş yapılar içinden ölçütleri sağladığı ve kentli için önemli bulunan Turan Sinema Binası'nın çok sayıda görseli, makalesi ve kent içindeki konumu uygunluğu bulunduğu için rekonstrüksiyonu yapılacak yapılardan biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Rekonstrüksiyon ülkemizde yasalarda daha fazla yer alması ve ölçütlerinin belirlenmesi gerekmektedir. T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 yılında 660 sayılı ilke kararında bulunan yeniden yapıma ait maddenin yetersiz kaldığı görülmektedir. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları rekonstrüksiyonu en son koruma müdahalesi görmektedir. Bu yüzden yeniden yapımlar çok tercih edilmediği görülmektedir. Ancak yok olan kültürel miras için yapılması gereken durumlar vardır. Çünkü sembolik özelliklerin ön plana çıktığı eserlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında rekonstrüksiyon önemli bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Bu uygulamaların esas amacı korumak olmalı ekonomi veya başka bir sebep olmamalıdır. Günümüzde rekonstrüksiyonlarda en çok rastlanan yanlış uygulama ise sadece cephe olarak benzeyen kopya yapıların yapılmasıdır. İç mekanı, malzeme ve yapı sistemi tamamen modern teknikle geçmişe aykırılık içermektedir. Böyle oluşturulan rekonstrüksiyonlardan kaçınılması gerekmektedir. Bunlar taklit ya da kopya çalışmalar olarak aslını yansıtmamaktadır.

- Tez çalışması kapsamında Trabzon'da literatüre bulunan yok olmuş 19 tane yapı belirlenmiştir. Ancak disiplinler arası çalışma yaparak bu sayı artabilir. Bunun yanında çalışma kapsamında verilen yapıların belgeleri araştırmalar yapılarak güçlendirilebilir. Böylece rekonstrüksiyonu yapılabilecek yapı sayısı artacağı öngörülmektedir. Hem de disiplinler arası çalışma sonucu kaynakların

artırılmasıyla yok olan yeniden yapılmaların başarı oranları yükseleceği düşünülmektedir.

- Yapılan çalışmaya göre Trabzon'da yeniden yapımların sayısının artabileceği ve gerekli olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında yapıların rekonstrüksiyonları için oluşturulan değerlendirme tablosundaki ölçütler daha da gelişebilirler. Bu ölçütlerin gelişmesinde farklı yapı tipolojileri ve karşılaştırmalı çalışmaların etkisi büyük olacağı görülmektedir.
- Trabzon'da yapılan çalışmaya göre yok olmuş yapılar içinden ölçütleri sağladığı ve kent belleğinde yer aldığı için mevcut konumunda Turan Sinema Binası'nın rekonstrüksiyon uygulamasının birçok meslek grubunun bir araya gelerek yapılabileceği ve kent içinde bu projenin büyük kazanım olacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, en son çare olarak ve çok tartışılan bir konuda olsa tarihi çevrelerdeki kimliği sürdürmek ve korumak için rekonstrüksiyon uygulamaları önemli bir yöntemdir. Toplumlar kendilerini göstermek ve ulusal karakterlerine öne çıkarmak için geçmişe sarılmak zorundadırlar. Kültürel ve mimari geçmişi de yansıtmak için yok olan tarihi eserlere yönetmeliklere uygun yeniden yapımlar yapılması gerekmektedir. Çünkü kentsel bellekte çok güçlü çağrışımları bulunan tarihi yapıların yeniden yapımları sadece kentsel olarak değil evrensel etkilere de sahiptir.

5. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., 2011. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, 6. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Atalan, Ö., 2015. Rekonstrüksiyon Uygulamalarına Yönelik Kriterler Ortaköy- Kuruçeşme Sahili Örneği, Turkish Studies, 10, 6, 227-246.
- Ahunbay, Z., 2017. Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon) İçin Koşullar, Mimarist Dergisi, 60, 32-37.
- Ahunbay, Z., 2019. Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri, 1. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Alioğlu, E. F., 2013. Rekonstrüksiyon ya da Yeniden Yapma, Hangi Yapı İçin? Taksim Topçu Kışlası İçin Bir Değerlendirme, Megaron, 8, 1, 1-7.
- Aksoy, E., 2018. Ankara İli, Beypazarı İlçesi, Derbentçik Köyü Cami Rekonstrüksiyon Önerisi, Amisos, 3,4, 28-39.
- Alsaç, Ü., 1992. Türkiye’de Restorasyon, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arabacıoğlu, P. ve Aydemir, I., 2007. Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı, Megaron Yıldız Teknik Üniversitesi E- Dergi, 2, 4, 204-212.
- Ataman, M., 2020. Ataman Mimarlık Arşiv.
- Avcıoğlu, S. S. ve Akın, O., 2017. Kolektif Bellek ve Kentsel Mekan Bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi’nin Mekansal Değişiminin İrdelenmesi, İdealkent,7, 22, 423-450.
- Başoğlu, T., 2016. Yangın Geçirmiş Tarihi Yapılarda Rekonstrüksiyon Uygulamalarının Değerlendirilmesi; Üsküdar İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.
- Bektaş, C., 2001. Koruma ve Onarım, 1. Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Bilgili, B., 2015. Kaybolan Kültür Varlıkları ve Yeniden Yapımlarının Değerlendirilmesi: İstanbul Tarihi Yarımada’dan Örnekler, Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Ekim, İstanbul, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Bildiriler Kitabı: 2, 415-430.
- Bozal, M., 2020. Envar Mimarlık Arşiv.
- Demir, N. ve Uslu, A., 2020. Zan Mimarlık Arşiv.

- Erder, C., 2018. Tarihi Çevre Algısı, 1. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Erkatal, Ö. P., 2016. Kentsel Koruma ve Rekonstrüksiyon: Münster Prinzipalmarkt Örneği, İdealkent, 7, 19, 498-520.
- Ersen, A., 2014. Türkiye’de Tarihi Çevre Koruma (ma) Tarihi ve Rekonstrüksiyon Üzerine Düşünceler, Restorasyon Ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi, 12, 3-25.
- Google Earth, Harita resimleri.
- Günen, M. N, 2019. Kentsel Bellek Bağlamında Meydanlarda İşlevin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D., 2017. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 15. Baskı, Yem Yayın, İstanbul.
- Horuluoğlu, Ş., 1978. Tarihi Eserleri ile Trabzon, Cihan Matbaası, Ankara.
- Jokilehto, J., 2013. Reconstruction in the World Heritage Context, European Association for Architectural Education, 1-13.
- Karaca, Y., 2016. Rekonstrüksiyon Uygulamaları Kapsamında Boğaziçi Yalılarının Otele Dönüşümü, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi , Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karahan, A., 2010. Ethem Paşa Konağı Rekonstrüksiyon Projesi ve İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karpuz, H., 1982. Trabzon’da Yok Olan Türk Devri Yapıları, Sanat Tarihi Yıllığı, 12, 95-115.
- Karpuz, H., 1990. Trabzon, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Mas Matbaacılık, Ankara.
- Karpuz, H., 1994. Trabzon’da Yok Olan Türk Devri Yapıları, Vakıflar Dergisi, 23, 145-160.
- Kır, A., 2016. Kentsel Bellek Mekanı Olarak Sokaklar: İstanbul Caddesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuban, D., 2000. Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama, Yem Yayın, İstanbul.
- Kul, B., 2009. Tarihi Kentsel Alanda Yeniden Yapım ve İşlevlendirme İle Kullanırsızlığın Önlenmesi: Kayseri Tavukçu Mahallesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Madran, E. ve Özgönül, N., 2005. Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması, Yalçın Matbaacılık, Ankara.
- Mager, T., 2016. Architecture RePerformed: The Politics of Reconstruction, 2. Edition, Routledge Press, USA.

- Mazlum, D., 2014. Koruma Kuramının Mimari Rekonstrüksiyona Bakışı, Mimarlık Dergisi, 380, 72-77.
- Memiş, Z. F., 2013. İtalyan Mimar Raimondo D’Aronco’nun İstanbul Yapılarının Koruma Durumlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Okar, E., 2012. Koruma Yöntemi Olarak Yeniden Yapım Kavramının İncelenmesi: “İstanbul Örnekleri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, H., Tuluk, Ö. İ., Engin, H. E., Düzenli, H. İ., Sümerkan, M. R., Tutkun, M., Üstün Demirkaya, F. ve Keleş, S., 2010. Trabzon Kent İçi Kültür Envanteri, 1. Baskı, T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Trabzon.
- Özer, S., 2020. Boyut Mimarlık Arşiv.
- Rossi, A., 2006. çev: Nudan GÜRBİLEK, Şehrin Mimarisi, 1. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul.
- Seheer, J., 2007. çev. Işıl IŞIKLIKAYA, Hattuşa Kerpiç Kent Suru Bir Rekonstrüksiyon Çalışması, Ege Yayınları, İstanbul.
- Sümerkan, R., 2020. Arşiv.
- Tapan, M., 2014. Koruma Sorunlarımız Mimarlık ve Kentleşme, 1. Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2020. Arşiv.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020. Trabzon İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İnternet sitesi.
- Trabzon Vakıflar Koruma Bölge Müdürlüğü, 2020, Arşiv.
- Tuluk, Ö. İ. ve Düzenli, H. İ., 2010. Trabzon Kent Mirası Yer Yapı Hafıza, 1. Baskı, Klasik Yayınları, İstanbul.
- Tuluk, Ö. İ., 2016. Harap Şehrin Kayıp Mekânları: 20. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Trabzon’un Tarihsel Topoğrafyası, CIEPO-22 Uluslararası Osmanlı ve Osmanlı Öncesi Çalışmaları Komitesi Sempozyumu, Ekim, Trabzon, Bildiriler Kitabı 2: 221-250.
- Tuluk, Ö. İ. ve Usta, V., 2017. Başlangıçtan Halkevlerine Trabzon’da Tiyatro, 1. Baskı, Serander Yayınları, Trabzon.
- Tunçer, M., 2017. Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma, Gazi Kitabevi, Ankara.

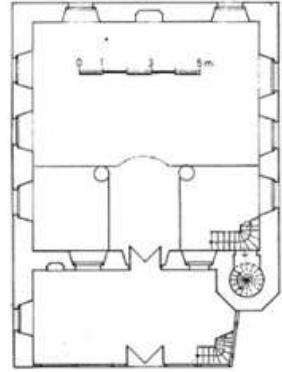
- URL-1, https://tr.wikipedia.org/wiki/San_Marco_%C3%87an_Kulesi#/media/Dosya:Venicecamp.JPG 3 Eylül 2019.
- URL-2, <https://onedio.com/haber/bir-fotografci-birinci-dunya-savasi-sonrasinda-avrupa-nin-degisimini-gozler-onune-seriyor-290744> 28 Haziran 2014, 3 Eylül 2019.
- URL-3, <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/polonya-almanya-dan-2-dunya-savasi-icin-tazminat-talep-edecek/161733/>, 5 Eylül 2019.
- URL- 4, <https://britishpilgrimage.org/portfolio/1-day-pilgrimage-to-coventry-cathedral/>, 20 Eylül 2019.
- URL-5, <http://www.bosnahersek.ba/bosnanin-guzel-sehri-konyici-taniyalim/>, 25 Eylül 2019.
- URL-6, <https://islamansiklopedisi.org.tr/irgandi-koprusu>, 10 Ekim 2019.
- URL-7, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/irgandi-koprusu>, 10 Ekim 2019.
- URL-8, <https://www.tasyapi.com.tr/projeler/tamamlanan-projeler/fatih-findikzade-kasap-halil-camii-restorasyonu-insaati/>, 30 Ekim 2019.
- URL-9, <https://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/mostar-koprusu-27-yil-once-bombalanmisti-h345513.html>, 5 Kasım 2019.
- URL-10, <http://www.tarihhaber.net/balkanlarda-onemli-bir-simge-mostar-koprusu/>, 5 Kasım 2019.
- URL-11, <https://www.haberler.com/20-yilda-bir-yeniden-yapilan-tapinak-ise-grand-10502679-haberi/>, 5 Kasım 2019.
- URL-12, <https://istandist.com/dogu-ile-bati-arasinda-bir-baskent-varsova/>, 5 Kasım 2019.
- URL-13, <https://tr.pinterest.com/pin/450922981411793913/>, 20 Kasım 2019.
- URL-14, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/ataturk-un-evi-ankara-da-1970532>, 20 Kasım 2019.
- URL-15, <https://www.sabah.com.tr/galeri/kultursanat/bosnanin-esma-sultani-guzelligiyle-buyuluyor>, 20 Kasım 2019.
- URL-16, <https://arkeofili.com/shakespearein-zamaninda-oyunlarini-seyredenler-ne-atistiriyordu/>, 10 Aralık 2019.
- URL-17, <https://www.bizbizelondon.com/2018/04/25/bir-penny-tyatro-oyunu-izlemek/> 10 Aralık 2019.
- URL-18, <https://www.uludagsozluk.com/k/nashville-parthenonu/>, 10 Aralık 2019.

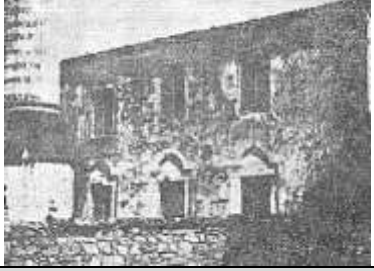
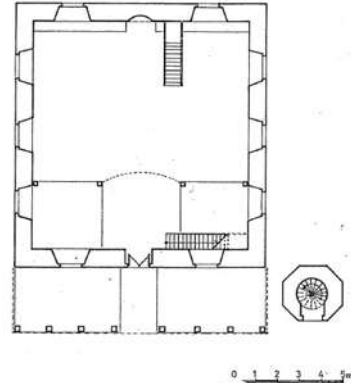
- URL-19, <https://www.harita.gov.tr/urun-281-1-200-000-olcekli-raster-trabzon-ili-fiziki-haritasi.html>, 5 Ocak 2020.
- URL-20, https://www.caykaragazetesi.com/guncel/17106-17106/attachment/tasoren_camii_yeni-4/, 5 Ocak 2020.
- URL-21, <https://zaferrestorasyon.com/trabzon/caykara-tasoren-koyu-merkez-camii-restorasyonu.html>, 5 Ocak 2020.
- URL-22, http://www.oncetrabzon.com/trabzon-kalesi-ustunde-sahte-yapilasma-devam-ediyor_h209.html, 12 Ocak 2020.
- URL-23, <https://www.akcaabathaber.com/tarihi-kopru-insaati-basladi-12998h.htm>, 12 Ocak 2020.
- URL-24, <https://akcaabattv.com/haberler/tarihi-kopru-coktu/>, 12 Ocak 2020.
- URL-25, <https://www.akcaabatpostasi.com/kopru-tamam-gibi/>, 12 Ocak 2020.
- Ünal, Z., 2014. Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi , İstanbul, 2011-13.
- Ünlü, T. S., 2017. Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği, Planlama, 27, 1, 75-93.
- Üstün Demirkaya, F., 2014. Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar), Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Üstün Demirkaya, F. ve Tuluk, Ö. İ., 2018. Komnenos Hanedanlığından Osmanlı'ya Trabzon Mahalleleri: Kentsel Dinamikler Bağlamında Bir Fiziksel Gelişim Okuması, "DeğişKent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, Kasım, İstanbul, 713-723.
- Varol, Ç., 2015. Süleymaniye Camii ve Çevresi Dünya Miras Alanı Rekonstrüksiyon Uygulamaların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yarlıgaş, V., 2017. Almanya'da Mimari Rekonstrüksiyona Bakış: Üç Dönem, Üç Örnek, Mimarist Dergisi, 60, 38-45.
- Yılmaz, Z., Çankaya, F. ve Karakaya, A., 2017. Yıkım ve Yeniden Yapım Maliyetlerini Etkileyen Faktörlerin Bina Maliyet Oranı Açısından Önemi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7, 2, 395-412.
- Zakar, L. ve Eyüpgiller, K., 2018. Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri, 3. Baskı, Ömür Matbaacılık, İstanbul.

6. EKLER

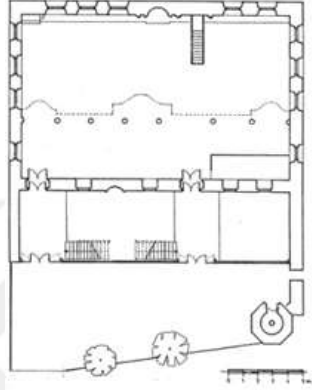

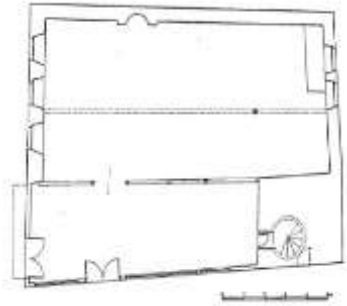
Ek 1. Literatürde yer alan Trabzon'da yok olmuş yapıların kimlik tabloları

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Tabakhane Cami	H. 940- M. 1533/ 4	1979
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Tavaşi Mahmut Ağa	Onarımı mümkün olduğu halde dükkan yapmak gerekçesiyle Cami Derneği'nce yıktırılmıştır.
	Onarım Yılı	
	H. 1306-M.1888/89	
	Özgün İşlevi	Rölöve
Cami- Dini Yapı		
Konumu		
	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Duvarları kalın moloz taştır. ❖ Mihrap, alçı ile barok süslemedir. ❖ Minber geleneksel ahşap malzemedен oluşmaktaydı (Karpuz, 1982). 		
Değerlendirme		
Aynı isimle yakın konumda yeni cami inşa edilmiştir. Ancak caminin yapım tekniği ve plan özellikleri aslına uygun yapılmamıştır. Yapılan yeni cami sadece isim olarak özünü taşımaktadır. Süsleme bakımından da oldukça farklı ele alınmıştır. Trabzon'nun eski fotoğraflarında yer almaktadır.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Müftü Cami	H. 1167- M. 1753/ 54	1967
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Hacı İsmail Efendi	-
	Onarım Yılı	
	18. yy	
	Özgün İşlevi	Rölöve
Cami- Dini Yapı		
Konumu		
	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ 15 m x 11. 5 m kareye yakın plan özelliği vardı. ❖ Kalın taş duvarlı ve kubbesiz bir yapıydı. ❖ Doğu tarafta medrese odaları mevcut idi (Karpuz, 1982). 		
Değerlendirme		
Trabzon 'daki geleneksel cami mimarisinden farklı bir tipolojiye sahipti. Korunan tek yeri minare elemanıdır. Aynı yerinde farklı plan özelliklerinde ve farklı örtüye sahip cami yapılmıştır. Caminin ismi ve minaresi dışında aslına uygun olarak inşa edilmemiştir.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Ek 1'in devamı

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Pazarkapı Cami	H. 971- M. 1563	1986
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Tüccar Kasım Çelebi	
	Onarım Yılı	
	H. 1269- M. 1852	Pazarkapı Cami Derneği'nin girişimiyle yerine yeni cami yapılmıştır.
	Özgün İşlevi	Rölövesi
Cami- Dini Yapı		
Konumu	Trabzon Pazarkapı Mahallesi	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Plan enlemesine doğru ve duvarlar kalın taştı. ❖ Çatı kırma ve geniş saçaklı alaturka kiremitten oluşmaktaydı. ❖ Minare sekizgen kaide ve siyah beyaz sıralı taş örtülü idi. ❖ Minber ahşaptan yapılmıştı. ❖ Ahşap süsleme ve oymacılığı bakımından zengindir. ❖ Şerefe altı, mukarnas barok karakterli korkuluklar vardı (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Müftü Cami gibi geleneksel dokudan farklı batı tarzı üslupla inşa edilmişti. Minare planı ve süsleme açısından çok zengin olan cami yıkılarak yerine aynı isimli ancak farklı plan tipi ve teknikle yeni bir cami inşa edilmiştir. Yapılan yeni cami aslına uygun olmayan geleneksel mimari ile inşa edilmiştir.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

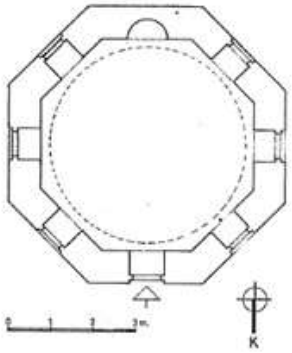
Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Gözaçan Cami	1890	13.02.1986
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	
	Onarım Yılı	
	-	1987 Kurul kararı ile yıkılmıştır.
	Özgün İşlevi	Rölövesi
Cami- Dini Yapı		
Konumu	Trabzon Boztepe Mahallesi	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Geleneksel kırma çatılı bir yapıya sahipti ❖ Ön tarafta simetrik taş söveli pencereleri vardı. ❖ Batı tarafında taş minare vardı (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Yıkılan geleneksel caminin yerinde 3 katlı daha büyük plan tipine sahip bir cami yapılmıştır. Örtü sistemi geleneksel kırma çatı iken günümüzde kubbe formlu bir eleman olmuştur. Dış cephe özellikleri ve yapım tekniği açısından ilk halinden tamamen ayrılmıştır. Konum ve isim olarak korunan yapı aslına uygun olarak yeniden inşa edilmemiştir.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

Ek 1'in devamı

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
İmaret Medresesi	1514	1938
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Osmanlı Dönemi	
	Onarım Yılı	
	-	Park yapımı gerekçesiyle mezarlıkla beraber yıkılmıştır.
	Özgün İşlevi	
	Medrese- Eğitim Yapısı	Rölöve
Konumu	Trabzon Merkez (Gülbahar Hatun Külliyesi içinde bulunmaktaydı.)	-
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ U plana sahip yapı olduğu varsayılmaktadır. ❖ Talebe odaları kubbelerle örtülü, odaların önünde ahşap revak mevcut idi. ❖ Klasik Osmanlı Dönemi medreselerinin özelliklerini taşımaktaydı (Karpuz, 1982). 		
Değerlendirme		
Gülbahar Hatun Camisi çevresinde bulunan medrese tamamen yıkılmıştır. Yol ve park yapımı sırasında yok olmuştur. Külliye kuzeyden saran camii ile aynı ekseninde küçük pencerelere sahip taş yapıydı. Çevresinde bulunan Yusuf ile Asım Paşalar türbeleriyle beraber medreseden iz kalmamıştır.		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
İskender Paşa Medresesi	1529	1950
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	İskender Paşa	
	Onarım Yılı	
	-	İskender Paşa Camii'si ve çevresinde yapılan çevre düzenlemeleri sonucunda sağlam olmasına rağmen yıktırılmıştır.
	Özgün İşlevi	
	Medrese- Eğitim Yapısı	Rölöve
Konumu	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ İskender Paşa Camii'sinin bitişiğindedir ❖ İmaret Medrese'sinden daha küçük plana sahipti. ❖ İki katlı ve U tipinde mimarisi vardı. ❖ Yola bakan cephesi taştan diğer cepheleri ahşaptan yapılmıştı. ❖ Binaya ait sadece büyük giriş kapısı kalmıştır (Tuluk, 2016). 		
Değerlendirme		
Bulduğu konum neticesiyle tarihi çevreye uyum sağlamaktaydı. Trabzon'a dört kez valilik yapmış olan İskender Paşa'nın yaptırdığı medrese camii ve çevresindeki yapıların bütünleyicisi durumundaydı. O dönemde birçok öğrencinin eğitim gördüğü ve mimari açıdan medrese yapısına örnek olan bu yapı günümüze ulaşamamıştır.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Tuluk, 2016).		

Ek 1'in devamı

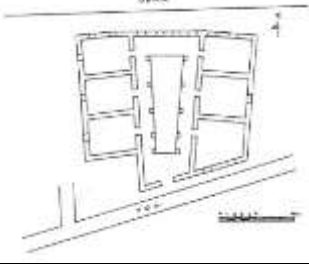
Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Kavak Meydanı Türbesi	16. yy	-
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Osmanlı Dönemi	Trabzon için stadyum yapılıırken türbelerde yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	Rölöve
	Türbe- Dini Yapı	
Konumu	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sekizgen plan tipine sahipti ve yüksek kasnaklı kubbesi vardı. ❖ Taş işçiliği vardı. ❖ Sağır sivri kemerlere sahipti. ❖ Açık ve koyu renkli taşlar kullanılmıştı. ❖ Teophile Deyrolle'nin gravürüne göre yanında dört ayaklı bir türbe daha var. ❖ Gülbahar Hatun ve Emir Mehmet Türbeleri ile benzetilmektedir (Karpuz, 1982; Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Mimari yapı ve kullanılan malzeme açısından Trabzon'da bulunan Gülbahar Hatun ve Emir Mehmet Türbeleri ile benzetilmektedir. Hemen yanında da dört ayaklı küçük bir türbe vardı. Türbelerin yapıldığı çevre tarihsel öneme sahipti. Korunması gerekli olan bu türbe kim için yapıldığı bilinmemekte ve tarihlenememektedir. Saha ve yol yapımı sırasında bu türbeden hiçbir iz kalmamıştır.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Yusuf ve Asım Paşa Türbesi	H.1300/ M.1911-12	1938
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	İmaret Mezarlığının Trabzon Atapark'a dönüşümü sırasında yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	Rölöve
	Türbe- Dini Yapı	
Konumu	Trabzon Merkez/ Gülbahar Hatun Mahallesi	-
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Gülbahar Hatun Camii'nin karşısında bulunmaktaydı. ❖ Tudor kemerli giriş nişinden oluşmaktaydı. ❖ Kubbe örtülü iç mekana ve altı basamağa sahipti. ❖ Akroter saçak ile kubbe tamamlanmıştı (Üstün Demirkaya 2014; Tuluk, 2016). 		
Değerlendirme		
Gülbahar Hatun Külliyesi'nde bulunan bu türbe mezarlığın yıkımı sırasında yok edilmiştir. Mimari özelliği bakımında Trabzon'da ki diğer türbelerden farklılık göstermektedir. Kubbe, dış cephe ve süslemeleri açısından batı tarzı ile yapılmıştı. Trabzon'a valilik yapan Yusuf ve Asım Paşa'nın mezarlıklarına ait olan bu türbe çevresindeki birçok yapı ile korunamayıp yıkılmıştır.		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Üstün Demirkaya, 2016).		

Ek 1'in devamı

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Kadri Paşa Türbesi	-	1938
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	İmaret Mezarlığı'nın Trabzon Atapark'a dönüşümü sırasında yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	Rölöve
	Türbe- Dini Yapı	
Konumu	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ İmaret Mezarlığı içinde bulunmaktaydı. ❖ 1892-1902 tarihlerinde Trabzon'a valilik yapan Kadri Paşa'ya aittir. ❖ Yuvarlak biçimli kubbeye sahipti. ❖ Aynı aksta belirli uzaklıkta Hamdi Paşa Türbe'si bulunmaktaydı. Hamdi Paşa Türbe'si ile benzemekteydi (Üstün Demirkaya 2014; Tuluk, 2016). 		
Değerlendirme		
1910 tarihli posta damgasında açık olarak resmi bulunan Kadri Paşa Türbesi mimari özelliği bakımından önemliydi. Trabzon'da ki geleneksel türbeler ile benzeyen kısımları bulunmaktaydı. Bu türbenin çevresinde benzer özelliklerde Hamdi Paşa Türbe'si bulunmaktaydı. Tarihi doku açısından önemli yapıları bulunan İmaret Mezarlığı'nda ki bazı yapıların yıkımı sırasında yıkılmıştır.		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Tuluk, 2016).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Miri Han	-	-
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	-
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	Rölöve
	Han- Ticaret Yapısı	
Konumu	Trabzon Merkez / Moloz	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ 3 katlı bir kent içi handı. ❖ Revaklı avlusu vardı (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Miri Han yapısı Trabzon'da bulunan Vakıfhan ve Alacahan yapısı ile benzerlik göstermektedir. Aynı ölçüdeki pencerelerin bulunduğu han yıkılmıştır. Deniz yakınında ve yol kenarında bulunmaktaydı.		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

Ek 1'in devamı

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Sulu Han	-	-
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	-
	Onarım Yılı	-
	Özgün İşlevi	-
	Han- Ticaret Yapısı	-
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez	-	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ U planlı ticaret yapısıdır. ❖ Meydan Hamamının kuzeyinde yer almakta idi. ❖ İki katlı olup zemin katta dükkanlar birinci katta ikamet odaları vardı (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
<p>Trabzon'un Meydanında bulunana Sulu Han önemli ticaret noktasıydı. Aynı yerinde ve aynı isimde tamamen farklı plan özelliğinde, yüksekliğinde ve yapı malzemesiyle yeniden Sulu Han inşa edilmiştir. Yüksek katlı ortasında galeri boşluğu mevcut olan yeni Sulu Han isim ve konumu dışında aslına hiç uygun değildir.</p>		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
İmaret Hamamı	H. 905- 907 M. 1499- 1502	1976
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Kasım isimli mimar	Yeni bir bina yapmak için yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	
	1938	
	Özgün İşlevi	Rölöve
Hamam		
Konumu		
Trabzon Merkez	-	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Trabzon Hatuniye Külliyesi'nin kuzeydoğu tarafında yer almaktaydı. ❖ Dikdörtgen forma sahipti. ❖ Doğu kısmındaki camlı bölmeden içeriye giriliyordu. Bu giriş bölümünün üzeri sekizgen biçimli örtü ile örtülmüştü. ❖ Sıcaklık kısmı haçvari dört eyvanlı köşe hücreli plana sahipti (Karpuz, 1982). 		
Değerlendirme		
<p>Dikdörtgen formu ve sekizgen örtüsüyle özgün hamam yapısıydı. Sağır taş duvarları ve kademeli çatı kurgusuyla mimari açıdan zengindi. Bulunduğu çevrenin kentsel olarak dönüşümünden kaynaklı külliye içindeki birçok yapı ile İmaret Hamamı da yıkılmıştır. Trabzon 'daki Tophane Hamamı ile plansal anlamda benzerlik göstermektedir. Korunması gerekli korunamayıp yıkılmıştır.</p>		
Not: Fotoğraf ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
İskender Paşa Çeşmesi I	H. 925- M. 1519- 1520	-
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Vali İskender Paşa	-
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	-
	Çeşme	
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez		
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Cephe eyvan biçiminde oval kemere sahipti. ❖ Kemerin içerisinde kitabesi vardı. ❖ Arkasında su haznesi vardı (Karpuz, 1982). 		
Değerlendirme		
<p>Trabzon İskender Camiinin doğusunda yer almaktaydı. Vali İskender Paşa'nın yaptırdığı bu çeşme 15. yüzyıl Osmanlı Çeşme mimarisinin özelliklerini barındırmaktaydı. İnsanların temizlik ve içme suyu ihtiyacını karşılamak için yapılan bu çeşme 1980'li yıllarda çevre düzenlemesi sırasında yıkılmış yerine benzer özellikte başka çeşme yaptırılmıştır. Daha sonra 1995 yılında yeni yapılan bu çeşme ise camiinin karşısına taşınmıştır. Trabzon'a büyük imar anlamında katkıları bulunan İskender Paşa'nın yaptırdığı bu çeşme korunamayıp orijinal haliyle kalmamıştır.</p>		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Kethüda Z. E. Ağa Çeşmesi II	1836	1981
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Kethüdaoğlu Zade Emin Ağa	Belediye kararıyla aslına uygun olmayan biçimde yeniden yapılmıştır.
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	-
	Çeşme	
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez/ Kemer kaya Mahallesi		
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Birkaç kademeli silmelerden oluşuyordu. ❖ Sivri kemere sahipti. ❖ 37 X 45 cm mermer kitabesi vardı (Karpuz, 1982; Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
<p>Trabzon Kemer kaya Mahallesi'nde bulunan Emin Ağa Çeşmesi tamamen taş yığma olarak sivri kemerden oluşmaktaydı. 1981 yılında yıkılmış yerine benzer özellikte daha küçük boyutlarda ve farklı saçak tipinde yeni çeşme yapılmıştır. Yeni yapılan çeşme orijinalinden çok farklıdır.</p>		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1982).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Şatıroğlu Evi	19. yy	-
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	-
	Onarım Yılı	-
	-	-
	Özgün İşlevi	-
	Konut	-
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez		
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kahramanmaraş Caddesinde bulunmaktaydı. ❖ 19. yüzyılın benzer ev tipolojine sahipti. ❖ İç sofalı ve odalarında süslemeler hakimdi (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Trabzon Merkez'de bulunan ev döneminin geleneksel mimarisini yansıtmaktaydı. Kahramanmaraş Caddesi'nde bulunan Şatıroğlu Evi sokağın caddeye dönüştürülmesi ve genişletilmesinde yıkıldığı varsayılmaktadır. Sade ve geleneksel mimariye sahip olan evin hiçbir izi kalmamıştır.		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Meryem Kurtoğlu Evi	H. 1330- M.1911	1979
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	-
	Onarım Yılı	-
	-	-
	Özgün İşlevi	-
	Konut	-
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez		
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Saray Atık Sokakta yer almaktaydı. ❖ İç sofalı, sofaya açılan 3 odası ve iki katlı klasik Trabzon evi idi (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
Meryem Kurtoğlu Evi geleneksel dokuya uygun mimarisi ile ön plana çıkmaktaydı. Cumbalı pencere düzeni ile estetik özelliği yüksek konuttu. Trabzon geleneksel konut mimarisini sunan bu konutta yıkılmıştır.		
Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Kale içi Caddesi 32 Nolu Ev	20. yy	1977
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	-
	Onarım Yılı	-
	-	-
	Özgün İşlevi	-
	Konut	-
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez	-	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ İç sofalı ve üç katlı evdi. ❖ Yapımı 20. yüzyıla tarihleniyordu (Karpuz, 1994). 		
Değerlendirme		
<p>Yakın bir tarihte yapılmış olan bu konut geleneksel konut mimarisini verirken üç katlı olması bakımından diğerlerine göre daha büyük tipolojisi vardı. Bu ev tescil yapıldıktan sonra yıkılmıştır. Tescilli bir ev iken yıkılması kent için büyük bir kayıp olmuştur. Geleneksel Trabzon Konutlarından olan bu ev korunamayıp hiçbir izi kalmamıştır.</p> <p>Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Karpuz, 1994).</p>		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Gregory Kilisesi	-	1963
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	-	1965 yılında kentin önemli kilisesi iken 1963 yılında kent içi çalışmalar nedeniyle yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	-
	-	-
	Özgün İşlevi	-
	Kilise- Dini Yapı	-
Konumu	Rölöve	
Trabzon Merkez / Kemer kaya Mahallesi	-	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Plan özellikleri açısından St. Adrew/Andrea Kilisesine (Molla Siyah/Nakip Camii) benzemektedir. ❖ Trabzon'un doğu tarafında ganita bölgesinde deniz üzerinde inşa edilmişti. ❖ Kemer kaya Sahil kesiminin odak noktasıydı (Üstün Demirkaya, 2014). 		
Değerlendirme		
<p>Sahil kesiminde bulunan bu yapının silüet olarak kentte büyük etkisi vardı. Kent içi imar çalışmaları neticesiyle yıkıldığı varsayılmaktadır. Yapı hakkında detaylı bilgilere ulaşılamamaktadır. Ancak yapı yok olmasına rağmen kentin hafızasında hiç silinmemiştir. Korunması gerekli olan kilise yok olmuştur.</p> <p>Not: Fotoğraf kaynaktan kullanılmıştır (Üstün Demirkaya, 2014).</p>		

Yapı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Turan Sineması	1912	16.04.1958
	Yaptıran	Yıkılma Nedeni
	Özel bir şirket (Pilosyan)	Trabzon Meydan'ın genişletilmesi gereğiyle Meclis kararıyla yıkılmıştır.
	Onarım Yılı	
	-	
	Özgün İşlevi	Rölöve
	Sosyal Yapı	
Konumu	Trabzon Merkez	
Mimari Özelliği		
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Turan, Yıldız ve Şehir Sineması isimleriyle anılmaktadır. ❖ Trabzon Meydan Parkı'nda yer almaktaydı ve bir cephesiyle belediye binasına bakmaktaydı. ❖ Ön taraftan iki katlı arka taraftan tek katlı idi. ❖ At nalı şeklinde salonu ve 13 locası vardı. ❖ Girişte geniş bir fuayesi bulunmaktaydı. ❖ Üst locaların arka kısmı balkonu (Tuluk ve Düzenli, 2017). 		
Değerlendirme		
<p>Trabzon'un tam merkezindeki simgesel bir yapıydı. Bu yapı yıkılana kadar birçok sahibi ve ismi oldu. Trabzon'un eski fotoğraflarında ve resimlerinde yer alan yapı kentli için unutulmayacak değer taşımaktadır. İmar hareketi kapsamında Belediye Meclisi tarafından yıkılması öngörülen yapı meydanı gereksiz işgal ettiği düşünülmüştü. Bulduğu dönemde sinema yapısı olarak tek yapı idi. İnsanların sosyalleşme mekanı sayılan bu yapı 30 Nisan 1958'de meydan genişletilmesi ve sözde kamu yararı için yok edilmiştir. Mimari karakteri açısından Trabzon'da eşi bulunmayan yapı toplumun hafızasında büyük yer almaktadır. Sinema binasının konumunda başka yapı yapılmamış açık alan olarak bırakılmıştır. Tarih, kültür ve sanat açısından Trabzon halkı için değerli olan bu yapı korunması gerekli yapılardan idi.</p> <p>Not: Fotoğraflar ve plan çizimi kaynaktan kullanılmıştır (Tuluk ve Düzenli, 2017).</p>		

ÖZGEÇMİŞ

İbrahim AKTÜRK 1991 yılında Dernekpazarı/Trabzon'da doğdu. İlkokul eğitimini Trabzon Dumlupınar İlköğretim Okulu'nda 2005 yılında, lise eğitimini ise Trabzon Kanuni Anadolu Lisesi'nde 2009 yılında tamamlamıştır. 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nü kazanıp 2013 yılında mezun olmuştur. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı yüksek lisans eğitimine hak kazanmıştır. Aynı yıl Avrasya Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Mimari Restorasyon Programı'na öğretim görevlisi olarak atanmıştır. Halen aynı kurumda öğretim görevlisi olarak görevi devam etmektedir. Orta derecede İngilizce bilmekte ve bilgisayar destekli tasarım programlarını iyi derecede kullanabilmektedir.